

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

8 - 14 decembrie 1999
(Anul XXXII)

49

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Polemici

**Timișoara,
oraș european
sau oraș
fundamentalist?**

(pag. 12-13, 15)

O marjă de 2%

(pag. 3)

Lunga viață a unor clișee

În anii '50, acuzațiile politice cele mai grave, erau în număr de patru: *dușman al partidului, al poporului, al regimului și al Uniunii Sovietice*. Primele trei izvorau din mentalitatea comunistă totalitară și, mai exact, din identificarea falsă, dar obligatorie, dintre popor, partid și regim. Regimul comunist era socotit rod al voinței întregului popor, iar partidul unic, detașamentul său cel mai înaintat. Identificarea nu comporta nici o discuție. Nesocotirea ei se transforma în ani grei de închisoare. Cel mai repede s-a perimat clișeu al patrulea. Desprinderea treptată din orbita sovietică, începută prin retragerea armatei de ocupație, în 1958, recunoscută pe față, o dată cu severele critici oficiale aduse țării vecine și prietene, în 1964, și practic încheiată în 1968, când Ceaușescu a refuzat să participe la invadarea Cehoslovaciei, a făcut ca nimeni să nu mai poată fi etichetat drept dușman al Uniunii Sovietice. Primele trei clișee au supraviețuit însă tuturor crizelor sistemului și au continuat să afirme deasupra capetelor noastre, asemenea sabiei lui Damokles, chiar și când s-a renunțat la închisoarea politică. În anii '70-'80 erau din ce în ce mai rar folosite. Formula la modă, care, în definitiv, le cuprindea pe toate a devenit *dușman al socialismului*. Din diferite motive, care ar merita ele înseși o analiză, termenul *socialism* era preferat, în acest context negativ, dar nu exclusiv, celui de *comunism*.

Deceniile 8 și 9 au adus o altă atitudine și un alt limbaj. Tezele din iulie '71 nu doar au restaurat cel mai strict stalinism în managementul economic, dar au repus în circulație naționalismul abandonat în toată epoca anterioară, când mai părea incompatibil cu idealurile comuniste. Paradoxul își are explicațiile lui și a fost observat destul de devreme în unele țări din lagărul răsăritean. Czesław Miłosz îl examinează deja în cartea lui din 1953. Interesant e că naționalismul a renăscut de obicei în momente critice din evoluția regimurilor comuniste și anume atunci când au fost obligate să facă față singure primejdiilor din afară sau dinăuntru. Naționalismul rusesc a fost speculat de Stalin în timpul războiului, când cumpăna părea să se incline în favoarea Germaniei, acela sârbesc a fost arma lui Tito când s-a văzut izolat de sistemul comunist mondial, la fel cel albanez sau chinez. Ceaușescu a devenit naționalist după ruptura de sovietici din 1968. De ochii lumii, dar și din nevoia de a-și motiva propriii cetățeni, în plin colaps economic. Așa a ajuns să fie considerată mai gravă acuzația de *antipatriotism* chiar decât aceea de *anticomunism*.

După 1989 nu s-a schimbat nimic în această privință: a fi dușman al patriei a rămas rușinea cea mai mare. Legea pedepsește bunăoară defăimarea țării. Clișeu cu pricina s-a dovedit mai rezistent decât toate. În plus, își trage o parte din vlagă din doctrinele naționaliste interbelice, oculate decenii la rând sub comunism, încurajate discret dar energic, spre finalul ceaușismului, și care trăiesc astăzi o nouă tinerețe. Antisemitismul, legionarismul, xenofobia nu sînt invenția tranziției. Ele doar recidivează în condițiile tranziției. Vocabularul din *România Mare* nu diferă semnificativ de cel din *Sfarmă Piatră*. Alarmant este altceva: clișeu cu pricina (*antinațional*) s-a metastazat și e nelipsit din polemicele sau dezbaterile actuale. Nu numai guvernarea ar fi *antinațională*, dar și manualele alternative! Cel puțin așa încearcă să ne convingă, între alții, membrii Forumului Civic Național Român, devenit antinaționalist. Eminescu, poetul național, ar fi intrat pe mîna iudeo-masonilor, care vor să-l compromită. Ne-patrioții au pus gînd rău culturii românești, precum Sabin Gherman, Transilvaniei. Ironia, gluma, ludicul ar fi antinaționale, laolaltă cu greco-catolicii și bapțiștii. Despre unguri sau despre țigani, ce să mai vorbim? Ei sînt antinaționali în chip, așa-zicînd, natural. Spiritul critic însuși este perceput ca antinațional. Dar, la urma urmelor, ce nu este antinațional, în anul de grație 1999, în România?

Se sparie gîndul de lungă viață a unor clișee. Și de agresivitatea lor. Fie și numai fiindcă mă întreb sau constat aceste lucruri, s-ar putea să fiu arătat cu degetul ca antinațional.

Aniversare

**NINA
CASSIAN**

(pag. 4)

Nae Ionescu, gazetarul

(pag. 5)

*Principesa
Ileana*

(pag. 9)

O povestire

de
**PAUL
BOWLES**

(pag. 20-21)

**Patologia
integrării**

(pag. 2)

CONTRAFORTde *Mircea Mihailescu*

Patologia integrării

SE DISCUTA pe rupe despre integrarea în U.E., în N.A.T.O., despre președinția O.S.C.E., miraculos atribuită României, dar nimeni nu-și mai pune problema ce anume integram în aceste ilustre organisme. Atârnați ca-ntr-un hamac între "aspirațiile postmoderniste" și "nostalgiile pre-moderniste" (formula e a lui Vladimir Tismăneanu) ne leganam în dulcele vis al unicității și irepetabilității noastre. Nimeni nu-și mai pune problema dacă avem ce oferi Europei și dacă structurile noastre sociale și economice sunt compatibile cu cele, acut competitive, ale occidentului. Numai la noi e posibil ca, în procesul privatizării, mari întreprinderi să fie vândute pe nimic, iar cine știe ce flecușete de importanță stradală să ajungă la "strigări" inimaginabil de mari. Logica economică de tip european, raportul dintre investiție și eficiență își rup picioarele de îndată ce au trecut de Curtici sau Nădlac. Aici, la porțile Orientului, europenismul se îngroapă nu doar în noroaie, ci și în bubele unei mentalități haiducești: lotrul tânăr și suplu, călare pe murg, îl execută fără să crâcnească pe boiernașul grasul și plin de parale!

Vom intra în Europa - dacă vom intra vreodată! - cu aspirația de lideri zonali (eminent ilustrată de contra-succesul în chestiunea oleoconductei!), dar cu talentele și vocația de șmecheri de dugheană. Vom intra fără nici un fel de identitate, însă cu o puternică mimare a identității. Vom târî după noi obsesii tribaliste și un succulent xenofobism, îi vom învăța pe occidentali cum să fie europeni cu fruntea spre național, după ce i-am învățat pe ai noștri să fie universali tolanți pe rotunjimile senzuale ale spațiului mioritic.

N-am nici o îndoială că semnalul de alarmă tras de ministrul Culturii, dl Ion Caramitru, vizând patologia aspirațiilor noastre de integrare, n-a fost receptat de nimeni, decât, eventual, de câțiva intelectuali complet lipsiți de putere. În esență, dl Caramitru spune că în goana sterilă, heirupistă a aderării la U.E. riscăm să ne prezentăm complet nepregătiți în ceea ce privește tocmai specificitatea noastră adâncă. Revoltător de dezinteresat de consolidarea esenței acestei țări - cu alte cuvinte, cultura ei -, ne preocupă doar tehnicile autoiluzionării și ale perpetuarii minciunii. Întâmplarea că elita intelectualității s-a retransat pe poziții pro-europene, de toleranță și civilizate, a fost suficientă pentru a declanșa, din partea majorităților politice etern analfabete, o adevărată prigoană împotriva înseși ideii de cultură.

Fără îndoială, e ridicol să faci elogiul culturii într-o revistă al cărei domeniu e chiar cultura. Însă comportamentului iresponsabil al celor care raspund de soarta țării, imparțialitatea duhând a incompetență și disprețul drăpat în zâmbete onc-tuoase nu mai pot fi tolerate. Dacă vom intra în Europa ca niște incultii, există fie riscul de a ieși cu aceeași viteză, fie de a fi complet anihilați. Principala carență a românilor mi se pare, în acest ceas al obsesiilor integraționiste, tocmai absența calităților necesare unei eficiente integrări.

Mi s-a întâmplat, zilele trecute, să urmăresc "pe viu" felul în care două grupe distincte de tineri, puse față în față, înțelegeau ideea de comunicare, dialog și, de ce nu, chiar europenitate. Scena s-a petrecut în sala de ședințe a redacției în care lucrez. Profitând de prezența la Timișoara a patruzeci-cincizeci de studenți din Italia, Danemarca, Germania, Croația, Mun-

tenegru, Ungaria, Ucraina etc, participanți la un simpozion internațional centrat pe evenimentele din 1989, i-am invitat să ni se alature la o lansare de carte. Pretextul era ideal, având în vedere că prezentam cititorilor timișoreni, în premieră națională, traducerea, de la "Polirom", a cărții editate de Vladimir Tismăneanu, antologia "Revoluțiile din 1989". Propuneam, în felul acesta, instituirea unui dialog ad-hoc între studenții români, prezenți în număr masiv la sediul revistei "Orizont", și colegii lor din străinătate.

Subliniez că timișoreni participanți la lansare nu erau nici pe departe indiferenți la ideea de deschidere europeană. Ei nu nimeriseră din întâmplare la acel mic eveniment, ci formau un grup interdisciplinar, relativ omogen, extrem de interesat de reflecția filozofică, istorică și politologică asupra lumii în care trăim. De altfel, chiar în aceeași dimineață mă întretinusem cu ei, împreună cu Adriana Babeți și Marius Lazurca, timp de două ore, iar impresia pe care mi-au lăsat-o a fost excelentă.

Ei bine, abia încheiasă ultimul vorbitor prezentarea cărții de la "Polirom", că studenții români, ca la un ordin, s-au risipit care-n-cotro! Între pro-europenii de dinainte și "trecătorii grăbiți" de după lansare se căscase un hău incomensurabil! Descumpănit, am rămas întuit câteva clipe, încercând să afl de unde această feamă a noastră de a comunica, de unde spaima de a intra, firesc, în dialog, cu oameni care, prin vârstă și prin preocupări, îți seamănă foarte mult? Stând de vorbă cu câțiva dintre oaspeți, am constatat, plin de regrete, că "ai noștri" ar fi putut profita foarte mult din discuțiile cu niște tineri avizi de comunicare și mult mai profunzi decât ni-i prezintă stereotipul studentului occidental, și anume, drogat, incult și suficient.

Puși într-o situație concretă, tinerii români uitaseră instantaneu și de afirmata lor europenitate, și de necesitatea confruntării, și de binefacerile dialogului. O timiditate paralizantă i-a împiedicat, așa cum ne împiedică pe toți, să se adapteze "necunoscutului" brusc intrat în existența lor. M-am convins încă o dată, dacă mai era nevoie, că reflexele sunt mai puternice decât cultura. Spontaneitatea și grația pe care ți-o dau cultura au sucombat lamentabil sub presiunea a ceea ce știau de acasă: că e mai bine să fii precaut, să te ferești de necunoscut, să eviți să evoluezi pe terenuri pe care nu le cunoști prea bine.

Astfel de reflexe domină, de sus până jos, societatea românească de azi. Suntem, în teorie, entuziaști de ideea dialogului, însă fugim de rupem pământul de îndată ce apare chiar și cel mai binevoitor partener de conversație. Ca într-un blestem - și acesta e lucrul cu adevărat grav -, când e vorba să ne înfățișăm lumii, o facem tocmai prin cei mai puțin dotați pentru dialog dintre noi. Cu dosarul beton și cu pila cât zgârie-noful poți, eventual, face carieră pe Dâmbovița, dar nu ai nici o șansă de a te impune într-o țară în străinătate. Apelul disperat al d-lui Caramitru - care va rămâne, ca atâtea altele, un tipăt în pustiu - trebuie înțeles tocmai în această direcție: fără cultură, fără suplețea și naturalețea conferite de aceasta, toate eforturile de a transforma mamuții industriali ai ceaușismului în gazele de mare productivitate sunt egale cu zero. Iar variile integrări - simple satisfaceri ale unor ambiții vecine cu disperarea, ce n-au întru nimic de-a face cu logica întunecată a vieții noastre de zi cu zi.

POST-RESTANTde *Constanta Buzea*

LUAȚI-LE ca pe simple impresii notate la o primă lectură. Chiar dacă totul este frumos, mie-mi sună-n ureche fragmentul de vârf, sintagma rară care parcă nu mai are legătura cu trăirea ce a născut-o. Am vânat cu ardoare, în textele lungi, din decor numai strictul necesar, zidul subțire până la transparență, verde ploios ori verde auriu, al naturii care asista la capturarea herminei. Chiar dacă totul este frumos, dispoziția mea citindu-vă îmi impune privilegii abia sugerate de textul citit. Sufletul meu prelucrează conform cu puterile lui, nu mai mult dar nici mai puțin, alege și tezurizează nu mai mult dar nici mai puțin decât poate gusta și înțelege la un moment dat. Dacă aș reciti, mâine, pe o memorie goală ori doar relaxată, pe schițele lecturii mele de azi aș cladi altceva, sau altfel primele impresii. Și dvs. vi se întâmplă, ori vi se va întâmpla probabil la fel. Mi-a plăcut deci să detașez pentru micul meu extaz sintagme, fragmente. Valoarea lor pregătită însă, de și în context și plutind mai luminoasă în el, îl sacrifică. Jocul meu pe textele mele lungi este epură și este el, jocul, vizibil până la urma într-un poem scurt care nu mai are nici o legătură cu biografia mea sentimentală imediată, cu mine în trăirea concretă. Și dvs. sper să vi se întâmple la fel, curând. "Amurguri de vin, castane revarsate pe scoici de praf, copacii în ochi și ochii pe ramuri și valuri de crini violete. Dacă nu sufletul atunci trupul. Coloraturi marginale. Se luminează hârtia. Trandafiri ofilindu-se, cât de mult s-ar putea stinge culoarea lor. Umbra ca o primă anuntire de alunecare. Raze dizolva hârtia. Soare lichid în păienjeni". Din alt poem foarte bun am vânat fragmentul acesta: "Pe plute de solzi/ Aceleași mereu schimbătoare plante/ De aer și ape și fluturi și alge. Ninsori, secete, negruri, frunziș/ de gladiole. Vino și vino.../ De ce? de unde? de când?/ Ninge și lumina ingerilor/ ondula în spatele gerului". Sigur că poemele dvs. lungi pot rămâne foarte bine așa cum sunt, lungi, descriptive, filozofând interesant vers de vers într-un discurs explicit, personal. Dar aveți curiozitatea să-mi urmați jocul arătat mai sus și veți trăi o revelație, lucrând în această cheie nouă vi se va arăta într-un perete compact de cuvinte o ușă secretă care precede o scară secretă la cer, cu trepte puține, poemul cu versuri puține. (Ada Ionescu, Cluj-Napoca) ● Țin minte că v-am mai răspuns, dar ca și de data aceasta întârziind. Nu știu dacă numai din vina mea, cel ce așteaptă își pierde nădejdea și pierde tocmai numărul cu vești despre și pentru el. Dacă nu avem pretenții enorme, stilul dvs. fiind pe gustul omului clasic, poemele înclină spre bine balanța, spre liniște. Lirica de dragoste fiind cea mai vulnerabilă, între pastel și cugetări de om înșeninat de experiență, rămâne ca un fundal murmurat nu neapărat necesar pentru celelalte, la rigoare, putând fi lăsată afară dintr-un eventual sumar de carte. Mie îmi plac *Dorința, Purificare, Toamnă* (fără terțina finală), *Plopi ai abisului, Reinviere, Mai aproape de aceeași întrebare, Indurare* (fără versurile 5 și 6, ambiguu), *Armele* (minus ultimul vers), *Impotrivă* (cu o idee splendidă, dar în destule versuri ea nepermis diluându-se). (Ioan Bodiu, Ploiești) ● Sunt oameni care nu pot îndura pasiunea și sunt oameni care nu pot îndura singurătatea de după. Și unii și alții însă le apropie agoniei și morții. *Dragostea e pseudonimul morții* - postula Ion Caraion. În poeme inegale ca valoare, ruptura dintre iubiți fiind simțită ca o catastrofă despre care merită să scrii în nenumărate variante, rămâne să-și consume un timp infinit victimele, dintre care una singură își va face din nostalgie rampă de lansare pentru produsele memoriei. Acel tu monstruos fie și numai pentru faptul că dezamăgește prin absența, după ce și-a cheltuit energiile în fervori și nesățiu dispăre, dezertează, uită, caută odihna sau pur și simplu moare, acel tu din tine parcă crescut ca să te oglindească până la orbire, iluzia - se evaporă, se autodistruge lăsând locul gol, ars, gura deschisă într-o expiere fără sunct a sufletului, trupul într-o sufocare de iad. E meritul cuvintelor să-și intre în rol, să salveze înfrumusețând în relatări uimitoare duritatea morții: "nimic nu mai poate acum/ să-mi îndrume pașii/ spre tine/ așa cum nimic nu va putea până la stingă flacăra din interior/ ce arde pentru tine" - veți spune în temenii cei mai banali la începutul unui poem, *Drumeții*, care mi-a plăcut până la urma: "ai simțit vreodată/ atingerea morții?/ ai simțit că răsufă lângă tine?/ că merge alături de tine?/ că vă confundați cu doi camarazi/ fumuri/ ce n-au știut niciodată/ unul de altul/ ce nu vor putea uita niciodată/ unul de altul?/ ia-o de mână și/ strânge-o tare la piept". Așazisa slăbiciune a femeii este de fapt masca suportabilă a puterii ei infermale după izgonire, după cădere, asumându-și memoria nouă, înhamându-se la faptele acesteia sângeroase-duioase, poezia indulcind prețul enorm plătit în calvarul de după: "și după plecarea/ ultimelor vagoane de sentiment/ dulce, dureros, plâns/ rămân dreapta pe peron/ tristă în amurgul timpului trecut/ despovărată de orele grele/ de tentație, pasiunc, obsesie/ suflet gol, singuratic/ ca aerul după tăierea copacilor/ și cerul după caderea aripilor/ doar el, dorul, a uitat în mine/ o urmă surdă, indescifrabilă/ o rană a unui ceva trecut" (*Dreapta*). Inegale, cum spunea, cu câteva versuri ușor perfectibile, mai sunt poemele *Orizont, Dansul, Secunda de sânge și Tu*, produse ale unei disperări milenare, memoria unei Eve izgonite la nesfârșit dintr-un eden în care perechea ei se retrage, are acest privilegiu, spre a uita și binele și răul. (Georgia Simion, Alba Iulia)

România literară

Editată de:

- *Fundația "România literară", cu sprijinul Uniunii Scriitorilor, al Fundației pentru o Societate Deschisă România și al Ministerului Culturii*

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanta Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ecaterina Ionescu, Simona Galățchi (corectură).

Corespondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan, Ionela Stanciu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Mihai Minculescu.

e-mail: romlit@romlit.ro

http://www.romlit.ro;
http://www.sfos.ro/news/romlit

O marjă de 2%

BĂTRÂNUL killer, filosof în felul lui, un mare iritat în tot cazul, polemizând cu societatea care nu-i omologhează profesia, deși lucrează cu contract, își află discipolul în persoana unui tânăr abulic, ce-și trece la limită probele, de la repulsie și groază, la indiferență. Peliculă anostă, cu pretenții deasupra nasului și unde exhibarea crimei, în toată impudicitatea ei, cultivă supoziția că într-o societate a violenței consacrate, a ucide pentru a trăi este o meserie ca oricare alta, aducătoare de venituri, pretinzând a fi exercitată cu seriozitate, cu măiestrie profesională, dacă se poate, și, în fine, cu sacrificiul propriei comodități.

Cum televiziunea oferă în tarif posibilitatea de a schimba, fără să miști un mușchi, postul, diferi universul, poposești o clipă în bolgia unei hârmălai de nedescris, provocată de niște bărboși ce râd singuri la ceva ce s-ar putea numi bancuri - și tot singuri se și aplaudă. Buton: te așezi acolo unde, de asemenea, vorbesc toți în același timp, însă de pe scaune, cu moderator și cu o delegată a CURS-ului - pentru variație. Se comentează pe marginea unui vast sondaj de opinie, ce crede poporul suveran despre una și alta, de o sută de ani încoace și mai cu seamă astăzi.

Cu o marjă de 2%, poporul suveran este dezamăgit de diriguitorii săi de astăzi, ce-l adâncesc în sărăcie, sărăcie promițându-i și mai departe, pe când, după câte se aude, beneficiarii regimului o duc tot mai bine, cu riscul asumat - dar ei sunt niște temerari! - de a nu mai putea de bine. După o lege recent votată, norocoșii manageri la locul unde au fost puși pot încasa lefuri lunare pe măsura uriașelor deficite pe care le produc, de patruzeci și patru de ori mai mult decât și ei bine plătiții subalterni. Un salariu cu care se

poate ridica într-un an o vilă cu douăzeci și patru de încăperi, în Capitală, la Snagov, oriunde.

Înstărită lume, în ale cărei noi obiceiuri intră schimbul de daruri: o limuzină de șapte sute cincizeci de milioane de lei, pentru un zâmbet pe sub mustață. Manageri, oameni de afaceri, bancheri și rubedenii alcătuiesc cam 1% din populație - puțini, dar aleși! Datorită lor nu stagnează comerțul de lux, acele magazine din centru de ale căror vitrine lipindu-ți palmele, te simți atât de aproape de Europa. Dintre ei, o consistentă parte, de care nu se ocupă deloc fiscalul și niciodată justiția, poartă numele de VIP-uri și se deplasează în jeep-uri.

Nemulțumiții sunt cei dintotdeauna, pretinzând un salariu decent, gratuități la transport, cantine, burse, prime, măriri de pensii - cadre didactice, medici, studenți, muncitori, categorii sociale nu lipsite de orice relevanță, dar, desigur, departe, foarte departe de farmecul indiscret al noilor îmbogățiți. (Scott Fitzgerald afirma că bogătașii sunt un soi deosebit de oameni, la care mai din toporul Hemingway replicase: "da, ei au bani!"). Și au, într-adevăr, puțin sub și binișor peste suta de milioane lunar - aplauze pentru miliardari! Și este de înțeles proasta impresie pe care o lasă acestor favoriți ai soartei - ei n-au, totuși, încă, avion particular - zurba grevelor, vulgaritatea manifestanților, zbierând necurmat: "hoții! hoții!" Care hoți, de unde hoți?

Cam despre asta discutau: un mădular al Puterii, cu mustața de Vlad Țepeș și chiar unghiular, un reprezentant al PDSR-ului, rotund la față și cu mustața populară, un al treilea, din mai multe succesive partide, ce-i scosese peri albi. Modera geniul Antenei 1, flancat de delegata CURS-ului, care ar fi trebuit să aprobe structurile sondajului, în cazul în care

cineva le-ar fi pus la indoială, cum nu s-a întâmplat. Politicienii însă, calcând unii pe verbele altora, fie apără partea bună a lucrurilor rele, fie critică partea rea a celor bune. Profesia lor este - din antichitate - omologată. În spatele bonomilor reprezentanți ai opoziției stau, nevăzute, coloanele de manifestați agitând portretul lui Ceaușescu. Inși prevăzătorii l-au pus deoparte chiar din zilele lui decembrie - 1989. Ce stă în spatele Puterii, nu se vede. La aceeași masă, cântă prohodul Reformei - celei care e pe ducă.

Buton, consternare: pelicula cu năbădăiosul moșneag căruia îi tremură pistolul în mână, dar numai din cauza vârstei - suferă și de incontinență - nu s-a terminat. Este, ca și Reforma, într-un punct nedefinit: bătrânul s-a descotorosit de discipolul neinzestrat, are, acum, un merituos elev, elev căci e în cursul inferior de liceu - dar parcă valoarea așteptată trecerea anilor! Puștiul ucide cu dibăcia dobândită la jocurile electronice, posedă nu doar talent, ci și vocație. Spre deosebire de magistrul n-are nici o morală. Îi place, pur și simplu ce face. Așa cum se și cade, își va depăși maestrul.

Schimbare de canal. Un număr par de june, într-o ținută ce ar fi fascinat-o pe Eva, își zdrumică șalele, dând din mâini în felul celor care se înecă - una dintre ele mai are și suflul de a emite sunete. La intervale disting: te iubesc, te iubesc. Sala e în delir, se petrece ceva ce nu înțelegi. Deci înapoi la campionii sondajelor. S-a cam terminat cu Reforma, voi a zice că este aproape încheiată. Statul a preluat datoriile băncilor falite, profitorii și plătitorii respiră ușurați. De unde a dus mută iapa, se vor întoarce niște fonduri. Ca să nu dispere nimeni.

Exponentul PDSR exhibă un grafic bicolor, urcușul d-lui Iliescu, deasupra coborâșului d-lui Constantinescu. Dl

Iliescu suie ca pe scarile rulante ale metroului. Deocamdata, dl Constantinescu procedează exact invers, dar paralel. Până la alegeri mai este un an, iar jumătate din cei chestionați și-au rezervat răspunsul. Gazda, singura persoană care se simte cu totul în largul ei, pune acum întrebarea-cheie: când vom ieși din criza? Moment ideal pentru a trece pe singurul post străin ce se prinde fără cablu; TV5 - francofonia.

Un peisaj ecuatorial mirific, de munți păduroși descinzători în Ocean, o plajă ce duce la capătul lumii, cu palmieri sub un cer kodak, șters de nori hoinari. Ambarcațiuni. Pești gigantici, trași la bord. Lăzi cu homari, amestecându-și cleștii. De la mari înalțimi, culmi muntoase rotindu-se, guri fumegânde de vulcani, line cărări printre arbori năpădiți de liane. Nostime cabane, chivernisite cu măști și cu idoli; pe scaunele, băștinași fericiți, ducând lingura la guri edentate. Fetele locului, dansând tot cu genunchii departați, dar mai convingător. Și iar plaja ce se pierde la orizont...

Din nou la film: incredibil, dar nu s-a terminat. Bătrânul killer, impacat, stă de vorbă, pe o bancă, într-un parc, cu elevul său. Par bunic și nepot. De ce să mai afli cine va mai impușca pe cine? Deci înapoi, la disputa sondajelor. Campionul cu mustața à la Vlad Țepeș și care, fiindcă grasează, vorbește răsplat, afirmă că termenul final al crizei va fi la anu'. I se replică, neinspirat, că tot așa se spune, de vreo nouă ani încoace. Așa spuneau, când erau la putere, actualii opozanți. Dacă vor reveni la putere, la fel vor zice, peste un an, doi. Este un termen fix, rezonabil, mai cu seamă când anul e pe sfârșite. Mai avem, prin urmare, foarte puțin de așteptat. În pod, repede, cu portretele lui Ceaușescu!

Vizibil ușurată că în toiul disputei, nimeni nu s-a referit cumva la chiar hibe sondajului, specialistă în domeniu intervine spre a evidenția gradul de relativitate al oricărui sondaj de opinie publică. Este, numaidecât, invinuită ca în fundul inimii ține cu Puterea. Când spectacolul se încheie, preopinienții amuțesc, fără mișcare, într-un fundal nedefinit, ca la teatrul de marionete, când trăgătorii de sfori și-au terminat treaba. Ei mai tăcuseră și în rastimpurile publicitare, când nutritivelor lor argumente le lua locul guma de mestecat cu doua gusturi, reclama băncii care oferă credit cu 20% și plătește depunătorilor 70% dobânda, într-o aritmetică numai de ea cunoscută, detergentul care mai întâi determină originea petei, spre a o înlătura mai apoi până nu mai rămâne nimic din ea, ca din Bancorex. Precum e la voia dumitale să câștigi o limuzina de sute de milioane, tot așa de ușor, ca și când ai primi-o în dar - însă cu mai multe bilete la loterie poți câștiga și două. Câte bilete, atâtea miliarde.

Însă ești încăpățânat și preferi să suferi urmările crizei. Atunci ai totuși șansa să scapi de mătreață, de carii dentare, de insistentul miros personal, recurgând la produsele noastre. Și degeaba urmărești emisiunile acestea, în care bărbați de seamă, cu mari responsabilități și tot atâtea experiențe își desfac baierle inimii și te lămuresc asupra întortocheatelor cai ale politicii, neascunzând nimic și analizând totul cu maximum de luciditate, chiar cu nimic nu te alegi. Ce-ai să te faci când, mergând buimac pe strada, vei fi întâmpinat de o echipă de sondaje care te va chestiona: cine este cel mai naiv dintre români din ultima sută de ani?

Înainte de a răspunde, cumpănește îndelung, marja de eroare nu trebuie să depășească 2%!

Barbu Cioculescu

România literară 3

SCRISORI PORTUGHEZE

de Mihai Zamfir

AMÁLIA

AR FI fost imposibil de scris despre ea chiar atunci, în primele zile ale lui octombrie: doliul național căpătase amploare maladivă, întreaga suflare portugheză - de la oamenii simpli și anonimi până la guvernanți sau mari artiști - se simțise brusc orfană, în asemenea măsură, încât orice ai fi scris ori spus se pierdea în fluviul irațional al durerii. La fiecare colț al Lisabonei, vocea tinguitoare a Amáliei și portretul ei drapat în negru te întovărășeau, obsedant, într-o demonstrație cu atât mai impresionantă, cu cât știai că e perfect spontană, că n-o comandase nimeni. Abia acum, după ce spiritele s-au mai calmat, putem încerca o explicație a ceea ce a fost "paradoxul Amáliei".

Ca aproape toți românii, am avut revelația concomitentă a Amáliei și a *fado*-ului la Festivalul "Cerbul de aur", unde, în 1969, cântăreața apăruse drept invitata de onoare. Nu știam nici un cuvânt portughez. Și nici nu visam că, într-o zi, Portugalia îmi va deveni a doua patrie, iar cultura portugheză - o cultură familiară. La acel spectacol, fără să înțeleg textul cântat cu voce pasională, puțin răgușită, am avut senzația universalului incontestabil. Necunoscuta țară lusitană se prezenta românilor printr-un cîntec specific de asemenea forță, încât intuiai în el o variantă a eternului uman. Intempestiv, fără să-ți dea prea mult timp de gândire, *fado*-ul Amáliei se suprapunea abuziv peste însăși ideea de Portugalia. Extrem de local, el devenea tocmai de aceea formă memorabilă de materializare a emoției umane de pe oricare latitudine. În acel an îndepărtat 1969, înțelesesem esențialul despre *fado*, tot ceea ce am aflat ulterior (foarte mult, din punct de vedere cantitativ) n-a mai corectat impresia dintii. Și sint conștient că publicul străin simțea atunci instinctiv că ia contact cu esența spirituală a unei țări.

Pentru a realiza, în câteva minute, această substituție e nevoie de miracol. Amália a fost, probabil, miraculoasă. Mult-vehiculată lozincă, net demagogică, potrivit căreia "trebuie să fii profund local pentru a atinge universalul" se bazează însă pe existența unor cazuri precum cel al Amáliei Rodrigues.

Puțini oameni știu - în Portugalia și în străinătate - că specia numită *fado* a avut, în ultimii două sute de ani, un statut ambiguu: cîntec popular extrem de explicit (uneori de-a dreptul

vulgar), el marturisea nostalgia unei clase sociale umile și frustrate, care încerca să-și suplinească nerealizările ori lipsa de înțelegere a celorlalți. Decenii la rînd, el a fost echivalentul portughez al detestabilei noastre romanțe naționale: la fel de lacrimogen, plin de duioșie alcoolică și adesea de un monumental prost-gust. Marile spirite ale culturii portugheze au privit spre *fado* cu comiserățiune. Asta pînă la începutul anilor '40. A fost nevoie ca *fado*-ul să atragă pe un mare muzician francez, Alain Oulman; a trebuit ca acesta să-și dea seama de originalitatea extraordinară a speciei; și, mai ales, a trebuit ca Oulman să o descopere pe Amália, pentru ca totul să se schimbe, începînd cu însuși statutul *fado*-ului.

Remarcabil este faptul că Amália - născută într-o familie săracă și posedînd o educație sumară - s-a apropiat de *fado* cu un bun-gust instinctiv și desăvîrșit. A eliminat, cu genială naturalitate, tot ceea ce reprezenta sentimentalism excesiv, aluzie personală, inflexiune de mahala; dar a păstrat și evidențiat din el patetismul, disperarea pudică, strigătul înecat în plîns, cu un cuvînt - marea poezie. Siguranța cu care această femeie simplă și-a ales textele ne uluiește, retrospectiv: Camões, poezi lirice profunzi de la finele secolului trecut, precum și cîțiva autori contemporani de factură mai degrabă intelectualistă, ca David Mourão-Ferreira, Manuel Alegre, Alexandre O'Neill etc. Textele *fado*-urilor cîntate de Amália reprezintă o exigentă Antologie a poeziei portugheze. Pe asemenea texte, latura suburbană a *fado*-ului dispăre.

Trecerea de la *fado* - romanță populară, la *fado* - poezie esențială este pînă la urmă opera Amáliei. Cîștigarea ulterioară a galoanelor internaționale, universalizarea *fado*-ului, transformarea Amáliei în simbol al Portugaliei - totul a urmat parca de la sine, într-o alchimie previzibilă. Pentru că, așa cum spunea prietenul Amáliei și unul dintre poezii ei favoriți, David Mourão-Ferreira - trecut el însuși de curînd în lumea umbrelor: "Não é mito quem quer. Só quem tem de o ser". Ceea ce s-ar putea traduce prin: "Nu intră în legendă cine vrea. Doar cine trebuie să fie".

NINA, ca NINA

Autoportret

CA NINA CASSIAN, rar sensibilă mai acut și constant conectată la fluxul timpului. Pe când alții suferă, se simt măcinați sau se înfășoară în toga blazării, ea păstrează intactă voluptatea de a capta, clipă cu clipă, întreg ineditul experiențelor trăite, toate senzațiile trecerii prin lume. Departe de a se lăsa devorată de iremediabila curgere a anotimpurilor, poeta ia minuțios pulsul existenței, îi caută accentele inimitabile, fructul unic, irezistibil, tocmai potrivit spre a-l marca definitiv cu amprentele unei mușcăturii frenetice. De altminteri, cea mai compactă selecție făcută de Nina Cassian însăși din versurile sale se intitulează, deliberat măturisitor, agresiv chiar: *Cronofagie*. E felul ei de a se arăta gata să înfrunte, superior edificată, fără dezordini launtrice și, mai ales, fără remușcări, scadența neindurătoare: *Eheu, fugaces labuntur anni!* Devine aproape obligatoriu, în cazul său, ca popasul aniversar calendaristic să depășească bilanțul izbânzilor ori înfrângerilor personale înregistrate într-o confruntare, pe cât de inegală, pe atât de spectaculoasă, din care poezia a avut, finalmente, de câștigat.

Restitutio in integrum

CARIERA poetei a traversat decenii furtunoase și i-a fost dat să cunoască, încă de la debut, reprimări de natură să inhibe, să de-terneze temporar, în substanța sa, inițiala candoare, firescul elan juvenil al pornirii la drum. După scurte peregrinări prin publicațiile anilor 1945-'46, - „Tineretea”, „Veac nou”, „Lumea” ș.a. - o primă recoltă poetică era adunată, un an mai târziu, sub copertile plachetei cu ambiții de totală îmbrățișare și combustie: *La scara 1/1*. Puține luni înainte de apariția plachetei, Nina Cassian făcuse public un text oarecum programatic, *Darul poemului* (în „Orizont”, 15 oct. 1946), încercare de a conjuga exigențe deduse din lecția lui Mallarmé sau Valéry cu imperatiile momentului, conjunctural reductibile la solicitări ale aparatului propagandistic. Actul poetic adus la numitorul comun al arderii generoase pe altarul speranțelor iluzorii de justiție socială și de emancipare urma să-i fie fatidic. Contrar primirii favorabile de către critică, factorii ideologici au îndreptat asupra versurilor torrente de imputări (formalism, vederi confuze, orizont retrograd, sensuri cifrate, anemia tonusului etc. etc.). Era întreținută, astfel, campania perfid orchestrată de nivelare proletcultistă a creației artistice de orice gen. Supusă presiunilor de tot felul, Nina Cassian a acceptat să plătească tributul impus, turnând în tiparul versurilor sugestii culese din lectura unui op propagandistic destinat indoctrinării prosovietice. Suita de evocări ritmate *An viu nouă sute și șaptesprezece* rămâne un dureros etalon al concesiilor catastrofale. Tendința curentă este de a stigmatiza, în ansamblu, episodul. Ar fi mai profitabilă o analiză contextuală. Poeta nu reacționa strict ca o marionetă, la comandă. Ea răspundea unui imbold propriu, de bună credință, când intenta adevărate rechiz-

itorii la adresa indiferentismului și a insesibilității la solidaritate umană: „Am fost un poet decadent” („România liberă”, 12 martie 1945) sau „Pentru marea fără de lege a lumii” („Tineretea”, 30 sept. 1945), în acord, de altminteri, cu confrăți de generație, ca însuși Gheorghe Ursu (viitorul, tragic dizident) sau Vladimir Colin, care-i devenise între timp soț. Îi unea deopotrivă idealismul tineresc, iar dacă acesta își găsea concretizarea în adevărați (nu lipsite de pericol, în anii războiului) în sfera comunismului, comportamentul lor opțional nu provenea din obediența sau conformismul ce aveau să facă ravagii, ulterior, după instalarea brutală la putere a partidului unic. Pentru unii, trecuți în plus prin încercările dramatice ale discriminărilor rasiale, ca evrei, apropierea de comunism căpăta dimensiunea redobândirii demnității. În romanul americanului Ludwig Lewisohn *Israele, încotro?*, care a declanșat reală vâlva la mijlocul anilor '20 (tradus și la noi, în 1932, de Emanoil Ciomac), comunismul este văzut chiar din interiorul unei societăți nerăvășite de flagelul fascismului, ca alternativă radicală pentru evreii sătui de închistarea în dogme și ritualuri preluate din generație în generație, o posibilă cale de innoire și revigorare a relațiilor între oameni, indiferent de origine. Nu pretutindeni și în toate împrejurările, aderenții s-au recolat dintre oportuniștii de ultimă speță.

Cum poeta anunță ca pregătește un volum de memorii, este de așteptat ca ea să reconstituie tabloul epocii cu mai multe nuanțe, colorat distinct prin experiențele proprii, încât iluziile și deziluziile, traumele traversate și mai ales procesul salvării de la naufragiu în retorismul

Portret de Perahim

dogmatic, uniformizator, care pândea poezia în sine, să se detașeze într-o imagine cu reliefuri pregnante, obținute din distanțarea față de schematismele obligatorii altădată. Sunt necesare, evident, asemenea măturii „de la fața locului” (și „fața locului era umflată”, vorba poetei) pentru a evita riscul simplificărilor potențiale, vizibile de pe acum, în diverse tentații de a pune pripit diagnostice sau de a da, prezumțios, verdict pe baza unei documentări exterioare și, adesea, aproximative, fiindcă multe dintre probe s-au pierdut ori au suferit rețușuri, dacă nu, de-a dreptul, amputări.

Va fi instructiv de urmărit în ce fel se regăsește Nina Cassian în oglinda timpului, în șirul de ascensiuni fortuite pe culmile unor entuziasme dovedite ulterior fără acoperire, ca și al prăbușirilor inerente - consecutive. Ambițiosul sau efort de a-și afirma timbrul personal edifică asupra resurselor individualității creatoare autentice de a se zmulge din anonim, în pofida capcanelor, dar, și mai mult poate, oferă indicii asupra etapelor parcurse cu dificultăți către un spațiu propice unde lirismul avea să se regăsească intact. Eliberarea de ingerințele tutelare a implicat suficiente zig-zag-uri, ușor de depistat în însăși operația decantărilor succesive; un volum de vizibilă redresare, *Vârstele anului* (1957) se deschidea cu un ciclu tribut ar opticii rudimentare a „luptei de clasă” („Muzeul de antichități”) și pastra, în miezul său, o compunere („Cancerul lumii”) conformă lamentabilelor slogane de propagandă internaționalistă. Reziduuri paradoxale subzistau și în *Sărbătorile zilnice* (1961), dacă n-ar fi decât alăturarea, în chip omagial, a lui Lenin de Bach sau o piesă cu totul și cu totul în afara distilării artistice („La preluarea puterii de către popor”), care nu fac decât să illustreze angrenajul greu de balast, chiar în condițiile unei conștiințe emancipate.

Cântul, descântul

MIZA demnității dobândite, în viață ca și în poezie, o reprezintă, pentru Nina Cassian, luciditatea, scrisă ostentativ cu majusculă. Trebuie avertizat imediat că nu e vorba de recea rațiune, care ar cenzura spontaneitatea și ar împinge spre atrofie lirismului. De altminteri, precizările sunt formulate de poetă, în repetate rânduri, între altele la începutul volumului *Să ne facem daruri* (1963), unde schițează aproape un cult „ideii” în stare să „desăvârșească forma inimii”. Așadar, reflexivitate și afectivitate puse una în

Poeta văzută de Anamaria Smighelschi

slujba celeilalte, iar această ecuație corespunde exuberanței miraculoase iscate de spectacolul cotidian al existenței. Mai mult decât bucurie a contemplației, poezia reprezintă în cazul Ninei Cassian trăire prin toți porii, o permanentă tentație de a pipăi cu antene de o excepțională sensibilitate, alcătuirea lumii și tot ce-i mișcă pe oameni, de la culori și arome din vecinătate la îndepărtata lumină stelară. Setea ei intactă de a cunoaște se traduce printr-o senzualitate în alertă continuă că cineva, ceva ar putea desfigura „ordinea infinită”, „riguroasă puritate”, care resping „delirul naturii”, ca și „geamătul haotic”. Titlul volumului de mai târziu, *Disciplina harfei* (1965) consacra apologia armoniei dintre jocul inteligenței și incandescența sentimentelor. Înseși virtuțile cuvântului sunt puse la încercare pentru a desfereca, din rafinate asocieri de ritmuri și sonori incantatorii, tainice sugestii de ceremonii subterane. Și totul, în definitiv, pentru a aduce la suprafață magia iubirii, de care ființa Ninei Cassian, impregnata până în cele mai adânci fibre, se eliberează în pagina scrisă (a nu se omite, la acest capitol, admirabilele proze grupate în *Confidențe fictive*, 1976). Mistuită, deopotrivă, de patimi viclene și de năzuinți absolute, poezia sa, constant vegheată de voluptatea palpabilului, împinge arderea interioară până la extazul hieratic, în culegerile târzii: *De îndurare* (1981) și *Numărătoarea inversă* (1983).

Radiografierea poeziei cultivate de Nina Cassian pune exegetului probleme complexe de situare în peisajul nostru liric. Un amestec subtil de volubilitate verbală de tip arghezian și un geometrism de extracție barbiliana, o așează la o importantă intersecție de orientări fundamentale, cu răsunet durabil în fluxul poeziei contemporane. Fără exercițiile sale de „limbă șargă” par anevoie de clasat „necuvintele” lui Nichita Stănescu, precum ardoarea lucidă pusă în etalarea feminității va fi încurajat câteva demne urmașe ori măcar pe Marta Petreu. Cu disponibilitățile multiple, traduse de Nina Cassian în har creator, este imposibil de a lăsa deoparte contribuția sa la patrimoniul literar autohton. Iar dacă trăiește departe de noi, rămân să ne-o țină alături, prezentă, versurile ei, ca un legământ:

Chiar de voi fi îngropată
într-o străină țărână,
tot în via-voi odată
în limba română!

Cărți primite la redacție

- Vintilă Horia, *Introducere în Istoria filosofiei românești moderne*, prefață de Constantin Amărieștii, versiunea românească a textului francez de Cornelia Ștefănescu, ediție realizată de Nicolae Florescu, Editura „Jurnalul literar”, București, 1999, 200 p.
- Nicolae Manolescu, *Arhivele paradisului*, un dialog cu Mircea Mihaies, Editura Brumar, Timișoara, 1999, 70 p.
- Florența Albu, *Austru*, antologie poetică, volumul mai cuprinde postfața autoarei și „referiri critice”, Editura Eminescu, seria „Poeti Români Contemporani”, 1999, 222 p.
- Liviu Grăsoiu, *G. Topârceanu sau Chiriașul grăbit al literaturii române*, studiu critic, Editura Crater, București, 1999, 128 p.
- Aurel Ciulei, *Tudor Arghezi, romancierul*, cuvânt înainte de acad. Alexandru Balaci, Editura Diacon Coresi, București, 1999, 88 p.
- Valentin Chifor, *Între real și imaginar*, istorie literară, Editura Cogito, Oradea, 1999, 178 p., 25.000 lei.
- Elisaveta Novac, *Grădina salamandrei*, poem, „ediție definitivă”, Editura Calende, 1999, 58 p.
- Theodor Damian, *Dimineața învierii*, poezii, Editura Axa, Botoșani, 1999, 120 p.
- Florica Ichim, *George Constantin și comedia sa umană*, Editura Gramar, București, 1999, 272 p.

Geo Șerban

Nae Ionescu, gazetarul

CRONICA
LITERARĂ

de
Gheorghe
Grigurcu

PERSONALITATEA lui Nae Ionescu e interpretată adesea inadecvat. În perspectivă istorică, se vorbește despre carismaticul profesor prin prisma nefastei experiențe a totalitarismului comunist, care a produs în serie slujitori obedienți, colaboraționiști (pe unii îi indispu-ne termenul, din pricina nu tocmai indescifrabile). Or, Nae Ionescu n-ar putea fi asimilat categoriei acestora. El a trăit ca un om liber, într-o societate liberă, fără a se impune dogma vreunui partid, având, el, latitudinea de-a alimenta ideologia de dreapta. De fapt, libertatea absolută a conștiinței sale îl împiedica a se ralia consecvent unui pol sau altuia, așa cum singur declara: "Eu încerc să gîndesc asupra realităților politice. (...) Sint de dreapta sau de stînga? Habar n-am. Deci cruțați-mă cu aceste întrebări". Aderența sa nu era la o doctrină anume, ci la concretul oamenilor și evenimentelor din care era țesută epoca interbelică, la o "organicitate" a lumii ce l-a circumscris, pe care o analiza cu o penetrație intelectuală ieșită din ordinar. Filosoful, după cum scrie fostul său student, Mihai Șora, "nu hălăduia prin lume cu buzunarele doldora de răspunsuri gata făcute pentru orice fel de întrebări posibile, ci era cu adevărat împins de la spate de întrebările netrucate pe care mersul lumii (și al lui odată cu ea) i le pune, întii și-ntii pentru a-i desluși mersului cu pricina obirșia și prilejurile, iar mai apoi pentru a-i întrevedea deznodămîntul". Prin urmare, încercările de a-l condanna în virtutea criteriilor morale cu ajutorul cărora ne raportăm la adulterii comunismului ni se par inoportune. Alceva este aprecierea intelectuală a poziției sale, care, firește, datează, necorespunzînd idealului nostru politic (ca și în cazul unor M. Eminescu sau N. Iorga). Dar și aici se impun disocieri și nuanțări. Să-l cităm din nou pe M. Șora: "În concluzie (căci trebuie să ajungem și la o concluzie), Nae Ionescu n-a propovăduit discipolilor lui o doctrină anume. S-a mulțumit să-i aștețe, ca să-i învețe a gîndi pe cont propriu. Iată de ce, ajunși la deplinătatea lor matură, cei ieșiți de sub pupana lui nu seamănă deloc între ei: nici Mircea Eliade cu Emil Cioran sau cu Mihail Sebastian, nici Cioran cu Mircea Vulcănescu sau cu Vasile Băncilă, nici Constantin Noica sau Mircea Eliade cu Belu Silber - *et j'en passe...*". Totuși există o gîndire proprie a lui Nae Ionescu. Și astfel ajungem la aspectul intrinsec al moștenirii sale, cel propriu-zis ideatic, pe care se cuvine nu doar a-l reconstitui fără prejudecăți, dar și a-l confrunta cu modul nostru de-a gîndi, cu circumstanțele existenței noastre actuale. De-a lua adică din textele în chestiune acei simburii de adevăr ce pot fertiliza propriul nostru demers, pot orienta în chip pozitiv drumul spre purificarea și armonizarea societății în care ne aflăm implantați.

Ziaristica lui Nae Ionescu, găzduită în ziarul *Cuvîntul*, ne pune-n față opțiunii sale antidemocratice, ce pare rostită fără echivoc: "spunea dl. Branște, democrația evoluează. Nu ne indoim. Întrebarea e: în ce limite se mișcă această evoluție? Dacă democrația ar fi însăși esența istoriei, evident că, oricît ar evolua, ea tot democrație rămîne. Dacă însă democrația nu e decît o poziție, o etapă în procesul istoric, atunci evoluția omenirii poate foarte bine să depășească acest moment, în care caz democrația trece la magazia de recuzită a istoriei, după cum la acest depozit - vezi ce sinceri sintem! - au trecut și alte forme de viață ale popoarelor. Asupra acestor principii - de logică mai mult decît de istorie - nu se poate să nu fim de acord. Așa!". Ne dăm seama prea bine: termenul de antidemocrație sperie. Dar autorul *Metafizicii* era prea inteligent pentru a nu pune accentul pe cusururile reale ale sistemului democratic, pe care zelatorii săi superficiali le trec cu vederea, deși noi le suportăm în chip indenegabil. Nu e cazul să primim o realitate complexă și pe fațetele sale negative? Să elucidăm aspectele secundare, adesea foarte intristătoare, ale sistemului

democratic, aflat, de altminteri, într-o multitudine de faze? Nae Ionescu se pronunță astfel și nu avem nici un motiv a nu-i da, măcar parțial, dreptate: "Democrația a înlaturat pe specialiștii gospodăriei; și i-a înlocuit cu oamenii politici; ea a instituit - nu e numai o vorbă - cultul incompetenței. Că acești noi specialiști sint răsturnați, e adevărat. Dar nu răsturnați de masele conștiente, ci de realitățile istorice cărora oamenii politici ai democrației nu le pot face față. Așa că dacă am vrea să dăm formula regimului, va trebui să spunem: Democrație este regimul care creează instabilitatea conducerii, prin așezarea în capul treburilor a unei clase de incompetenți". Experiențele autoritariste sau totalitare, care au apărut pe continentul nostru, după primul război mondial, s-au dovedit a fi fost în genere mari erori. Însă nu mai puțin ele reprezentau convulsii de vitalitate, încercări de remediere ale unor racile ale sistemelor politico-sociale preexistente. În zorii lor (ne aflăm în anii '20), ele nu și-au vădit încă pe deplin nocivitatea. Așa încît simpatia ce le-o purta, în conformitate cu concepția sa organicistă, Nae Ionescu, nu ni se înfașează, dacă o situăm în context, atît de deplasată: "monarhismul lui Maurras, dictatura lui Mussolini și minoritatea conștientă a lui Lenin sint tot atîtea fenomene care dovedesc criza regimului democratic, și îndreptarea omenirii spre alte forme de gospodărire socială. Modificarea structurii morale și economice a Europei este un fapt general astăzi; el nu poate fi negat nici de observatorii cei mai superficiali. Iar proporțiile acestei modificări sint de așa natură, încît depășesc formula democrației; nu numai în anexele ei clasice, ci chiar în derivatele și derivatele ei mai mult sau mai puțin ortodoxe. La aceste semne ale vremii, adică Maurras, Mussolini și Lenin, s-ar putea adăuga Sorel". Simpatie nu înseamnă adevărate necondiționată. Drept care autorul punctează cu o remarcabilă prudență temporală: "Nu sintem nici cu Maurras, nici cu Mussolini, nici cu Sorel decît în măsura în care aceștia sint ai vremii". Pentru a preciza așa de în spiritul istorismului său apăsător, dar și prevăzător, foarte diferit de imobilitatea metafizică (precum în cazul lui Eminescu): "Ce luăm noi din doctrina lor? E greu de spus. Din doctrina lor gata făcută, noi nu luăm nimic. Ci doar exemplul lor este, pentru noi, un punct de plecare. Maurrasism, mussolinism, sorelism sint doar fapte, care alături de altele ne înlesnesc desprinderea ritmului vremii și delimitarea lui precisă. Ce forme speciale va lua acest ritm în cadrele fiecărei națiuni, asta e o altă problema". A se reține: Nae Ionescu nu e nici doctrinar reducăționist, nici profet. El enunță principii, în scrisul său existînd germenii de circumspecție față de chiar formulele "revoluționare" ce-i stîrnesc interesul. Acestea pot fi cenzurate și condamnate, la fel de bine ca și altele, de către instanța concretului istoric, a necesităților obștești diversificate în evoluție: "Ce spunem noi aci nu e nici specios, nici abstrus. Democrația însăși, atunci cînd a format efectiv - deși cu succes indoelnic - scheletul vieții sociale, a urmat același proces: căci una a fost democrația franceză, și alta cea engleză, sau cea germană sau...cea română. Mediul istoric, adică particularitățile specifice furnizate de timpul concret și spațiul concret în care trăiește un popor, este pirghia cea mai de seamă cu care construim noua configurație a vieții noastre publice".

Partizanul "statului țărănesc" (*id est* "organic", pomicind de la un specific, iar nu de la o grosolană mistificare a civilizației, de la un imposibil regres) mustră Partidul Țărănesc din 1926 pentru o inadecvare proletarizantă, printr-o remarcă defel lipsită de interes: "În locul partidului țărănesc pe care ațiția l-au dorit și pentru care ațiția alții au sacrificat vreme, bani și entuziasm, ni s-a servit «de la centru» un fel de partid al muncitorilor de la sate și orașe, de pură mentalitate marxistă. Adevărul ACESTA este: în partidul țărănesc satele, cu structura lor spirituală specifică, foarte apropiată de noul ritm al vremii, au fost năpădite și înăbușite pur și simplu de mentalitatea proletar-

democratică a orașelor". De pe aceleași poziții e purtată polemica cu C. Stere, care începe prin recunoașterea francă a meritelor preopinentului: "Că nu ar fi însă o puternică minte teoretică, și ca nu ar avea - într-un anumit sens - o remarcabilă gîndire politică, asta nu se poate spune. Studiați, vă rog, proiectul de constituție al partidului țărănesc, opera datorată în cea mai bună parte d-sale, - pe lîngă actuala noastră constituție e o biată însăilare costelivă și hibridă, lipsită de orice principiu generator, și veți vedea ce înseamnă sistem de gîndire politică, chiar dacă nu veți fi întotdeauna de acord cu textul". I se reproșează liderului basarabean o "gravă confuzie" și anume între doctrina poporanistă și țărănism. În optica lui Nae Ionescu, poporanismul e o teorie incompatibilă cu "viața vie" a producătorilor rurali: "Impresia mea e că poporanismul ar fi mai degrabă o încercare de a se adapta radical socialismul la problemele agrare. Și punctul de plecare e socialist, și metoda - cea a materialismului istoric - e socialistă. Nu doar că dl. Stere ar mai fi astăzi socialist; nu - în ceea ce privește soluțiile cel puțin. Dl. Stere întirzie în schimb într-o mentalitate socialistă, într-o înțelegere și valorificare social-democratică a existenței. Om nou și revoluționar în aparență, fruntașul basarabean are, calitativ, aceeași orientare spirituală ca și dl. Grigorovici de la Cernăuți, sau dl. Vintilă Brătianu de la București (mai raționalizantă și mai puțin sentimentală decît cel dintîi, mai clară și mai consecventă decît cel de-al doilea)". Țărănismul îi apare așadar filosofului opus social-democrației, drept o concepție generală organicistă, vitală și spiritualistă, deci o paradigmă neobligînd la metodologia unei penibile amputări de civilizație, așa cum s-a pretins. O formă internă a specificului național: "Țărănismul nu este organizarea tuturor ramurilor de activitate ale satului în funcție de țaran și de forma de producție patriarhal-agricolă. La 1929, o asemenea pretenție ar fi și ridicolă și absurdă. Aș spune mai degrabă că țărănismul urmărește organizarea spațiului în conformitate cu o atitudine spirituală analoagă celei a țaranilor. Această atitudine este realistă față de nominalismul democrației; are predilecție pentru concret decît pentru formulele de viață locale (descentralizare), față de abstractivismul unificator și centralizator al social-democrației; este static și metafizic, față de dinamismul idealist și stiețismul liberal; se sprijină pe ideea de ordine, de dreptate și de organic, față de libertatea și contractualismul celuilalt; e spiritualist și religios și nu materialist liber-cugetător, ș.a.m.d. Țărănismul e cu alte cuvinte viața, social-democrația teorie". Nu se apropie astfel, în chip surprinzător, Nae Ionescu de Lucian Blaga, cu al său "elogiu al satului", văzut ca un *axis mundi*, și cu perspectiva morfologică a spațiului mioritic? De ce sa osindim la Nae Ionescu ceea ce nu cutezăm a osindi la Blaga?

Să nu trecem ușor nici peste amar-tranșantele disocieri ale autorului *Rozei vînturilor*, în raport cu conceptele reacționar și conservator: "Ce înseamnă o mișcare reacționară? Este încercarea de a te opune unor întîmplări și de a le anula. Elementul pozitiv în acest proces este tocmai întîmplarea împotriva căreia reacționezi. Cel care reacționează are acest mic defect că nu creează nimic, ci numai restabilește o stare anterioară". Astfel încît reacțiunea ar însemna tentativa de-a împiedica fluxul istoric, postură pe care Nae Ionescu o socotește "absurdă". Nici accepția dată în mod curent conservatorismului nu-i convine: "Conservator poate fi cel care nu vrea să părăsească anumite forme, ci se ancorează în ele. În acest caz conservatorul se opune logic progresului. Dar vedeți, acest conservatism nu este o doctrină, ci o atitudine. Conservator poate să fie și democratul care crede în valabilitatea perfectă a formulelor lui și care nu vrea cu nici un preț să le părăsească". În gestuinea unui stat, adaugă filosoful, se inscriu două elemente: instituțiile sociale și "puterea de viață a națiunii care își creează aceste instituții ca simple instrumente de realizare". Dacă păstrarea cu orice preț a insti-

tuțiilor sociale duce la anchiloza (chiar cînd e "democratică", nuanțează cu maliție Nae Ionescu), conservarea "puterii de viață a nației" e demnă a genera o doctrină politică. Doctrina ce cristalizează în următoarele propoziții: "De unde deci conservatismul era considerat ca o forță reacționară, legată de anumite instituții, el devine în concepția noastră - și pe drept cuvînt - o metodă de gospodărire a energiei naționale, indiferent de instituțiile pe care această energie și le creează. Fața de anchiloza democrației, el este o formulă superioară, căci e flexibilă și se poate adapta oricînd procesului istoric, care e totuși singura realitate concretă în materie de politică". Străină de ideile de imobilism, de privilegiu de castă, cultivate de vechile partide conservatoare, atitudinea propusă de Nae Ionescu este permisivă față de progres, nedorindu-se altceva decît o folosire rațională a energiilor naționale: "Toți dogmatizării instituțiilor neschimbătoare - și prin urmare și democrații - vor trebui să înțeleagă că era conservatismului instituțiilor este definitiv irchisă. În schimb, mintuitoare și plină de făgăduinți se deschide perioada conservatismului ca metodă de cruțare și întrebuințare cu maximum de foloase a puterii unui popor". Ceea ce nu ni se pare chiar aberant. Citit cu atenție și înțeles fără grila unor preconcepții, Nae Ionescu e departe de-a fi o sperietoare, așa cum se străduiește a-l acredita un clișeu ce invocă o "democrație", adesea nediferențiată analitic și pripit pusă în practică. Marele mentor al tineretului studios dintre cele două războaie (un soi de Titu Maiorescu al timpului) poate rămîne un autor plin de miez și pentru contemporanii noștri, care, fără a-l prelua *tale quale*, fără a-l utiliza drept un îndreptar absolut (el nici nu voia să fie un "învățător" în felul acesta), pot întilni în paginile sale prilejuri de reflecție, și deci de amendare a propriilor ipostaze mentale. Cutezăm a crede că Nae Ionescu rămîne un spirit viu ce poate fi implicat în mecanismele critice ale devenirii noastre actuale, sub semnul europeanizării, dar și al reluării firelor unor realități locale, din prima jumătate a secolului, rupte brutal de comunizarea forțată.

Pour la bonne bouche, reproducem cîteva din opiniile lui Nae Ionescu asupra scriitorilor români, la începutul anului de grație 1927: "Un volum de povestiri vinătoarești de Sadoveanu, *Țara de dincolo de neguri*. Desigur o carte de valoare. Dar tot Sadoveanu. De acum înainte e indiferent: ori se va opri la al 35-lea volum, ori va merge pînă la o sută, - calitativ tot așa este". Ca și: "Linia de romancier a lui Rebreanu s-a frînt cu *Adam și Eva*. Celelalte sint numai încercări; inteligente - dar uneori numai atît". Despre *Medeleni*, volumul II: "Teodoreanu vrea să lucreze catedrale cu arta miniaturistului. Ne temem ca pînă la sfîrșit să nu-i lipsească suflul". Ori: "E mai apoi *Concert din muzică de Bach* al doamnei Papadat-Bengescu. Desigur o carte bună, - și în literatură noastră foarte rară, de o subtilă intelectualitate și un ascuțit spirit de analiză; ceea ce trădează la autoare o impresionantă adincime: ocupația cu sine însuși. Semn de maturitate spirituală. Dar e prea multă intelectualitate pentru o operă «literară». E prea rece. De o răceală pe care totuși genul nu o implică în chip necesar". Sau: "Poate că mai trebuie să mai așteptăm. Pe Cezar Petrescu de pildă, care a terminat romanul său *Intunecare*, asupra căruia însă nu putem avea o judecată de totalitate". E drept că se ivește o iritare la adresa patronului *Sburătorului*: "Dl. Eugen Lovinescu a început tipărirea unei istorii a literaturii române. Personală și plăcută ca concepție; isteț scrisă și gîndită, dar prea clădită pe impresii. Scrisul d-sale are darul să provoace prea multe polemici. De unde am putea deduce că mai mult ne luptăm cu lucrările d-sale, decît învățăm din ele. Evidentă calitate pentru literator. Dar pentru omul de știință?...". În ultimul caz, intervine o diferență de structură. Raționalul, contemplativul, abstrusul este nu-i putea fi pe plac fugosului director de conștiință și gazetar, planînd demonic peste primejdiile asumate ale spontaneității, improvizăției, imprevizibilului...

Nae Ionescu: *Între ziaristică și filosofie*, Ed. Timpul, Iași, 1998, 236 pag., preț neprecizat.

Poeme cu zăpadă și îngeri

CONSTATAREA poetei Ioana Diaconescu dintr-un volum mai vechi ("Și nu știu de ce, poezilor tineri./ Mereu, mi se pare că printre voi am rămas") pare că se adevărește și în ultimul volum, *Arcadia*, fără ca asta să însemne neapărat un elogi. Tinerețea poemelor nu se referă la vreo atitudine nonconformistă de care poeta e străină dintr-un fel de candoare, ci la jocul de pași cu mișcări stângace, la umanitatea asexuată care populează aceste poeme situate încă dincoace de bine și de rău. Ar fi vorba, prelungind cu încă una etapele evoluției poetei pe care le surprinde Laurențiu

Ioana Diaconescu
Arcadia

Ioana Diaconescu, *Arcadia*, poeme, Editura Eminescu, București, 1999, 82 pag., f. pret.

Ulici, de o revenire chiar la atmosfera poemelor din volumele de debut, la imaginarii androgen al adolescenței, la edenul fără concretețe din *Furam tandafiri* sau *Jumătate zeu*. Poziția poetei s-a complicat însă, pentru că situarea între două lumi nu mai poate fi una liniștită, aspirația constantă la un "dincolo" mai sfânt contrazice suavitatea imaginilor: "Și eu exist la întretăierea celor două lumi/ și-aș vrea de una să mă despart/ și-apoi în cealaltă/ să viețuiesc fie și pentru-o clipă/ măcar în treacă atinsă/ de lumina sfântă." (*Luminoasă*)

Aproape nu există poem din cele șazeci și opt ale volumului care să nu fie populat de unul sau mai mulți îngeri. Fără funcția morală sau decorativă din poezia tradițională, fără anti-teza cu demonul din cea eminesciană, îngerii Ioanei Diaconescu sunt tratați mai degrabă matern: "Tu nu poți să mă/ ajuți prea mult dar/ noi muritorii am/ cam uitat de îngeri păzitori/ de aceea eu îți spun:/ te iubesc, eu te/ iubesc, îngerul meu/ tocmai fiindcă pe/ îngeri nu-i iubește/ nimeni." (*Îngerul meu*) Îngerul sau inaripatul face de-a lungul poemelor tulburătoare gesturi umane: "își acoperă ochii", "se ghemuiește", "își duce mâna la frunte"; mult mai rar se folosește de superioritatea sa morală: "mă dojeneste", "și mă îngrozește/ cu acest gest/ ce-mi amintește/ că păcătuiesc."

Alte materii prime aproape

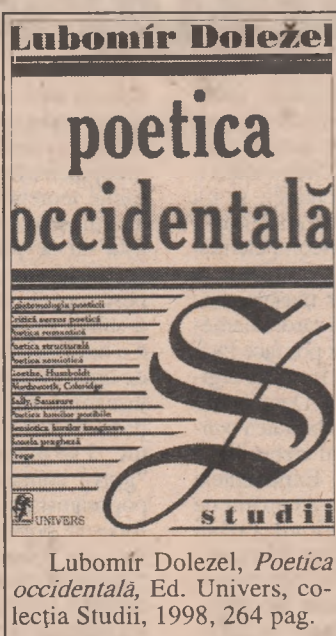
nelipsite din rețeta poetică a Ioanei Diaconescu sunt: zăpada, de multe ori asociată pentru efecte mai puternice cu noaptea, muzica, de preferință produsă de îngeri, podul care se trece de obicei cu ajutorul unui înger, într-un galop de vis sau de basm, plin de gesturi semnificative, dar și aproape involuntare aluzii la o feminitate în descompunere: "S-a făcut cald./ îmi arunc oglinjoara în urmă/ și un mic lac răcoros se ivește/ e încă noapte./ numai pe pod se face ziuă deodată./ tresar în mers./ trec dintr-o oră a dimineții în alta./ mirosul de portocale e insinuant./ bananele sunt prea coapte./ mi-e dor de zăpadă./ și mie - spune îngerul -/ și mă trece podul./ Să fii într-un miez de iarnă/ cu îngerul numai/ în pustietatea străzilor./ e un triumf./ e o cucerire./ e o concluzie." (*În mers*)

Situarea amorală despre care vorbeam mai devreme este și un rezultat al atoniei care domină volumul, al unei oboseli care nu este a împlinirii, a senectuții, ci este o oboseală imponderabilă, fără cauze, cu ciudate efecte antigravitaționale: "Gratiile trecând peste mine -/ nu pot rosti decât cuvintele/ pe care mi le induci./ nu mai am curaj/ să trec călare pe fiară/ prin acest codru cu frunzele albe./ Gratiile se rotesc/ pe urmele vulturilor./ eu sunt în partea cealaltă a cerului/ acolo unde fluturii/ sunt îngeri." (*Despre călătorii*) Dacă altădată poeta se plângea de absența stării de grație, acum se pare că receptarea însăși a unei astfel de stări a devenit imposibilă. *Arcadia*, cea care dă titlul volumului, este și rămâne o realitate livrescă, o așteptare niciodată împlinită: "Nimic din Arcadia. încă mai sper astăzi/ că vine spre mine ceata aurie./ plasa ocrotitoare a acestui ținut/ risipit în cărțile poezilor." (*Răbdătoare*)

Lumița Marcu

Povestea poeziei occidentale

SCRIERI academice precum istoriile literaturii sau ale criticii au generat întotdeauna polemici aprinse, comparabile de multe ori cu impactul unor gesturi avangardiste. Simplul fapt de a opera o selecție în numele unor ierarhii valorice mai mult sau mai puțin personale poate stârni cele mai aprige controverse. *Poetica occidentală* a lui Lubomír Doležel începe, bineînțeles, de la Aristotel și se termină (pentru mai multă siguranță) la Școala de la Praga. De altfel Calin-Andrei Mihăilescu, autorul postfetei, amintește doar câteva nume cu care istoria ar fi putut continua: Blanchot, Barthes, Deleuze etc. O altă listă posibilă ar fi cea cu autorii omiși; însă aceste probleme sînt anihilate de Doležel cu un tradițional discurs introductiv de justificare: "Abordarea mea, precum și punctul ei central vor fi diferite de ceea ce s-a scris până acum, în sensul că urmînd

Lubomír Doležel, *Poetica occidentală*, Ed. Univers, colecția Studii, 1998, 264 pag.

metoda reconstrucției sistemice, voi încerca să scot la iveală principiile epistemologice ale *Poeticii*".

Un merit deosebit al cărții este aducerea în prim plan a unor autori ignorați pe nedrept: Breitinger, Schissel, Seuffert, Dibelius. Astfel Leibniz nu mai apare ca o singuratică și stranie "monadă", ci ca un autor influențat de unii, discutat de alții, deformat și reformulat. Ideea lumilor posibile a venit în primul rînd ca o desprindere de tirania *mimesis*-ului, idee filosofică transformată de mulți critici ai vremii într-o diversiune retorică spre binele noii literaturi (din ce în ce mai departate de realitate). Tot prin autorii uitați se explică multe alte fenomene culturale pe care am vrea să le credem explozive, spectaculoase, dar care nu au fost tocmai așa. Este cazul poeziei formaliste ruse considerată de mulți o apariție pe cit de inexplicabilă, pe atît de fastuoasă. Doležel descoperă influențele clare ale așa-numitei "școli retorice" din Germania (influență recunoscută de mai toți reprezentanții de seamă ai formalismului).

Punctul culminant al acestei povești a poeziei este capitolul dedicat celui de-al doilea Saussure, cel preocupat de descoperirea anagramelor în literatura latină. Doležel prezintă acest demers saussurian (care pune sub semnul întrebării însăși activitatea poezicilor) ca pe o erezie, ca pe un eșec fertil, legînd vagi presupuziții epistemologice (ce ar fi putut veni de la mulți alții în afară de Leibniz și Aristotel) de o istorie mult mai concretă, cea a școlilor ruse și cehă. Abia acum intră în scenă adevărații eroi: Șklovski, Petrovski, Propp, Mukarovsky, Jakobson, Vodicka etc. Fiecare beneficiază de o excelentă prezentare, analiza rafinîndu-se simțitor. De la discuțiile generale de la începutul cărții autorul ajunge la distincții subtile între numeroasele viziuni din școala structuralistă.

Așadar o istorie cu toate ingredientele: reinterpretații, redescoperirea unor autori, omiterea altora... O carte foarte utilă studenților iubitori de teorie literară și un titlu care nu poate lipsi din bibliografia unei lucrări de specialitate.

C. Rogozanu

Dostoievski, cu "D" de la dialectică

ONUNTĂ simplă, într-o așezare mizeră din Siberia, cu o văduvă nehotărâtă care avusese de ales între el și un învățător. O vreme Dostoievski va fi sfătuitorul ei în această privință, ocupînd o poziție paradoxală, dar atît de potrivită temperamentului său! Va menține legătura cu ea de la o distanță de 750 de kilometri, câți sunt între Semipalatinsk și Kuznețk. Se va ocupa apoi cu o energie extraordinară de soarta viitoarei soții, a învățătorului părăsit (pe care acum îl compătimentește), de aranjamentele de nuntă.

Zece ani mai târziu are loc o altă nuntă, cea cu Anna Grigorievna. Deosebirea dintre cele două ceremonii este radicală. Iată cum o descrie biograful Leonid Grossman pe aceasta din urmă: "...acum el a adus în fața altarului o tânără frumoasă de douăzeci și unu de ani, într-o rochie de mireasă de moar alb, cu un voal bogat. Sfeșnicele erau pline de lumînări, iar slujba religioasă era însoțită de vocile solemne ale corului. Printre martori, cavaleri de onoare și invitați se distingeau renumiți literați și oameni de știință, precum și mulți dintre colaboratorii fraților Dostoievski de la revistele *Vremea* și *Epoha*. Acasă, proaspeții căsătoriți au fost întâmpinați de rude și prieteni cu cupe de șampanie. Mireasa, tânără, zămbitoare, îndrăgostită, era fericită și savura impresia pe care farmecul personal al celebrului ei soț o făcea asupra celor prezenți".

Dar, adaugă imediat biograful, cu cât mai puțin semnificative în planul creației sunt aceste împrejurări fericite față de cele ale primei nunți! Punct în care cititorul se poate întreba, cam naiv, dar nu lipsit de oarecare îndreptățire: Dostoievski cel supus unei ordini domestice îl va fi înlănzit și anihilat oare pe Dostoievski pătimașul și excesivul? Filonul artistic, se va fi pierdut el, măturat gospodărește, așa cum ar dispărea un fir de nisip dintr-o scoică perliera?

Întrebările de acest fel sunt naive numai întrucît așteaptă

Leonid Grossman, *Titanul - Viața lui Dostoievski*, traducere George Iaru, Ed. Lider, București, 1998, 506 pag., 35.000 lei

un răspuns tranșant și neîntârziat. Căci deși tână și frumoasă Anna Grigorievna pare, în fine, femeia potrivită pentru el, cea care știe să-l aprecieze, cea care se interesează îndeaproape și care este mândră de realizările lui, care îi înțelege firea complicată, care îl liniștește cu tact, care îl suportă, ea trebuie totuși să treacă prin mari încercări pentru a proba - cu asupra de măsură - toate aceste calități. Un Dostoievski domestic? Se poate, dar numai întrucît cel imprevizibil a obosit întrucîtva. Scriitorul are într-adevăr o nevoie sufletească imensă să fie ascultat, apreciat, înțeles, îngrijit, suportat, *iubit* - și toate acestea cu asupra de măsură. Un Dostoievski prezent ani de zile la mesele de joc din cazinouri, atrăgându-și soția într-o săracie fără ieșire și în strategii financiare de supraviețuire, chinuit de remușcări cumplite și de o poftă de joc ce reinvie cu atît mai nesăbuit a doua zi, abia acest Dostoievski va constata, cu o mare surprindere, cum într-o bună zi insațietatea-i catastrofică i-a dispărut parca de la sine, lăsându-l miraculos de senin, ca cerul de vară după furtună. Ceva anume se cerea consumat, fără nici o garanție, prin împingerea dincolo de orice extremă previzibilă a unei inclinații primejdioase.

Tot astfel, într-o epocă anterioară, scriitorul nu renunțase la convingerile sale nici măcar în fața plutonului de execuție. Și cu toate acestea le va abandona mai apoi, în cursul unei transfigurări autentice, poate și pentru că ele culminaseră într-un moment cu adevărat ultim, încărcat de toate consecințele, de la care nimic în plus nu se mai poate concepe. Scriitorul este, în fond, cât se poate de consecvent cu sine, și numai întru această consecvență schimbător.

Probabil că multe dintre secvențele dinamicii sale interioare, destul de greu de urmărit altfel, ar rămâne ascunse cititorului dacă *Dostoievski* nu ar fi o monografie la fel de transparentă ca și titlul ei original. Grossman se ocupă strict de cronologia vieții scriitorului, în care încadrează, firesc, și creația. Cumva mai stufoasă, ultima parte a cărții confirmă prin contrast o impresie de ansamblu. Pe un fond atît de simplu, complicațiile și transformările unei existențe tumultuoase ies mai pregnant în evidență, cu toată dialectica lor atît de caracteristică.

Dialectica de care Dostoievski însuși va fi fost, desigur, conștient - iar uneori obosit și scârbit: "Nu trebuie uitată vanitatea dezmiardată: un dialectician care știe să insulte ca un artist este respectat. Nu lipsește mult ca să fie și aplaudat ca un actor." (*Amintiri din casa morților*, traducere de Tudor Arghezi, Editura Tudor Arghezi, București, 1991, p. 30). Cuvintele scriitorului sunt, nu întîmplător, ezitante; căci oricine insultă ca un artist are toate șansele să fie chiar un artist. Doar dacă nu o fi cumva un comediant oarecare, "un actor".

Dorin-Liviu Bîțfoi

Trupul vrăjtit

ALFABETUL
DOMNILOR

de
Ioana
Pârvulescu

POVESTEA lui Iov este cu happy end. Paranteza răului din viața lui se închide cu delicatețe, iar dreptul Iov, bătrîn, e din nou binecuvîntat cu toate darurile lui Dumnezeu.

Cît timp e lovit de nenorocire, Iov caută, împreună cu prietenii săi Elifaz, Bildad și Tofar (pe care odinioară știa să-i consoleze, dar ale căror vorbe nu sînt, poate, acum, decît o nouă încercare) să înțeleagă cauza răului, să justifice suferința. Cumplita sa boală vine de la diavol, care e sigur că în momentul în care i se va permite să se atingă de trupul omului, de oasele și de carnea lui, acesta îl va blestema pe Dumnezeu. Dar „buba rea“ care-l acoperă pe Iov „din talpa piciorului pînă-n creștetul capului“ (*Iov, 2, 7*) este primită în rînd cu celelalte nenorociri, adică pierderea avuției și a celor dragi. Trupul propriu nu înseamnă mare lucru pentru Iov, în noua lume pe care i-o prezintă diavolul, cu voia Domnului. Trupul lui Iov suferă, dar diavolul și-a greșit predicția, Iov e mai puternic decît trupul său.

Suferința trupească asumată, transformată în cunoaștere, în voluptate, în vis, în poezie și trupul care creează lumea din nou cu ajutorul chinului bolii sînt rafinate literare care țin de secolul al XX-lea. Desigur, boala a fost descoperită mai devreme, o dată cu o schimbare de canon și o substituție valorică: sănătatea impermeabilă a clasicului („gladiator“) a devenit aproape rușinoasă, oricum, epuizată literar, în timp ce trupul bolnav al romanticului, de o senzorialitate trează este garanția omului excepțional. În clasicism, boala poate fi luată în considerare numai dacă e închipuită, astfel încît medicul să consente pudic piciorul patului în locul piciorului omenesc, dacă boala e însă adevărată, trebuie ignorată cu desăvîrșire. Boala închipuită sîrmește rîsul, boala adevărată e o oroare bine ascunsă. Romanticii permit trupului să existe în toată imperfecțiunea lui, dar găsesc întotdeauna o modalitate să-l acopere. Naturaliștii îl dezvălesc, îl îmbolnăvesc, dar nu-l descoperă cu adevărat. Abia

scriitorii moderni îl scot din corsetul tradițional; corpul dobîndește și alte atribute decît cele pur fizice, iar pentru aceasta există două căi: dragostea sau boala. Boala face sesizabil trupul și-l transsubstanțiază și tocmai prin asta se aseamănă cu dragostea. Sănătatea devine, brusc, o lipsă: *absența bolilor*, în timp ce boala este cheia pentru intrarea într-o lume la care, în mediocritatea lui, sănătosul nu are acces. Bolnavii lui Blecher țin de acest univers: lumea ca trup și trupul ca lume. Unde își mai are locul eul într-o asemenea combinație? Eul e trupul și numai el, iată noutatea. Dar un trup de cu totul alt tip și din altă substanță decît cel tradițional. Un trup care gîndește, visează, știe.

Vraja rea

EMANUEL din *Inimi cicatrizate* e un Iov numai în măsura în care orice bolnav surprins de nenorocirea care l-a lovit și pe care n-o înțelege ar fi un Iov. Dar boala nu-i pune nici una dintre dilemele discutate de Iov cu prietenii săi. Asemenea personajelor kafkiene, Emanuel e nu numai infinit răbdător ci și oarecum speriat-curios în legătură cu ceea ce urmează să i se întîmple, simțind din primul moment rupearea de vechea lume și intrarea în noua lume, pe care trupul său o va umple deplin de-acum înainte: „Într-adevăr pentru ce venise aici / la doctor, n.m./? Aha! își aduse aminte și tuși încetișor pentru a-și anunța prezența, dar nimeni nu-i răspunde. (...) În sală era afîta tăcere și întuneric, afîta liniște, încît dacă situația asta ar fi durat o eternitate, Emanuel n-ar fi avut nimic de spus.“ Intrarea în noua lume are un protocol al ei, la fel de complicat ca ritualurile de primire ale unor membri noi într-o societate secretă. Ca să devină un inițiat, Emanuel trece prin spații enigmatice, pline de aparate de neînțeles, care transmit semnale și lasă urme pentru el indescifrabile. Are mereu alături un doctor, care face le-

gătura dintre vechea lume (il acoperă cu gesturi tandre: „numai mama lui în copilărie îl învelea așa cu plapoma înainte de culcare“) și noul univers în care e, de altfel, stăpîn.

Emanuel intră în universul bolii și-n propriul trup așa cum intră Hans Castorp în sanatoriul de la Davos. Tocmai în aceasta constă diferența esențială dintre romanul *Inimi cicatrizate* și *Muntele vrăjtit* cu care a fost comparat (cel mai grăbit, cu grele consecințe, de către Călinescu). La Thomas Mann sanatoriul e metafora lumii, la Blecher trupul bolnav e lumea. Sanatoriul din *Muntele vrăjtit* e așadar o copie a realității obișnuite, iar bolnavii au tot timpul o ofertă dublă: să creadă că au în față originalul sau să accepte falsul. Să se creadă într-o lume normală - într-un hotel de vacanță, mai ales că tot personalul participă la conspirație - sau să recunoască ciudățenia evenimentelor petrecute în „hotelul“ lor și pe care nici un om din afară nu le poate înțelege. Sanatoriul în care intră Hans Castorp e un spațiu fantastic, *care menține*, pentru bolnav, *echivocul*. Abia tîrziu cei intrați acolo își dau seama că sînt prinși în vraja sau în capcana noii lumi.

Închisoarea albă

LA BLECHER lumile (cea reală și cea a sanatoriului din Berck) sînt net separate, nu se pot suprapune, nici confunda. Emanuel înțelege încă de pe drum, din trenul plin de bolnavi și de discuții medicale, că una din secvențele vieții lui s-a încheiat definitiv, iar cea care urmează nu-i va mai seamăna întru nimic. Dar marca propriu-zisă a trecerii *dincolo* este vizibilă, palpabilă și echivalentă cu o schimbare a regnului: toți bolnavii (de tuberculoză osoasă) sînt acoperiți cu o carapace de ghips: „Îl întinseră cu burta în jos, pe două mese lipite una de alta. Apoi despărțiră mesele și Emanuel ramase cu mijlocul trupului suspendat în vid, făcînd punte între ele. În ligheane, pe scaune, aștepta praful alb, apă caldă și fișile de pînză. Operația nu era deloc complicată. Doctorul lua cîte o fișie, o tăvălea în ghips și o muia în apă. Apoi o aplica în toată lungimea ei pe spatele lui Emanuel, ca o compresă (...) Se lipeau de coaste, de piept... de șolduri... aderau de piele ca niște animale lipicioase vii, insinuante. (...) Fișile cădeau flasc una după alta și îl închiseră pe Emanuel într-o tunică albă de la gît pînă la șold“. Pare o regresie a ființei, dar aceasta este perspectiva sănătoșilor, căci bolnavii îl felicita pe Emanuel, ca pentru trecerea unei probe inițiatice. Ghipsul întărit este granița albă care face imposibilă confuzia dintre cele două lumi: pe de o parte bolnavul în trupul lui întărit, pe de altă parte tot restul devenit străin. Scoaterea carcăsei de ghips devine tot afit de nefirească ca ruperea carapacei unei broaște țestoase: rămas în trupul lui fragil, bolnavul va fi un etern exilat. Amintirea cea mai rezistentă din lumea veche este aceea a erotismului (ca să păstrez scara lui Octavio Paz: sexu-

alitate, erotism, dragoste) tocmai datorită noii importanțe pe care o dobîndește trupul. Nimic din dragostea romantică a lui Hans Castorp pentru Clavdia Chauchat, cu micile lor daruri reciproce, cu declarațiile rostite în franceză. Lipsa de libertate erotică din închisoarea de ghips și încercările tragice de a evada către un trup alăturat, totuși nesfîrșit de departe (în altă lume) sînt în *Inimi cicatrizate* scene de utopie neagră: universul concentraționar al bolii.

ÎN „IREALITATEA imediată“ nu există boală, ci crize. Adică momente privilegiate și pline de poezie în care se iese din realitate. Naratorul din *Întîmplări în irealitatea imediată* are în comun cu bolnavii o bruscă percepere a realității prin alte antene. Cum băiatul nu mai recunoaște lumea familiară și dă, datorită noilor lui puteri senzitive peste o alta, are impresia că lumea s-a îmbolnăvit, nu el. Spre deosebire de Emanuel, care e despărțit de lume ca melcul barbian, printr-un „zid de var“, băiatul din *Întîmplări...* suferă dintr-o cauză contrară: el nu-și simte cochilia trupească, fuzionează cu lumea obiectelor, e prins într-un continuum din care nu-și poate decupa corpul, ca semenii săi. Îi invidiază pe ceilalți tocmai pentru că sînt ca-ntr-o închisoare în trupurile lor și scapă de „tirania obiectelor“. De aceea criza pare a fi comună lui și realității, împărțită de realitate. În momentul cînd criza trece, separația se produce din nou, băiatul se poate vindeca, dar locul rău rămîne cu boala lui: „Îmi era imposibil să înțeleg cum s-ar fi putut vindeca spațiile bolnave, ele cu chinina pe care o luam eu“. În *Vizuina luminată* jurnalul bolnavului consemnează la un moment dat același tip de intima fuzionare cu locul: după o beție „era ca și cum odaia ar fi bătut și dînsa“. Trupurile din proza-poem a lui Blecher sînt toate vrăjite, dar de un vrăjitor rău.

În calvarul lui, Iov speră cumva ca Dumnezeu să țină cu el, cu Iov, împotriva lui Dumnezeu însuși. El nu crede cu adevărat și nu crede pînă la capăt în posibilitatea răului. Bolnavii din literatura modernă nu au niciodată norocul lui Iov. Răul îi convinge și-i învinge.

P.S. S-a publicat anul acesta în colecția „Cărți fundamentale ale culturii române“ o ediție generoasă și necesară a scrierilor lui Blecher: *Întîmplări în irealitatea imediată*, *Inimi cicatrizate*, *Vizuina luminată*, *Corp transparent*, *Proză scurtă*, *Publicistică* și *Correspondență*, ediție îngrijită, tabel cronologic și referințe critice de Constantin M. Popa și Nicolae Ţone, Prefață de Radu G. Ţeposu. Bucuria unei asemenea apariții, cu o substanțială prefață, într-o colecție bine gîndită, finanțată de Fundația pentru o Societate Deschisă este întunecată (aproape de tot) de nenumăratele greșeli de tipar din tot volumul, unele care deformează grav textul lui Blecher. Prima e chiar în titlul de pe supracopertă, *Întîmplări din...* în loc de *Întîmplări în...*

INSTITUTUL EUROPEAN
NOUTĂȚI

Colecția ESEURI DE IERI ȘI DE AZI

Casamayor

Arta de a trăda

Traducere de Tudor Vlădescu

Prefață de Traian D. Stănculescu

Care sînt calitățile necesare unui trădător? Memoria și imaginația, sau mai degrabă memoria imaginativă. Trădarea și fidelitatea au în comun constanța, virtute pe care cresc flori sau spini, aceasta în funcție de scopul în care sînt folosite și de solul pe care sînt semănate. Dar, dacă fidelitatea se lipsește de imaginație, fiindcă ea se mulțumește cu ceea ce are, trădarea, care este o *creație continuă*, trebuie, din contra, să imagineze acel viitor pe care îl construiește treptat.

ISBN 973-611-051-6
160 pag

În curs de apariție: Tzvetan Todorov, *Noi și ceilalți*

Iași • Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P. 161 • cod 6600
Tel-fax: 032 / 230197 • tel 032 / 233800 • tel. difuzare 032 / 233731
e.mail: euroedit@mail.dntis.ro • http://www.nordest.ro/home.htm

Alexandru-Cristian Miloș

POEME FIZICE

Aproape departe de punctul de plecare

Citesc într-o carte de fizică precum într-o poezie
Sînt atenționat să mă includ în Grafic -
În Graficul Secolului 21 și al Statuii Libertății,
Sînt lăsat cîteva veșnicii singur
Apoi firesc sînt întrebare
Dacă aș vrea să ascult foșnetul vîntului pe Planeta
Marte

Mai ales dacă știu la ce (mă expun)
Distanță de punctul de plecare, de un Centru,
Mă aflu.
Mi se aruncă de către alt iluminat o nadă albastră,
celestă;

Trei posibile răspunsuri.
Primul imposibil,
Al doilea mă duce să iau jocul logic de la început
Iar al treilea mă îndeamnă la tăcere. Trăiesc numai în
Soarele Realității
Scrisul e tot o formă de "tăcere cosmică", o limbă
Cosmică.

Fugind după o rază de soare

Nu e numai o nebunie să fugi după o rază de soare.
E chiar Tinerețea!
Încercînd să calculezi anii cînd o vei ajunge.
De la acest joc oarecum copilăros
Și Einstein s-a maturizat?!...
A început să Teoretizeze.
TEORIA RELATIVITĂȚII RESTRÎNSE.
Știa el cînd a luat-o la fugă
De re-strîngerile ce vor urma și de RELATIVUL care a
devenit?!

O pasăre de înaltă tensiune

Vă întreb:
O pasăre sfînd pe o linie de înaltă tensiune
Poate fi numită
PASĂRE DE ÎNALTĂ TENSIUNE asta însemnînd
Că va trăi și în Mileniul III și IV ș.a.m.d.
Sau
Ne va folosi înainte de execuția carbonizată
De bec, far zburător?!...
Sigur că orice om de bună credință
Își va da seama că e o problemă de potențial
De pasăre,
De cromozomii de pasăre, de ADN-ul de pasăre,
La urma urmei de REZISTENȚA DE PASĂRE!
Înainte de a-și lua ZBORUL cît mai repede.
Dacă deschizîndu-și prea mult aripile-ar risca - și mai

Întotdeauna o face - ar atinge o altă linie de transport
A Lumii! Și atunci...
Aripile Păsărilor de Înaltă Tensiune
Au învățat Lecția Morții și a Vieții.
Ca și Oamenii.

Tăierea Luminii

Rostesc Cuvinte
Tai Lumina.
Cu un Cuțit de tăiat fotoni.
Cu un Cuțit al Iubirii.
Lumina va rămîne tot galbenă sau se va albi
Sau dimpotrivă de sub lama înțelepciunii
Vor fișni - în scînteii -
O rază ultravioletă și o pereche de raze roșii.
Iubirea își caută întotdeauna pereche.

Incertitudini despre incertitudinea noastră

În Programul de Inginerie Genetică de pe Planeta
Pămînt
Încă
Ne e greu să avem certitudini.
Iar aceasta nu e noutate.
Dimpotrivă o temniță. Chiar dacă și pascală.
Pînă ne vom trezi
Poetul-fizician scrie poeme meta-fizice
Ca și în Principiul Incertitudinii a lui
Heisenberg.
Noi fiind Lumină sîntem particulă și undă?
Numai particulă și atunci ne aflăm numai într-un loc.
Această nepotrivire spun
Fizicienii vremii
Nu poate fi înlăturată.
Doar dacă facem un AMESTEC de unde
Spre a fi o particulă.
Amestecul de unde duce la un amestec de energii
Deci la CEL NEDETERMINAT!
De anumite nedeterminări se poate scăpa dar nu de
toate...

Personalitate pierdută

Să facem să sune pentru păcatele Lumii Secolului 20
Un șir de clopote...
Dacă ele sînt așezate și mișcate separat - fiecare își
păstrează
Sunetul, personalitatea, mesajul, muzica, vibrația
înalță...
Dar aliniate și înghesuite ca într-o Armată de Clopote

lui Adrian

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil Brumaru

Sonetul cavalerului bolnav

Și dacă bube-mi lenevesc în carne
Și-n viața mlăstinoasă roua-i flească,
Eu tot visez, iubito, o caleașcă
Ce ling-un strugur o să ne răstoarne.
Și vom strivi cu-atîta lăcomie
Boabele mari și străvezii, alături
De îngerii ce fac amor sub pături
Fără ca Domnul rîvna să le-o știe.
Și-am tremura cu ei în dulci orgasme,
Fine și lungi sau dureros de scurte.
Din soare și din lună, două turte
Ne-om cerne, de mîncare, ca în basme.
Și o să-i ștergem prăfuit de harul
Nostru, amurgului mărgăritarul.

Se invidiază unele pe altele, se perturbă
Pînă la pierderea sunetului original, a sunetului de
clopot
Pînă la - "mult zgomot pentru nimic". Pierdere de
Personalitate.
Există ceva mai trist decît un clopot mut?! Fără
Știință?

Clopotele sînt proiectate și construite de oameni
După Știința minții și sufletului lor!

A lupta cu pierderea personalității umane
Ni se pare a pune un semn de egal ca o soluție,
ALTA,

Salvatoare
SINGURĂȚĂȚII LUI ADAM!
TIMPUL BABILONULUI ALBASTRU E PE APROAPE...
POPOARELE DIN STELE IARĂȘI NÉ STRIGĂ, NÉ
CHEAMĂ PE NUMELE
NOSTRU NESTIUT-STIUT!...

Proiectînd și ansamblînd sfere Dyson în galaxii

"Nimic nu este nou sub Soare" scrie Ecclziastul...
Noi, cei din Secolul 21 traducem:
Acest sistem al acestui Soare este o Sferă fizică,
ordonată

Dyson!
Sfere conservatoare de Energie!!!
De VIATĂ!
Dar numai și numai respectînd LEGILE SFEREI
DYSON!

Mai ales LEGEA NR.1 - LEGEA NEAMESTECULUI -
LEGEA NONHIBRIDĂRII!

Spre a fi curățat și drept înaintea LOR, a celorlalți
Oameni Cosmici!
Dar eu mă sor Viata din interiorul Sferei Celeste cu
Instrumentele-cuvinte ale Științei Poeziei și ca și cu o
Știință a Timpului!
Disciplinat trăiesc și mă eliberez în disciplina Legilor
Dyson!

Știu! Există un PROGRAM AL PLANETEI PĂMÎNT DE
COLONIZARE A VIEȚII INTELIGENTE!

Chiar aceste POEME FIZICE AR putea fi printre
Rezultatele în favoarea
COLONIZĂRII ȘI A COLONISTILOR!
Tot descojind poeme unul din celălalt, MEMORII,
privind într-o Oglindă la el
Și văzînd un cobai, poți ajunge și la TINE!

**CRONICA
EDITIILOR**de
Z. Ornea

PRINCIPEASA ILEANA

CINICUL Const. Argetoianu a acreditat, în memoriile sale, versiunea că principesa Ileana era, de fapt, concepută cu Barbu Știrbei, favoritul mamei sale, regina Maria. Ba chiar adăuga faptul că între frații și surorile sale situația era notorie, încât atunci când Barbu Știrbei apărea la Palat, văzut fiind de pe geam, i se vestea Ilenei: "a venit tatăl tău". Cine știe care e adevărul? Oricum, principesa Ileana, fiică iubită și preferată a părinților (cu deosebire a reginei Maria), a avut parte de o copilărie fericită, iubindu-și tatăl, pe care îl evocă nu atât ca rege cit ca studios de bibliotecă, știind limbile clasice și preocupat de botanică. Era, cu adevărat, un rafinat intelectual, care a știut să domnească exemplar, alăturându-se, în 1914, la urcarea pe tron, voinței colective a poporului, militând pentru alianța țării cu puterile Antantei. În istorie, el, regele Ferdinand, a rămas cunoscut ca "intregitorul", contribuind hotărâtor, ascultând de consiliile lui Ionel Brătianu și ale prințului Barbu Știrbei, la făurirea României Mari, domnind glorios până în 1927 (treisprezece ani), când l-a răpus un cancer. Regina Maria - vitală, frumoasă și distinsă - i-a supraviețuit până în 1938, răpusă fiind tot de un cancer. Portretul regelui Ferdinand, creionat cu rafinament de autoare, se reține: "Tatăl meu era din fire un cărturar liniștit și blând care toată viața a fost preocupat de botanică. Dar în același timp era și ceea ce se cheamă în germană *pflicht-tren*, ceea ce înseamnă literal «credincios datoriei sale». Acest simț înăscut al datoriei îl făcea să-și depășească timiditatea caracteristică și îi dădea un aer demn care îl deosebea de ceilalți, în ciuda firii sale reținute". Principesa Ileana s-a căsătorit în 1931 cu prințul Anton de Habsburg, stabilindu-se în Austria, în castelul Sonnenberg, venind mereu în România. A avut șase copii, dându-le o bună educație care a presupus și învățarea limbii române. Totul evolua, în demnitate, cum se cuvine, până ce Hitler ocupă Austria, încorporând-o în Reich, instaurând nazismul. Și, peste câțiva ani, declanșează războiul, cu tot ceea ce a însemnat suferință umană. Acum, în 1941-1942, principesa Ileana își descoperă virtuțile mamei ei privind îngrijirea răniților. Treptat, castelul Sonnenberg devine un mic spital pentru îngrijirea răniților români, ajunși în Austria, ocupându-se de ei și la Viena, de unde îi recrutează. Și o face cu extraordinară daruire și profesionalism, pentru că, am uitat să spun, urmasă un curs specializat pentru infirmiere. A salvat de la moarte efectivă zeci și sute de ostași români în suferință, reușind să se impună în fața autorităților naziste pe care le disprețuia profund datorită ideologiei inumane ce le călăuzea. Traia retrasă în căminul ei, preocupată fiind de familie și răniții ei nen-

rociți, fericiți că și-au găsit o protectoare. În primăvara anului 1944, datorită marilor bombardamente aliate asupra Austriei, principesa Ileana se stabilește, cu copiii ei, în România, poposind la castelul Bran, lăsat ei moștenire - prin testament - de mama ei. Nu suportă inactivitatea și, de îndată, se integrează în cea mai mare familie care lucra la cantina din gara Brașov. Nu era ea diriguitoarea cantinei, ci o altă doamnă și e bucuroasă când își dă seama că munca ei este prețuită. Soțul ei, Anton, militar, venea când și când în permisie în România, familia reunindu-se. Dar, curind, cum Hitler nu-i mai suportă pe prinții ce luptau pe front, Anton e silit să se stabilească definitiv în România. Treptat, principesa Ileana ia conducerea unui spital militar din Brașov și, paralel, decide să transforme castelul din Bran într-un spital, pe care îl și înființează. Se numea Spitalul "Inima Reginei", în amintirea mamei ei a cărei inimă, depusă inițial în castelul din Balcic, a fost mutată, în 1940, în iubitul ei castel din Bran, pe care l-a clădit. Și, ajutată fiind de autorități (inclusiv de Antonescu, pe care îl știa bine din copilărie ei din primul război mondial), cu agrementul regelui Mihai și al reginei-mame Elena (pentru ea Sita), spitalul de la Bran devine cunoscut și mult prețuit. Era dotat cu personal puțin dar specializat și ilustra principesa învățată să facă toate muncile grele ale infirmierei, având pe seama ei și responsabilitățile de conducere a spitalului. Preocupată adinc de îndatoririle ei, abia reușește să înregistreze modificarea situației politice a țării, ascultând la radio proclamația nepotului ei, regele Mihai, care vestea desprinderea de Reich și alăturarea noastră de armatele Națiunilor Unite. Și simte modificarea datorită comportării soldaților ruși, mereu hrăpăreți și apucători. Dar întorcerea armelor de către România sporește numărul răniților de toate categoriile, crescând în utilitate rolul spitalului ei din Bran, care se și dezvoltă corespunzător. Regina îl vizitează și e impresionată de munca depusă acolo. Dar după căderea celor două guverne Sănătescu, al celui N. Rădescu și instalarea guvernului Petru Groza, principesa Ileana are norocul de a-l cunoaște pe Emil Bodnăraș, care-i vizitează spitalul împreună cu generalul Const. Vasiliu-Rășcanu, ministrul de Război în guvernul Groza. Bodnăraș, la început cu prejudecățile sale despre familia regală, e impresionat de modestia sirguincioasă și profesionalismul castelanei de la Bran. Cu ajutorul lui Bodnăraș și cel al soților Bagdasar din fruntea Ministerului Sănătății, principesa Ileana izbutește ca spitalul ei să fie așezat în subordonarea aminduror acestor ministere, obținând aparatură, subvenții bănești și patronat. Se gădea acum, după sfârșitul războiului, să dezvolte spitalul,

transformându-l într-unul civil, cu secții, pentru femei, copii, și contagioși (să nu se uite de epidemia de tifos din 1945-1946). Și obține fonduri din partea celor două ministere și chiar a unor capitaliști autohtoni de felul lui Malaxa și Mocionita. Idealul ei se infăptuiește. Și el nu țintește spre cine știe ce fumuri regale, ci spre ajutorarea eficientă a celor în suferință și disperare. Ba chiar, se străduie să obțină, cu ajutorul unor diplomați americani și cu îngăduința autorităților comuniste, ca ea să se ocupe în chip special de distribuția alimentelor venite prin Crucea Roșie internațională, aducând alinare năpăstuiților de pe urma secetei. Curios e faptul că principesa Ileana cunoaște - prin intermediul și la sugestia lui Bodnăraș (cu care se vizita și acasă) - conducători comunisti de frunte, printre care pe Gh. Gheorghiu-Dej, Vasile Luca, Lucretiu Pătrășcanu, Ana Pauker. Iată un fugitiv portret al Anei Pauker: "Corpulentă, cu un păr cărunt scurt și în dezordine, cu ochi albaștri tăioși, privind pe sub sprâncenele joase și cu un zîmbet fascinant, nealterat de faptul că buza de sus se răsfrîngea peste cea de jos, ea îi făcea pe toți să simtă că aveau de-a face cu o adevărată personalitate. Am avut întotdeauna impresia când mă aflam în preajma ei că era un boua constrictor care abia a fost hrănit, așa că nu te mănîncă pe loc! Greoaie și trîndavă cum părea, avea tot ce este respingător, dar totodată fascinant la un șarpe. Puteam să-mi imaginez cu ușurință, doar privind-o, că își denunțase propriul soț, care fusese, ca urmare, împușcat; iar întîlnirile mele ulterioare cu ea mi-au arătat strălucirea rece și dezumanizată datorită căreia ajunsese la puternica poziție pe care o ocupa acum". La toate aceste căpetenii comuniste găsește înțelegeri, uimite toate că nu face intervenții pentru ea și familia ei, ci pentru alții și o instituție sanitară. Izbutește să obțină, în acele vremuri vrăjmașe, îngăduința de a trimite pachete cu alimente celor încarcerati, uneori eliberarea lor și posibilitatea vizitării acelor în mare nevoie și disperare. Și, riscînd enorm, adăpostea în castelul de la Bran și în spital fugari urmăriti de autoritățile comuniste. Dar timpul nu mai avea răbdare și soarta monarhiei era pecetluită. Nu-l mai văzuse de mulțor pe nepotul ei, regele, călătorit, la Londra, la nunta actualii regine a Angliei, când își găsește și aleasa în persoana Anei de Bourbon. Aștepta dezlegările pentru căsătorie din partea guvernului, când a venit, întempestiv, decizia impusă a abdicării. De cum a auzit la radio decretul de abdicare, s-a dus să se întâlnească cu regele și mama sa. Au sfătuit-o să plece și ea din țară, regele avînd grijă în discuția finală cu autoritățile să se îngăduie plecarea celor două matusi ale sale, principesele Ileana și Elisabeta. Decisă ca în-

Ileana, principesa de România, arhiducesă de Austria, *Trăiesc din nou*. Traducere din engleză de Agra Baroti-Gheorghe. Prefață de Al. Paleologu, Editura Humanitas, 1999.

totdeauna, principesa Ileana și-a convocat în grabă familia întreagă (trei copii învățau la București, unde își cumpărase, în 1946, o casă, vizitată de ea cînd și cînd) și au hotărît să plece de îndată, deși se legase mult de spital. Bodnăraș i-a facilitat plecarea cu un tren special, pentru familia ei și a principesei Elisabeta, deși nu i s-a îngăduit să ia cu sine decît strictul necesar și numai obiecte personale. A izbutit să salveze din dezastru o diademă (o tiară), moștenită de la mama, cu care se va salva în SUA.

A ajuns, în ianuarie 1948, mai întîi, în Elveția, unde a trăit o vreme. Apoi a ajuns în Argentina. În 1950 a căpătat viza pentru stabilirea în SUA. Aici, după peripeții, a vîndut tiara regală și, cu ceea ce a căpătat de pe urma ei, și-a cumpărat o casă, croindu-și o altfel de viață, de om simplu asemenea tuturor celorlalți. Și-a dat seama acum că din cîte învățase în viața ei de truditoare, îi lipsea ceva: nu știa să gătească. A învățat repede, îngrijindu-și familia. A luat-o, deci, de la început, întocmindu-și un nou fel de trai, altfel decît cel de principesa și arhiducesă. În 1950 a scris o carte în care își povestea viața ei de pînă acum (se născuse în 1909) și decizia să "traiesc din nou", cum sună titlul cărții. E surprinzător, în această carte, tradusă acum excelent și în românește de d-na Agra Baroti-Gheorghe, cit de aplicat și pătrunzător e surprinsă situația politică a României în anii de cotitură 1944-1948 (aici ajutorul lui Brutus Coste, amintit, se simte). Bine e, în această carte, descrisă situația României cedate, de puterile occidentale foste aliate, Rusiei Sovietice, care se comporta ca stăpînă efectivă. Mișcător e cuvîntul înainte al bunului nostru confrate dl. Alexandru Paleologu. Aș vrea să închei prin a observa că aflînd, din povestirea principesei Ileana, a vieții ei dominată de sentimentul datoriei că e perfect de înțeles de ce a luat, spre bătrînete, decizia de a se călugări și a deveni maica Alexandra.

CALENDAR

16.XI.1935 - s-a născut *Miron Cordun*
16.XI.1948 - s-a născut *Ion Cristoiu*
16.XI.1979 - a murit *Eugen Seceleanu* (n.1940)
16.XI.1984 - a murit *Laurențiu Fulga* (n.1916)
17.XI.1907 - s-a născut *Banyai Laszlo* (m.1981)
17.XI.1926 - s-a născut *Antonie Plămădeală*
17.XI.1932 - s-a născut *George Muntean*
17.XI.1944 - a murit *Magda Isanos* (n.1916)

17.XI.1957 - a murit *George Murnu* (n.1868)
17.XI.1991 - a murit *Anton Cosma* (n.1940)
18.XI.1916 - s-a născut *Ion Larian-Postolache* (m. 1998)
18.XI.1924 - s-a născut *Iordan Chimet*
18.XI.1937 - s-a născut *Alexandra Târziu*
19.XI.1837 - s-a născut *Aron Densusianu* (m. 1900)
19.XI.1903 - s-a născut *Marcel Breslaşu* (m. 1966)
19.XI.1919 - a murit *Alexandru Vlahuță* (n.1858)

19.XI.1921 - s-a născut *Dinu Pillat* (m. 1975)
19.XI.1923 - s-a născut *Monica Lovinescu*
19.XI.1936 - s-a născut *Kiraly Laszlo*
19.XI.1936 - s-a născut *Sorin Marculescu*
19.XI.1941 - s-a născut *Boris Marian*
19.XI.1992 - a murit *Radu Tudoran* (n. 1910)
19.XI.1996 - a murit *Vasile Petre Fati* (n. 1944)
20.XI.1901 - s-a născut *Alexandru Șahighian* (m. 1965)

20.XI.1907 - s-a născut *Mihai Beniuc* (m. 1988)
20.XI.1912 - s-a născut *Letiția Papu* (m. 1979)
20.XI.1924 - s-a născut *Dumitru Mircea*
20.XI.1939 - s-a născut *Stelian Tăbăraș*
20.XI.1943 - s-a născut *Grigore Ilisei*
20.XI.1990 - a murit *Oltyán Laszló* (n. 1935)
21.XI.1910 - s-a născut *Theodor Constantin* (m. 1975)
21.XI.1918 - s-a născut *Eugen Todoran* (m. 1997)

21.XI.1933 - s-a născut *Anghel Dumbrăveanu*
21.XI.1939 - s-a născut *Constantin Crișan* (m. 1996)
21.XI.1955 - s-a născut *Aurel Dumitrașcu* (m. 1990)
21.XI.1980 - a murit *I. Valerian* (n.1895)
22.XI.1901 - a murit *V.A. Urechia* (n. 1834)
22.XI.1908 - s-a născut *Iulian Vesper* (m.1988)
22.XI.1919 - s-a născut *Petru Sfetca* (m.1987)
22.XI.1942 - s-a născut *Lucian Bureriu*

Poezia în perspectivă teologică

ÎN URMA cu câțiva ani apărea un număr monografic al revistei "Manuscriptum", cuprinzând și schița unei biografii și a ineditelor rămase de la poetul *Șesurilor natale*. În aceste pagini un loc aparte ocupau fragmentele din *Spiritualitatea poeziei românești* (capitolele despre Grigore Alexandrescu și Lucian Blaga). Alte fragmente apăruseră anterior în revista "Gândirea", serie nouă (capitolele despre Grigore Alexandrescu și Mihai Eminescu). În intenția

lui Nichifor Crainic, aceste pagini reprezentau substanța unui curs de istoria poeziei religioase românești, pe care urma să-l predea la Facultatea de Teologie din București. Autorul are, fără îndoială, meritul unui precursor, intuind o coordonată fundamentală a literaturii române, *religiozitatea*, teoretizată mai târziu de către Constantin Ciopraga (în *Persona-*

litatea literaturii române, ediția a doua), Ilie Constantin ș.a. Aceste pagini au fost scrise în condiții neprielnice, aproape dramatice, când Nichifor Crainic era, așa cum însuși spune în *Memoriile* sale, "pribeag în țara lui". Urmărit ca să fie internat de către regimul comunist, poetul pribeag prin Ardeal sub o identitate falsă și, ca să-și aline zbuciumul sufletesc se hotărăște să scrie un amplu eseu despre "spiritualitatea poeziei românești" ca un exercițiu de supraviețuire. Au urmat ani lungi și grei de închisoare pentru Nichifor Crainic, iar manuscrisele rămase în grija familiei și a urmașilor au fost ascunse de teama Securității, supuse unei firești degradări. Unele pagini sunt mai greu descifrabile sau cuprind lecțiuni incerte. În ediția pe care o comentăm, la capitolul Grigore Alexandrescu, p. 11, fragmentul: "Poezia lui realizează din acest punct de vedere un fel de ascetism liric în care culoarea vie (...) dispăre în favoarea semnificațiilor. Aceasta (...) nu trebuie s-o atribuim unei lirici (...) cu care avea de luptat poetul, cât unei înclinații native spre reflecție" - poate fi completat și corijat după numărul menționat din revista "Gândirea", an II, 1993, nr. 3, p. 3, astfel: "Poezia lui realizează din acest punct de vedere un fel ascetism liric în care culoarea vie a *lucurilor* dispăre în favoarea semnificației lor. Această *ariditate* formală nu trebuie s-o atribuim unei *limbi* încă nemodulate, cu care avea de luptat poetul, cât unei *inclinări* native spre reflecție". În forma apărută, cartea nu este completă, autorul ar mai fi vrut să includă dintre poezii vechi pe Heliade și Hasdeu, iar în ultima parte, poezii

"Gândirii", unde, de bună seamă, un loc important i s-ar fi convenit și lui Nichifor Crainic, el fiind după aprecierea lui Dumitru Stăniloae, "poetul nostru religios prin excelență", așa cum este Rainer Maria Rilke în poezia germană sau Paul Claudel în cea franceză.

Poezia românească, de la Grigore Alexandrescu la Lucian Blaga este examinată de Nichifor Crainic din perspectivă teologică și artistică, reflex al personalității sale creatoare în care se îngemănau teologul și poetul. Preponderentă este perspectiva teologică și acolo unde autorul descoperă în stihuri adevărul dogmei, aprecierea este de-a dreptul patetică și entuziastă. Fără să aducă interpretări originale, Nichifor Crainic aduce o aprofundare a universului liric al poeziei și mai ales o justificare teologică a atitudinii lor. Poezia lui Goga este văzută îndeosebi în dimensiunea ei mesianică, profetică, iar natura este "imbisericită", pentru că "Octavian Goga, ca și ceilalți doi mari poeți ardeleni, George Coșbuc și Lucian Blaga, este fiu de preot. A crescut în biserică. Climatului ritual i-a străbătut copilăria până în adâncul ei și aceste puternice impresii sacre, plămădite în ființa lui, izbucnesc în inspirații literare și se răsfrâng asupra întregii lumi pe care o cântă poetul. Natura cu mărețiile ei devine astfel un act de prăznuire liturgică a Creatorului ei, fiindcă un zvon de liturgie cântă mereu în sufletul lui, venind din adâncurile copilăriei. E biserică satului Rășinari, extinsă asupra mediului cosmic și confundată cu întreaga faptură văzută". (p. 156) Poezia filozofico-religioasă a lui Tudor Arghezi oscilând între "credința și tagadă", așa cum este prezentată de majoritatea criticilor (Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Nicolae Balotă), capătă o justificare teologică plauzibilă, chiar convingătoare: "Fiindcă e vorba de un fost călugăr, care a fost uns și cu harul diaconiei,

Nichifor Crainic, *Spiritualitatea poeziei românești*, Cuvânt înainte de Alexandru Condeescu, postfața de Paul Dugneanu, Editura Muzeului Literaturii Române, București, 1999.

ne îngăduim să spunem în paranteză, că în limbajul teologic sunt două moduri de prezență divină: una e *prezența de imensitate a lui Dumnezeu în lume*, ca ziditor al ei, și alta e *prezența harică*, adică traierea individuală și subiectivă a lui Dumnezeu în suflet. Incertitudinea poetului privește această prezență harică, iar certitudinea lui, prezența de imensitate" (p. 139).

Deși incompletă, exegeza lui Nichifor Crainic despre spiritualitatea poeziei românești, cuprinde observații originale și profunde asupra poeziei aflați în rugăciune".

Ion Buzași

Primim

Cu cărțile pe masă

ÎN NUMARUL 46, din 17 noiembrie a.c., dl Geo Șerban publică *Cu documentele pe masă*, un articol de mare interes, datorită cantității de informații privitoare la laboratorul de creație al lui Petru Dumitriu din perioada 1957-1960, când romancierul se consacră proiectatei sale *Colecții de Biografii, Autobiografii și Memorii contemporane*. Impulsul de a prezenta aceste date provine, însă, din iritarea surprinzătoare a d-lui Geo Șerban, care mărturisește că "contam pe oarecare credit din partea oricărui lector" în privința informațiilor istorico-literare comunicate anterior de către d-sa despre arhiva românească a lui Petru Dumitriu. În ce mă privește, îl asigur, încă o dată, pe dl Geo Șerban că - departe de a fi, cum ma acuza, "intâiul neîncrezător" în afirmațiile sale - îi acord, dimpotrivă, creditul cuvenit. Ca dovadă, l-am și citat în prefața la *Virșta de Aur*, romanul lui Petru Dumitriu. Observ însă, acum, că iritarea d-sale vine din faptul că, citind neatent această prefață, n-a înțeles deloc sensul anumitor formulări din ea. E la mijloc o neînțelegere: eu vorbesc, în prefața, despre un anumit lucru, dl Geo Șerban, suparat fără rost, înțelege cu totul altul.

Să ne talmăcim. Dl Geo Șerban a luat și ia în calcul mereu foile cu listele

de titluri - datorite lui chiar de către romancier - din care se configurează, într-o formă primară, cele douăzeci și patru de părți ale proiectatei *Colecții*, ce urma să fie o masivă replică epică la cele douăzeci și patru de părți ale *Cronicii de familie*. Ar fi fost și ar fi absurd să neg această constatare a d-lui Geo Șerban, cu atât mai mult cu cât se bazează pe variantele de sumar și pe mărturisirile scriitorului. Dar, cum spuneam, dl Geo Șerban, neatent, nu înțelege că atunci când vorbesc de faptul că, astăzi, pot fi detectate "douăsprezece părți" ale *Colecției*, eu mă refer la cu totul altceva. Și anume, nu la titluri goale de conținut, ci la acele părți ale *Colecției* despre care avem dovezi *fizice* că sînt scrise: unele terminate, altele cvasi-incheiate, altele abandonate în diverse faze de scriere și finisare. Să le numărăm, deci, cum ar zice junele Cănuță. Nu fără a preciza însă, mai întâi, că Petru Dumitriu folosește - și în *Cronica*, și în *Colecție* - ca diviziunea *partea*, nu capitolul, o parte puțin avea, la rigoare, mai multe capitole. Avem, așadar, partea intitulată *Virșta de Aur* (cu cele patru capitole ale sale), care face legătura dintre *Cronica de familie* și seria românească a *Colecției*. Apoi: 2. *Nexus*; 3. *Viața și moartea lui Constantin Andreica*; 4. *Viața și moartea unui om fără acte de identitate*;

5. *Autobiografia lui Panait Petre*; 6. *Din memoriile lui Prospero Dobre. Optimist*. Și, în fine, *Proprietatea și posesiunea*, partea a șaptea care face legătura cu seria franceză a *Colecției*; 8. *Întîlnire la Judecata de apoi*; 9. *Incognito*; 10. *Extremul Occident*; 11. *Inițiativa*; 12. *Secerîșul*. În total, douăsprezece părți. Un număr deocamdată provizoriu, pentru că, poate, pe undeva, se mai află îngropate și alte fragmente scrise din alte părți ale seriei românești a *Colecției*, după cum e posibil ca un alt exeget să considere că și alte cărți ale lui Petru Dumitriu aparțin seriei franceze a *Colecției*.

În fine, nu înțeleg motivul pentru care dl Geo Șerban continuă, asemenea cronicarului din *Cronica de familie*, să vorbească de ciclul *Biografii contemporane*, odată ce "editorul" și "colecționarul" Petru Dumitriu - începînd cu eseu programatic *Justificarea unei colecții...* (1958) și sfîrșind cu *Incognito*, de pildă - folosește în mod repetat supratitlul *Colecție de Biografii, Autobiografii și Memorii contemporane*. Deloc intimplator, de altfel: supratitlul inițial fiind prea restrictiv, abia cel de-al doilea reflectă integral diversitatea "autorilor" de memorii și autobiografii, ca și varietatea materialelor strînse de "editorul" Petru Dumitriu în "colecția" sa.

Ion Vartic

Centenar Călinescu la Budapesta

VINERI, 19 noiembrie 1999, Centrul Cultural a României de la Budapesta a sărbătorit Centenarul George Calinescu, ocazie cu care, în fața studenților și profesorilor de la Catedra de Limbă și Literatură Română de la Universitatea ELTE din Budapesta, profesorul Mircea Martin, șeful Catedrei de Teorie Literară de la Facultatea de Litere din București, directorul Editurii Univers, a prezentat eseu "Sensul clasicismului la George Calinescu". Prelegerea a fost urmată de discuții și întrebări, atât studenții cât și profesorii fiind interesați de interpretarea inedită a operei calinesciene.

Cu prilejul vizitei sale la Budapesta, profesorul Mircea Martin s-a întâlnit cu Hubay Miklós, președintele PEN Clubului din Ungaria; s-a discutat, printre altele, despre traducerea și editarea în România a unei antologii de poezie maghiară. (Anamaria Pop)

"Quel Panama!"

Dorin Tudoran

PUPAT TOȚI
PIAȚA
UNIVE'SITĂȚI

NU AM fost niciodată un mare admirator al democrației românești – nici al celei de altădată, nici al celei de azi, care continuă să se tragă din artefactul numit "democrație originală" asemeni unui om ce nu a terminat încă să coboare, cu totul, din maimuța. Dar pentru ei, asta nu are nici o importanță, atunci când au un obiectiv de atins.

Dacă am recunoscut că instituțiile statului de drept în România de azi au apărut ca urmare a unor alegeri din ce în ce mai libere și mai echitabile, în schimb mi-am declarat profunda îndoiială față de calitatea acestor instituții. Am afirmat că textura execrabilă a clasei politice românești, fripturismul generalizat de la politician la gazetarul "independent" și de la funcționarul de stat la falsul reprezentant al "societății civile" ridică mari semne de întrebare față de calitatea democrației românești de astăzi. Dar pentru ei, asta nu are nici o importanță, atunci când au un obiectiv de atins.

Am scris, în câteva rânduri, despre incapacitatea societății românești de astăzi de a-și asuma cum se cuvine erorile grave ale trecutului, săvârșite, cum altfel?, "în numele intereselor naționale". Și am adăugat că, așa cum o casă nouă nu poate fi ridicată direct pe un maidan necurățit de gunoarie, în mijlocul unor focare de infecție, nici noua democrație românească nu-și poate croi un drum plauzibil fără a se delimita tranșant de vinovățiile trecutului. Dar pentru ei, asta nu are nici o importanță, atunci când au un obiectiv de atins.

Mi-am exprimat, nu de puține ori, oroarea față de orice fel de totalitarism. Mai mult, ceea ce unora le pare o soluție acceptabilă (tirania luminați), mai ales în cazul unor "națiuni neguvernabile" în care includ și România, mie îmi apare drept o variantă plină de pericole pe lungă durată, chiar dacă, pe scurtă durată, poate produce ori lăsa impresia că produce efecte. Dar pentru ei, asta nu are nici o importanță, atunci când au un obiectiv de atins.

Nu am fost niciodată mai îngăduitor cu o dictatură decât cu alta, cu o mașină de extermizare decât cu alta. Explicabil prin vîrstă, prin perioadele în care am avut de făcut față doar unuia din monstruoșii acestui secol, prin preocupările profesionale etc., numărul paginilor în care am condamnat asemenea anomalii nu avea cum să fie absolut același

de fiecare dată. Verdictele însă nu au fost niciodată mai blînde față de o calamitate istorică decât față de alta. Dar ei au început să compare la kilogram și la metru ceea ce nu poate fi măsurat cu asemenea unități. Da, pentru ei nici asta nu are vreo importanță, atunci când au un obiectiv de atins.

Tumatoriile ordinare, denunțurile calomnioase, acuzațiile în presă lipsite de orice fel de dovadă au fost considerate, probabil, măsuri punitive prea blînde. Era nevoie de ceva "di granda". Și acest ceva a venit. Pusă pe seama ziarului pe care mulți îl consideră cel mai prestigios al lumii, s-a găsit și explicația pentru care democrația românească de azi nu poate fi luată în serios: "Neue Zürcher Zeitung observă în context, pe drept cuvînt, că 'tratarea amnezică a acestei părți a trecutului totalitar românesc chiar de către intelectualii de prestigiu precum Dorin Tudoran sau Nicolae Manolescu grevează serios credibilitatea ca autentică și solidă a democrației românești, punînd ca atare o piedică majoră în calea integrării României în structurile europene și atlantice.'" Autorul articolului din Neue Zürcher Zeitung nu a susținut această enormitate calomnioasă. Dar pentru ei, nici chiar asta nu mai contează, atunci când au un obiectiv de atins.

Ar trebui, ni se spune, ca dl Manolescu și subsemnatul să înțelegem, de fapt, că aveam de-a face doar cu opinia redactorului unui prestigios post de radio occidental, opinie pe care, "sub stress și în condiții de live" ar fi lansat-o "într-un context apt să provoace mistificări". (Cele două citate nu sînt luate din unul și același autor, ci din doi, foarte diferiți, unul din ei neavînd nimic de-a face cu acest matrapazlic de presă). Redactorul în cauză are tot dreptul la opinii personale și, dacă politica respectivului post de radio îngăduie așa ceva, e liber să le rostască din fața microfonului încredințat. Cu condiția de a-și argumenta o asemenea opinie, de a produce probe în susținerea ei. Or, redactorul respectiv tocmai asta a uitat să facă. De ce? Simplu – de unde era să aducă probe? Dar pentru ei, nici asta nu contează, atunci când au un obiectiv de atins.

Sînt sigur că e vorba de stress, dar de unul de cu totul altă natură decât cel creat de condițiile realizării unei emisiuni radiofonice live. Nu sînt obsedat de ideea unor cabale, a unor conspirații etc., dar nici nu pot crede orbește în coincidențe ce se repetă

simptomatice. Nu pot să nu văd că anume potlogării se întîmplă "la momentul potrivit". De data aceasta, demersul redactorului respectiv s-a produs în chiar ajunul întîlnirii la vîrf de la Istanbul, unde obiectivul României era cîștigarea președinției OSCE începînd cu 2001. Bine că i-a fost atribuită! Altfel, spre a explica eșecul, te miri ce căpătîna ar fi putut invoca pînă și "diagnosticul" fraudulos atribuit ziarului Neue Zürcher Zeitung. Cum demersul redactorului respectiv s-a produs și înaintea summit-ului de la Helsinki, să sperăm că, în capitala Finlandei, României i se va face invitația afit de mult așteptată. Altfel, s-ar putea ca dl Nicolae Manolescu și subsemnatul să fim "taxați" pentru eșecul respectiv, căci, cum bine se știe, trăim totuși într-o lume în care ridicolul nu a mai ucis pe nimeni de multă vreme.

Au ci ceva personal cu Nicolae Manolescu și Dorin Tudoran? Mă îndoiesc profund. Atunși despre ce este vorba? Simplu: "Just business." Persoanele nu contează, pozițiile și opțiunile lor nici afit. Tot ce contează este atingerea obiectivului. Și în acest caz el este unul clar: ei vor să acrediteze ideea că în România nu a existat, nu există și nu va exista niciodată nici un fel de pol democratic, oricît de firav, nici un firicel de gîndire democratică. Cum să existe, dacă "chiar intelectualii de prestigiu precum..." se pretează la "tratarea amnezică" a "holocaustului nazist"; ba, mai mult, sînt atinși de rinocerita, își trădează vechi idealuri democratice etc.? Că toate acestea sînt mai ireale ca o fecioară ușor gravidă, pe ei nu-i interesează, atunci când au de atins un obiectiv.

Cînd am replicat absurdității după care un proces al comunismului n-ar mai lăsa loc unei discuții cum se cuvine despre crimele holocaustului instituționalizat de naziști, dl Nicolae Manolescu și subsemnatul am devenit cailor de bătaie, chiar dacă, repet, mare lucru cu noi personal nu au. Demersul nostru de a semnala că încercarea de a monopoliza durerea nu este doar absurdă, dar și indecentă a incendiat scena. De ce? Iarși simplu: cazusem pe adevărul cel mai sensibil, adevărul pe care nu vor dori să-l recunoască, nici dacă prețurile morale la care vor împinge această cursă absurdă vor deveni aiuritoare chiar și pentru ei înșiși.

La ce servește un asemenea monopol? La multe, la foarte multe. Mizelile sînt uriașe, complexe, obsedante. Cu afit mai obsedante,

cu cît orice lărgire a spectrului supus discuției este resimțită, în mod absurd, ca un atac asupra lor, asupra unui straniu proces de "secularizare" a unui monopol ori a altuia. Subțierea sinecurilor, posibila dezafectare a multor instituții parazitare, clatinarea unor privilegii constituie, să recunoaștem, motive de îngrijorare pentru asemenea oameni. În acest sens, emblematica rămîne pentru mine o experiență a lui decembrie '89. În amestecul de entuziasm și incertitudine, naivități și perplexitate al celui sfîrșit de lună și de eră, un cunoscut, lucrător și el într-un departament românesc al unui post de radio occidental, afită o mutră din ce în ce mai pleoștită. Întrebîndu-l ce-i cu el, ce s-a întîmplat, mi-a răspuns iritat de prostia mea: "Cum, ce s-a întîmplat? Nu înțelegi că, dacă lucrurile se schimbă acolo, noi rămînem fără obiectul muncii, și aștia ne desființează, rămînem pe drumuri?" Inutil să adaug că tocmai el n-a fost nici "desființat", nici "restructurat", nici "dezafectat". Dar acel "obiectul muncii" îmi sună și acum în urechi. Despre asta e vorba! Spre a justifica "nevoia" de ei, ei creează, întretîin și dezvoltă, fie și din nimic, "obiectul muncii", asemeni pompierilor italieni care au început să stîmcescă incendii, după ce unitatea lor fusese desființată. Liniștea nu prieste tuturor. Intrarea în normalitate periclitează interesele unora și atunci "obiectul muncii" trebuie inventat. Cît va continua să ne coste, pe toți, acest demers, pentru ei nu are nici o importanță, căci au de atins un obiectiv.

Cine sînt acești "ei"? Cine te aștepti și cine nu te aștepti. Oameni care, împinși de motive și interese strict personale, sînt capabili să inflameze și un sloi de gheață, oameni care atrag, în mod nemeritat, asupra grupului lor etnic, oricare ar fi el, încredințări, suspiciuni, acuze aberante, nedreptăți de proporții monstruoase. Acești "ei" sînt sămînța de conflict, de vrajbă, de etimizare a unor prejudecăți. Indiferent de dezastrul căruia le cad pradă, pînă la urmă, ei înșiși, ei nu pot proceda altfel decât ca scorpionul din anecdota care înțeapă mortal broasca exact la mijlocul apei pe care acceptase să-l treacă în spate. Răspunsul scorpionului la întrebarea de ce o face, fiindcă se va îneca, îl știm. Comitem însă eroarea de a-l uita descori.

Dar noi, ceilalți, indiferent de etniile noastre, ce facem? De obicei, mai nimic. Ne exprimăm disprețul doar la un pahar de vin, ne arătăm oripilați doar într-o discuție la colțul strazii, ba ne mai și bucurăm cînd o ticaloșie sau alta atinge persoane ce nu sînt neapărat simpatice. Una peste alta, sîntem guvernați mai tot timpul de indiferență. Cînd aceasta ia o pauză, intrăm sub imperiul fricii, considerînd că anumite lucruri nu trebuie discutate, că în fața unora trebuie să închidem permanent ochii etc. Bănuiesc că în afara celor ce vor sări ca arși la acest gînd, ceilalți vor rîde copios. Cu toate acestea, vi-l mărturisesc: a sosit, cam de o buna bucată de vreme, timpul ca românii să creeze o Ligă Antidefaimare. "Clienții" ei ar trebui să fie, deopotrivă, români care fac tot ce le stă în putință pentru ca imaginea României să nu poată deveni, în nici un chip, mai bună, iar numele de român să trezcască frisoane, dar și neromâni ce batjocoresc, cu program, acest popor.

Nu de mult, un distins confrate gasea că este absolut "dezamăgitor" ca "intelectualii democrați români nu reacționează deloc sau puțin la antisemitism". Așa stau lucrurile. "Consolarea" trebuie căutată în faptul, la fel de dezamăgitor, că intelectualii democrați evrei (din și din afara României), alături de intelectualii democrați români de pretutindeni, nu reacționează tot "deloc sau puțin" la antiromânism. Tristului adevăr că "Problema evreiască a constituit și constituie un contencios mereu inflamabil în România de după a doua jumătate a veacului al XIX-lea" i s-a adăugat, de o bună bucată de vreme, un altul: inflamabilul contencios al antiromânismului practicat în și în afara României. În asemenea context, între indiferența celor mai mulți și reacțiile isterice ale altora, banda de frecvență a "extremistului de centru" (gascliniță mare, Nea Relu!) este afit de îngusta. Încît cine "emite" pe ea are stofă de sinucigaș.

(Continuare în pag. 14)

PĂCATELE LIMBI

de Rodica Zafiu

TEXTE

PE VREMURI, ironizarea textelor de "muzică ușoară" era o operație critică admisă, într-unul dintre puținele domenii în care mesajele publice puteau fi judecate; era de altfel o operație facilă și cu rezultate scontate, banalitatea, tautologia, caracterul nudimentar al textelor fiind evidente. Se știe, oricum, că lectura ca text în sine a unui mesaj construit pentru muzică - de la poezia populară pînă la libreturile de operă și la șansonete - e într-o anumită măsură inadecvată, pentru că multe dintre forme și mai ales repetițiile cerute de adaptarea la contextul muzical pot avea efecte estetice negative. Oricum, a citi astăzi comentarii lingvistice asupra textelor muzicii de acum cîteva decenii e instructiv; sînt amuzante mai ales cele contaminate de limba de lemn oficială: "În tematica și limba textelor de muzică ușoară s-au înregistrat, în anii din urmă, multe progrese", ele devenind "mijloc de cultivare a gustului pentru poezie și pentru o limbă corectă" (în revista *Limba română*, nr. 6, 1961). Într-o panoramă lingvistico-stilistică a muzicii ușoare din trecutul recent ar trebui să fie amintite multiplele tabu-uri ale versurilor intimiste, textele de versificare a lozincilor politice (de la "Macarale" la "Cincinalu-n patru ani și jumătate") apoi, în ultimele decenii ale regimului, recursul neobișnuit de frecvent la soluția salvatoare a textelor literare: au fost astfel puse pe muzică poeziile unor autori mai mult sau mai puțin clasici, de la Anton Pann la Marin Sorescu și la alți contemporani. Această sumară retrospectivă îmi permite să sugerez - în mod și mai sumar - examinarea textelor celor mai noi formații muzicale autohtone (despre care am vorbit nu cu multă vreme în urmă, observîndu-le tendințele onomastice: *B.U.G. Mafia*, *La Familia*, *Il-egal* etc.). Analiza lingvistico-retorică a celor mai recente texte produse de respectivele formații mi se pare o operație interesantă, relevantă nu doar din punct de vedere sociologic. Desigur, o analiză mai completă trebuie să țină seama de stiluri și de dependența lor cu diferitele genuri muzicale; există azi la noi, chiar în aceeași categorie de vîrstă a interpreților și a publicului, texte cu limbaj pur și simplu banal și neutru, tip "muzică ușoară" (teme de divertisment, evocare a mării etc.), eventual cu cîteva elemente de limbaj colocvial tineresc, precum și texte ironic-folclorizante; noutatea mai mare o oferă însă cele cu tematica marginal-interlopă și limbaj vulgar și argotizant. Ceea ce frapează pe ascultător e desigur lexicul obscen, evitat pînă acum în

manifestările publice, chiar și (cu excepția producțiilor unor grupuri lautărești, eventual reproduse pe casete) în cele muzicale. Atrage atenția de la început și aspectul fonetic: o pronunție necultivată "de oraș", cu inflexiuni șmecheresti și anglo-americane. La o privire mai atentă, e însă izbitor tocmai contrastul dintre trăsăturile argotice și vulgare și un nivel retoric "moralistic", solemn, constituit de enunțarea semidoct filosofică a unor sfaturi, principii, judecăți asupra lumii și vieții. În prezent, mulți se întreabă care e gradul de autenticitate a acestor texte, care sînt imitate în mare măsură după cele ale muzicii străine (în primul rînd americane), din care sînt preluate motive, sînt calchiate expresii, sînt transpuse în mediu autohton situații specifice. Stilul gnomic e un fapt universal: lumea interlopă nu se epuizează în argoul ei, ci dispune și de un stil înalt, clișeizat: numai ficțiunile literare generalizează pitorescul și inventivitatea argotice sau vulgare, în timp ce marturiile și memoriile adevăraților marginali alunecă ușor în gravitatea adevărilor fundamentale, transpuse în forme extrem de clișeizate. Textele în discuție cuprind deci un număr de cuvinte și expresii argotice (*a se rupe în figuri, gabor*) și cîteva termeni vulgari. Unele cuvinte sînt o adevărată manifestare de continuitate și autenticitate: opoziția dintre *fraieri* și *șmecherii*, exprimată chiar în acești termeni, e deja tradițională în argoul românesc. Semnale de noutate sînt cuvinte și expresii precum *băiețașii, băieții de cartier*, ca și autoidentificarea prin nume de cartiere (Pantelimon, Berceni). Cel mai surprinzător rămîne, cum spuneam, discursul "serios", articular pe un plan "filosofic" ("fericirea nu se vede, și dacă e durează puțin" (Marjuana & Ganja, *Tre'sa spun*), moralist ("oricît ai fi de învățat n-o să știi ce înseamnă viața cu adevărat" - id. ib., "dorința de mai bine ce-o avem fiecare dintre noi" - Bruckner & La Familia, *Prinși în joc*), ca și pe unul sociologic ("societatea îi respinge"). Apar astfel accente de stil "poetic"-sentimental - "ai mei au cîntat doar cartea suferinței"; "i-a prins pe-ai mei ca într-o vîltoare", "simt durerea băiețașilor mei, lacrimile fraților mei" - *Tre'sa spun*). Textele muzicii contemporane oferă de fapt mostre consistente dintr-un tip de discurs foarte răspîndit, dar neînregistrat în scris - al unui dialog cotidian adolescentin și marginal ("zi de zi mă respect"; "fac ce vreau", "să moară dușmanii") cu amestecul său tipic de ironii, violențe și - mai ales - de platitudini patetice.

Timișoara, oraș european

O REVISTĂ îmi ceruse să scriu câteva pagini despre Timișoara, plasată în context european. Nu prea aveam idei. Găsesc, oricum, că noi, românii, prea des ne privim în oglindă. Descoperim acolo ba o dimensiune, ba un suflet, ba măcar un sentiment cum alții n-au. Iar noi, timișorenii, mai ales de când am ieșit în stradă - unii mai în față, alții mai pe la televizor - nu ne admirăm mai puțin. De aceea, am și răspuns sceptic, nu-i mult de atunci, la o anchetă despre "spiritul" Timișorii. Câte suflete vom fi având?, mă întrebam. Timișorean, bănățean, transilvănean, românesc, european... Nu-i cam mare îngheșuală în noi?, mă îngrijoram. Poate, mai știi, va fi existând și un spirit de cartier și, de ce nu, unul de pe strada mea! Una peste alta, răspunsul era cât se poate de frivol. Cu acea amintire încă vie, am fost pe punctul ca, acum, să mă derobez. S-a întâmplat însă ca tocmai zilele astea să fi primit necesarul bobârnac. A fost articolul domnului H.-R. Patapievici apărut în *Curentul* din 8 octombrie (cu o zi mai devreme să fi fost și așa fi avut un cadou de ziua mea), intitulat *Cel mai practicat sport național: disprețul românilor față de români*. Cu un titlu extins asupra românilor în general, articolul se ocupă numai de ardeleni și de bănățeni. Mai exact, de aroganța noastră față de ceilalți compatrioți, bazată pe sentimentul de a fi, numai noi, central-europeni. Ba încă, numai noi, "veritabili europeni". Așa fiind, mi-am zis că pot să scriu acele pagini, dar nu pentru revista mai sus nenumită, împreună cu responsabilii căreia am căzut de acord că accentele polemice nu li se potrivesc. Prin urmare, m-am adresat unei rubrici, din altă publicație, în care răspunderea părților să cadă, în întregime, asupra mea.

Trebuie recunoscut: minunați europeni mai suntem dacă gândim așa cum spune domnul Patapievici, un autor care și-a câștigat de ani buni dreptul de a-i fi luate cuvintele în serios! Gândim în injurii, cum ar fi: bizantin, balcanic, sudist, regățean, intelectual de Dâmbovița, țătuș și barbar moldo-valah. Și încă nu e totul. Împinși de "rasismul" nostru regional, mai-mai că trecem la fapte. Obsedați de civilizația noastră superioară și de idealul purității provinciale, suntem gata de *excludere și segregare*. Ne cășunează, n-am înțeles de ce, mai ales împotriva moldovenilor, pe care am fi dispuși să-i extirpăm din zona noastră, dar tuturor, fără discriminare, dorim să le interzicem, barem de acum înainte, stabilirea prin aceste părți. Ca să tăiem răul din rădăcină, vrem să ne separăm.

Din păcate, satisfacția și speranța pe care ni le pot insuffla asemenea perspective, nu durează mult. Din ultimul paragraf, aflăm că cititorii *Curentului* ne vor trata drept proști, iar domnul Patapievici va fi de acord. Până aici ne-a fost! Ba, nici măcar pe bază de prostie nu ne vom putea împlini dorința obsesivă de a ne singulariza fiindcă dacă ne întoarcem la prima coloană vom afla că nu numai noi, ardelenii și bănățenii, n-ar trebui să ne îngăduim să avem păreri despre (ceilalți) români, dar nici cămătarii, brutarii, băieșii, flecarii, descărcații, deșteptii, isteții. Presupun că dintre aceștia se găsesc câte

unii și printre moldo-valahi, încât s-a ales praful din unicitatea noastră. Noi, toți aceștia, greșim. Nu nouă, ci altora le revine de drept sentimentul că cei care nu gândesc ca ei sunt "fie boi, fie canalii". Înțeleg că domnul Patapievici ne mai lasă o șansă: poate suntem numai canalii și nu chiar, de-a dreptul, niște proști.

E adevărat, ni se face o concesie de subsol: nu toți. Doar "unii ardeleni și doar unii bănățeni practică disprețul regional". Degeaba, în ceea ce ne privește pe câțiva colegi și pe mine. N-am format noi o ocultă numai și numai ca să ridicăm în slăvi Europa Centrală? N-am scris eu, de exemplu, un articol în care pretindeam că, din punct de vedere cultural, în mintea noastră Europa Centrală e calchiată după Viena de la 1900 și că, în mod curios, în acea Viena se prefigurau toate tarele pe care autori ca Baudrillard sau Lipovetsky le impută Europei apusene, azi. Nu era chiar o "cântare" a Europei Centrale, dar...

Destul cu ironia. E cazul să devin serios pentru că lucrurile sunt serioase. Nu atât fiindcă reproșul ne-a mai fost adresat (între alții, de către Eugen Simion), ci fiindcă vin alegerile, iar tema aceasta, a dorinței "unor" transilvăneni de autonomie sau, mai știi, de separare, a și fost aleasă de "unele" partide ca fiind de maximă rentabilitate electorală, iar celelalte partide, cele "democratice", de frică să nu piardă teren, se grăbesc să reinte în pluton. De altfel, au și realizat o primă colaborare fructuoasă, nu de mult, la Arad.

Departa de mine gândul de a-i atribui domnului Patapievici intenția de a participa la această campanie. O asemenea intenție Domnia Sa nu are; în fapt, însă, tocmai asta i se întâmplă, fără să vrea. De aceea, repet, chestiunea trebuie discutată cu responsabilitate. Voi încerca s-o fac din unghiul propriu de vedere, adică din cel bănățenesc. În ceea ce-i privește pe românii ardeleni (articolul domnului Patapievici tratează numai despre *românii* care-i disprețuiesc pe români), a-i învinui că ar vrea să se separe de restul țării mi se pare suprarrealist.

Înainte de a-mi expune argumentele, o precizare. Admit, în principiu, că e posibil ca într-un articol sau altul scris de noi, cei din grupul amintit, ori de către alți bănățeni, să existe inflexiuni de felul celor semnalate de domnul Patapievici. Corect ar fi, cred, ca autorii lor să fie numiți, iar părerile lor să fie analizate în *text*. E prea greu să te aperi de o acuză globală, care poate fi oricând urmată de adăugirea: nu despre dumneata vorbeam. Oricât am râde noi de acele cunoscute personaje, cererile lor - *documentul și dovada* - nu sunt de neglijat.

"Rasismul" nostru regional, spune domnul Patapievici, are "baze cultural-economice". Noi socotim că "răul culturii române vine de la intelectualii de Dâmbovița". Prin urmare, avem un complex de superioritate, inclusiv cultural. În realitate, orice intelectual bănățean cu mintea normal alcătuită știe că noi suntem *ultimii* în domeniul creației culturale. Ultimii porniți și nu de tot ajunși, cel puțin nu cu destulă densitate, la o creație de tip *european* - de mai bine de un secol dezvoltată în disprețurile de către noi regiuni. Explicații există, nu trebuie să avem nici

complexul unora care ar fi din natură handicapați. Nu poți să ai o cultură de nivel european, sau măcar de tip european, decât pornind din focarul unui mare oraș. Până la Unirea din 1918, puțini români trăiau în Timișoara, iar după aceea, deși au apărut primele semne de evoluție, ele nu s-au accentuat fiindcă între războaie Timișoara românească a fost un oraș de funcționari, de avocați și, treptat, de ingineri. Dovada faptului că încă nu existau antenele necesare este că prezența la Timișoara a lui Camil Petrescu și a lui G. Calinescu n-a însemnat mult. De aceea, securea proletcultismului a lovit aici într-un trunchi mai puțin trainic decât în celelalte provincii, încât abia după 1960, începând cu promoția lui Sorin Titel, am pornit; în condiții precare, dar am pornit. Cu excepția muzicii, a cărei tradiție există în Banat, n-am reușit nici până astăzi să avem, pentru cultura de calitate, un public dens. Prin urmare, cine cunoaște situația știe că un sentiment de superioritate culturală, la noi, este inexistent.

Încă ceva: nu putem fi puși nicicum la un loc cu ardelenii în plan cultural. Ei sunt, incontestabili, mai mai impliniți. Există cel puțin trei explicații. Biserica greco-catolică, mai puternică decât la noi, a produs cărturari. Averea grănicerească, acumulată prin gospodărirea unor domenii în zona de graniță unde Imperiul a creat regimente românești, ei au folosit-o altfel decât noi. Pragmatici, bănățenii au preferat să-și distribuie unele avantaje materiale. Tatăl meu, originar de la Orșova, deci de pe vechea graniță, avea drept la un vagon de lemne gratuit, anual. În Ardeal, banii, sau o parte din ei, au fost folosiți pentru burse. Așa, mult mai mulți tineri s-au școlit. În fine, la scurtă vreme după Unire s-a înființat Universitatea din Cluj (cea din Timișoara abia în 1962). A fost o întreprindere teimeinică, cum rar au mai realizat românii. La reușita ei au contribuit o seamă de mari profesori *sudici, dâmbovițeni* ori *moldoveni*, ca Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, Emil Racoviță, iar printre cei mai străluciți exponenți pe care i-a dat această universitate se numără și foarte sudicul Marian Papahagi, la origine aromân. Să fi fost ipocrită durerea pe care au simțit-o ardelenii și bănățenii - ca și alții, nu mă indoiesc - la dispariția naprasnică a acestui mare *român*?

O CONSTATARE generală - și cea mai importantă - se referă la modul diferit de a fi intrat în relație cu Europa. La moldo-valahi, relația a fost de transfer, mai cu seamă cultural. Încă înainte de secolul al XVIII-lea, unii tineri boieri au ajuns, pentru studii, până la Padova. Au venit fanarioții și au adus cu ei, pe lângă multe rele, o destul de intensă influență franțuzească, prelungită mai târziu de ofițerii ruși și chiar de francezi de baștină, alungați de Revoluție. S-a răspândit limba printre boieri, au pătruns în cele două provincii cărți. Fii de boieri, și nu puțini, au pornit să studieze la Paris, cu precădere, dar și în Germania. Reintorși în țară, fondează societăți culturale, fac reforme, legi noi, creează instituții europene - parlament, presă, dar și universități cu o sută de ani mai vechi decât aceea, bănățeană, în care profesez.

Înșir cunoștințele astea de școală generală pentru ca domnul Patapievici să nu creadă, orbit de aroganță, le ignor.

În Ardeal, relația cu Europa a fost combinată: de transfer, prin tinerii porniți la studii, dar mai ales de contact. Contact cu civilizația germanică, în zona săsească și cu civilizația austriacă, în mare parte trecută prin filtru maghiar, peste tot.

La noi, bănățenii, influența venită din spre apus s-a realizat aproape numai prin contact și a fost aproape numai de tip civilizator. În sate, s-a manifestat, pe de parte, prin autoritatea funcționarului și jandarmului, mai întâi austriac, apoi austro-ungar, de unde a rezultat teamă și respect față de reprezentanții statului, respect pentru legi, corectitudine în îndeplinirea obligațiilor. Pe de altă parte, tot la sărmenii au avut modelul oferit de școlarii colonizați în secolul al XVIII-lea.

Și, de altă religie și fără o mare viață spirituală, au influențat prea puțin cultura. În schimb, erau foarte muncitori și foarte chibzuiți. De la ei a deprins bănățeanul cultul muncii, a învățat să se gospodărească, să fie pragmatic și econom. În Ardeal, aici, o relativă prosperitate și siguranță economică. A se vedea, spre comparație, imaginea țaranului din principate, propusă de Pompiliu Eliade în cunoscuta lui carte despre influența franceză. Siguranța economică a bănățeanului e exprimată în formă la pe care locuitorii din alte părți ale țării probabil nici n-o înțeleg: "Cine mi-s io Adică: sunt cineva! Acest orgoliu, cu aroganță, într-o vreme - în viața materială și în comportament, dar mai puțin în bogăția interioară, poate să irite - și n-ar fi exclusiv ca o astfel de iritare să-i fi fost simțită domnului Patapievici de cine știe cine - inflamări. Mai înțelept mi se pare să amuzi pe seama vanității noastre, așa cum fac ardelenii care la renumitul "Banat fruncea" răspund cu "iar Ardealul mi-e teia". Astăzi, vanitatea noastră ar fi cu atât mai deplasată cu cât după ce am trecut, ca toți românii, prin coșmarul comunismului după ce l-am creat - și noi - pe omul nostru am pierdut mult din acele revendicări și noi însușiri. Dar poate că ceva, ceva ne mai rămăs.

La orașe, e vorba mai ales de o arhitectură, în primul rând arhitecturală, care ne invalue și ne modelează interior. Aceste orașe sunt foarte imprecise. Am sentimentul că "memoria" sufletească a individului urde dincolo de copilărie cu aproximativ trei decenii. Îmi place să mă întorc cu gândurile pe la 1905. Înseamnă că tinerii de atunci sunt mult mai puțin marcați de Europa Centrală decât au fost congenerii moldoveni. Însă, cum multe clădiri din acea epocă, cele mai vechi, există încă, simțământul - chiar dacă mai puțin intens - îl au și ei. Bucureștii își zicea "micul Paris", timișorenii se credeau în "mica Viena". Deși fațada teatrului a fost refăcută, după incendiu, un important arhitect român, imaginile celui dinainte, păstrată în fotografii, din acea epocă, îmi dă nostalgii. M-am simțit "acasă" la Gorizia, nu mă simt acasă la Craiova, sau la Iași. Cât despre orașele, cuta film al celui Jiri Menzel m-a făcut să regăsesc Caransebeșul unor îndepărtate veri.

Toate acestea sunt realități intime care nu pot și nici n-ar trebui să fie smulse

Sau oras fundamentalist?

ra ele, aș fi mai sărac pentru că nu le
t înlocui cu altele, mai "patriotice". Dar
aici până la a se crede că aș dori să mă
spart de alte realități la fel de intime,
rate în substanța mea sufletească pe alte
i, că, de exemplu, aș vrea să uit întruni-
e din Casa Pogor, ori de la *Sburătorul*,
să mă regăsesc într-o tovarășie inte-
a inexistentă la *Die Fackel* cu Karl
aus; că aș vibra mai mult când îmi evoc
răvile lui Iosif al II-lea, deși acesta a
citat Mehadia bunicilor mei, decât când
i evoc tragedia lui Brâncoveanu, ar fi -
puțin spus - exagerat. Nu trebuie să se
imă nimeni că ne-ar trece prin cap ase-
enea gânduri, dar nici nu este cazul să
a priviți cu suspiciune pentru ceea ce ne
osebește din cauze explicabile și de
modificat. M-aș despărți bucuros de o
ultime de dâmbovițeni, ca și de o mulți-
e timișoreni, dar n-ar avea nici o noi-
tă să mă despărț de domnul Patapievici
ntu că sunt prieten cu clujeanul Ion
p.

EFECTUL ambianței "imperiale" se regăsește și în preferințele culturale ale timișorenilor. Se tind (prezentul pe care-l folosesc e discutabil; tot ce spun e mai puțin adekvat astăzi decât a fost cândva), tind, deci, către operă și... operetă. Opera ne ajunge prin strălucirea ei butaforică, opera prin iluzia momentană de viață fără răni. Contribuie la această fascinație spectacolul, desigur, dar și clădirea, sala, noarea foyerului în pauze, paharul de utură racoritoare colorată, înlocuitorul npaniei de demult. Privim, cei mai băni spre loja centrală, cu mult dispreț oricine s-ar afla în ea, căci aceea e "regală", descendentă a lojei lui Franz sef, iar rostul ei simbolic e să rămână ocupată până la o ipotetică vizită austriacă. Din același imbold - și nu, vai, ca să întâmpine pe sufleurul Eminescu - s-a adit teatrul de la Oravița. Din spectacolul de operă, pe care doamnele îl urreau scoțând din poșetă un mic binoclu sidef, ne reține muzica, nu încapere loială, dar cel mai mult ne interesează că tenorul va reuși, la fel ca Traian Ozăvescu pe scena vieneză, să ia un cântec pur, mai autentic *do de sus*.

E mult artificiu în tot ce ne atrage pe noi, se poate zâmbi pe socoteala noastră, și înșine zâmbim, dar există (ori ni se pare nouă?) și o stare de civilizație, o neie de această stare, o capacitate de a o reține cu câțiva centimetri peste ceea ce întâmplă în țara de peste munți. Nu pot să contrazic pe domnul Patapievici, până la un punct. E adevărat că, o dată trecut de Turnu-Severin nu mă mai simt în ele mele, iar după ce am trecut de biseala arsă de la Chiajna, când apar cocioarele și, dincolo de ele, rufele din balcoale interminabilului șir de blocuri, nu mi respir în voie. Nu-i vorba, dacă am să la Timișoara, prin cartierul "soare", prin Circumvalațiunii I și II, când dă se-a clădit defrișându-se hectare din atâta inspirație bănățenească denumită *dure verde* a copilăriei mele, am cam același sentiment. Cam același, dar nu ar același.

Renunț din capul locului la contabilizarea unui argument poate la fel de inac-

ceptabil ca acelea cuprinse în articolul de mine comentat. Fiind tocmai pe punctul de a ne muta, dintr-un motiv fără relevanță pentru discuția noastră (totuși străin, aș zice, și de separatismul de care suntem acuzați), la București, cu o excepție sau două prietenii noștri de acolo nu ne spun că facem o greșală. Ne întreabă de-a dreptul: voi sunteți nebuni?

Aș putea propune un pariu. Să-l convingă domnul Patapievici pe domnul Lis să dea cu mătura într-un parc bucureștean (nu va fi cazul să-l conving, la rândul meu, pe primarul nostru fiindcă el a dat cu mătura din proprie inițiativă). Să așteptăm o săptămână și să comparăm. Parcul din Timișoara nu va fi ireproșabil, dar va fi destul de curat. Celălalt, las la aprecierea eventualului cititor... Sau să organizăm, concurențial, orice ar fi: simpozion, congres al medicilor, susținere de doctorat. Să-i întrebăm pe oaspeții respectivi cum s-a respectat programul și cum au fost tratați. Etc.

Deci, la o (relativ) bună stare de civilizație se adaugă și un plus de civilitate. Însă nu vreau să exagerez. Din nou, nu vreau să pretind că domnul Patapievici nu are deloc dreptate. Vreau doar să spun că se comportă ca un pamfletar, nu - așa cum ne-a obișnuit - ca un analist. Iată, de exemplu, un aspect al lucrurilor - relația noastră cu oltenii așezați în Banat - văzută de ochiul atent al prozatorului Daniel Vighi:

"Despre ei se spune frecvent în Banat că știu ca nimeni alții *să se descurce*. Sunt foarte uniți la adică, știu să se sprijine reciproc, o apucă în viața de foarte jos, de multe ori pornesc din condiții dramatice de viață și ajung, reușeau să ajungă, foarte sus. Mai au oltenii un foarte apăsător sentiment al apartenenței la propria lor provincie istorică. Un fel de mândrie a obârșiei care nu este cu nimic mai prejos decât aceea a ardelenilor sau a bănățenilor. Numai că lucrurile, privite realist, nu stau chiar atât de idealist-tolerant-democratic cum mi-ar plăcea mie să fie. Nu e deloc așa. Talentul special de a se descurca al oltenilor a stărnit în Banat resentimentul în deceniile din urmă întreținute, trebuie să recunoaștem, chiar de acești cvasi-emigranți care aveau, de altfel, grijă să-și mențină sentimentul că trăiesc într-o lume pe care nu o considerau a lor, o lume în care trebuie *să te descurci pentru a reuși*. De aici remarci reciproce, acide uneori: despre bănățeni, oltenii zic (ziceau) adesea că nu se pot conduce, că au grăsime pe creier, că trăiesc în mirajul spașului (sinonim de extract germanic al câmării de alimente), că sunt, altfel spus, cam fără imaginație, ba chiar cam prostănaci. Un fel de nemți ai României. De cealaltă parte, autohtonii, în frustrarea lor, s-au solidarizat mai degrabă cu vechile etnii din Banat, se simțeau solidari cu nemții, cu ungurii, cu bulgarii catolici, cu sârbii. Despre oltenii din vremurile comuniste spuneau adesea localnicii că sunt niște pârliți care au venit aici cu izmenele în traistă și au făcut avere pe baza partidului comunist pe care l-au colonizat cu pricepere. Intoleranță și de o parte și de alta care arată că Unirea de la 1918 mai are încă a se înfăptui."

Reiese din această pagină și o realitate

prin care cu adevărat ne singularizăm. Nu e numai un mit acela că în zona noastră etniile nu se dușmănesc. N-a fost un paradox acela că în 16 decembrie 1989 românii au alergat să apere un pastor maghiar. Există explicații, cred. În partea de țară a fostelor Principate modul de viață tradițional e mai înrădăcinat și mai durabil decât în alte părți. Între alte caractere, cum ar fi o creativitate sporită, acest mod presupune o arhaică suspiciune față de străin. Străinul e *celălalt*, e *l'Autre*. Am cunoscut în satul oltenesc unde-mi petrec vacanțele antisemiți care recunoșteau că nu avuseseră vreodată de-a face cu evrei. Pe de altă parte, în Transilvania tensiunea dintre români și maghiari a fost inevitabilă și a lăsat urme adânci. Dacă maghiarii i-ar fi tratat ca egali pe românii majoritari, și-ar fi pierdut poziția dominantă. La rândul lor, românii nu puteau să nu se simtă frustrați. Mai e și faptul de ordin general că unde doi oameni diferiți stau față în față voința fiecăruia de a i se impune celuilalt se manifestă în chip aproape natural. Altfel stau lucrurile unde sunt mai multe naționalități, așa cum sunt (au fost) în zona bănățeană: evrei, germani, maghiari, români, sârbi, țigani. Aceștia învăț să conviețuiască. Dacă privesc chestiunea din punctul meu propriu de vedere - punct de vedere format *aici* -, spun liniștit că mă simt incapabil ca în relația cu concetățenii, cu oamenii indeobște, să introduc factorul *român, sau nu român*. Cu totul altele îmi sunt criteriile. Ele fac să mă întâlnesc mai cu plăcere cu Mandics Görgy decât cu numeroși intelectuali "de-ai noștri". Nu știu să deosebesc după criteriul originii pe Nicolae Manolescu de Lucian Raicu, pe Anton Holban de M. Blecher. Nu pot să mă consolez de plecarea germanilor și a evreilor din Banat. În ceea ce-i privește pe ultimii, recunosc că - nici la noi - sentimentul nu e, din păcate, unanim. Prea bine nu stăm nici cu romii. N-au existat fricțiuni cit timp am putut să-i tratăm paternalist. În sate, își aveau zona lor - *țigănia* - și viața se desfășura (pardon: se derula) normal. Acum, când mulți țigani din Banat s-au îmbogățit, strămbăm din nas. Nu ne place că ei se răspândesc în centrul orașului, dar ce nu ne place e mai ales felul cum construiesc. Că ei mai și corup funcționarii statului, n-ar trebui să le reproșăm. Într-un act de corupție există doi parteneri. Dacă vor ca romii să nu mai comită ilegalități, românii care le favorizează n-au decât să fie, ei înșiși, mai cinștiți. Oricum, însă, în ciuda unei reale animozități, până astăzi nu s-a ajuns la o tensiune primejdioasă, ca în alte părți ale țării. Și e de citit numărul din *Orizont* consacrat acestei probleme și conceput, îmi place să cred, în spirit european.

PRIN urmare, starea de toleranță interetnică e o realitate. Ceea ce nu înseamnă că nu se aud vorbe batjocoritoare, de felul celor schimbate cu plăcere între ei și de românii din diversele provincii. Într-o vreme, umbla vorba "cal verde, sârb deștept". Pe o șvaboaică ce venea la noi în casă am auzit-o exclamând: "Neamțul ăsta e mai prost decât românii". Astfel de ieșiri nu ne învrăjesc, cum nu-i învrăjesc nici pe ardeleni cu muntenii.

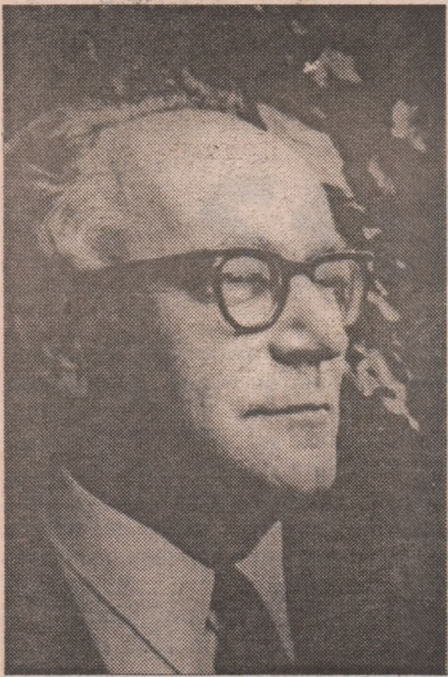
PE DE alta parte, nici în această privință nu vreau să exagerez. Deși n-a fost un accident, ziua de 16 decembrie nu trebuie luată drept model. Toleranța noastră înseamnă mai curând indiferență reciprocă decât solidaritate. Ne suportăm bine, nu fraternizăm. (Nu-i mai puțin adevărat că și prin asta suntem europeni. Așa conviețuiesc oamenii în apus, fie ei de etnii diferite sau de origine comună.) Am citat mai sus dintr-un prozator, să-l mai citez pe unul: "Nu pot să spun că Banatul e un spațiu nemaipomenit de confortabil. Te primește destul de greu (...). Bucureștii te topește în el imediat. Nu te simți singur. În Timișoara dacă ești călcat cu mașina ești lăsat pe șosea." Poate exagerează Paul-Eugen Banciu, dar nu mult. Nu spune că-l întrebăm pe cel călcat de mașina de unde provine, din Dâmbovița sau din Banat, ca să știm cum să-l tratăm. Dacă domnul Patapievici ar fi scris despre reaceala noastră, despre felul nostru rezervat de a fi (care m-a făcut să mă simt "acasă" în Franța, unde am trăit patru ani), nu l-aș fi contrazis. De altfel, a contrazice înseamnă a întoarce lucrurile pe dos. Niciodată n-am avut încredere în acest mod de a raționa. Nu vreau să spun că situația e opusă felului cum a fost prezentată, ci că e *diferită*. Există o particularitate a noastră în relația cu Europa. Pe când în provinciile din Vechiul Regat europenitatea de *transfer* n-a pătruns decât în straturile de sus ale societății, europenitatea noastră de *contact* a pătruns în straturile adânci. Contactul n-a putut fi stabilit decât cu Europa apropiată, adică centrală și sud-estică (mă refer la sârbi). Noi n-am ales un model, ci am fost modelați ca de la sine, prin condițiile istoriei și ale vieții de fiecare zi. întreaga societate bănățeană - cu excepțiile de rigoare - s-a deprins cu anumite cerințe de calitate a vieții și a învățat să conviețuiască fără conflict cu mai multe etnii. În schimb, a lipsit componenta culturală. Iarăși cu excepții, din acest punct de vedere ne-am găsit într-un soi de *no man's land*. Mult timp, n-am prea știut ce creaseră moldovenii și muntenii, ba nici limba română literară n-am cunoscut-o prea bine. Iată ce-și amintește poetul Petre Stoica, născut în 1931: "...aici, în Banat, pe vremea aceea se vorbea o românească stâlcită. Chiar și elevii de liceu făceau pluralul de la 'casa', 'cași". Nu cunoșteam bine limba, nu cunoșteam bine cultura, dar nici cultura concetățenilor noștri de alte etnii n-o cunoșteam. Le cunoșteam numai limba, ceea ce ducea la stricarea românei noastre, dar și la strângerea relațiilor cu *celălalt*; strângerea relativă, cum am spus.

Proiectul actual, al celor care au format grupul de studii central-europene, proiect care a făcut atâta vâlvă și a stârnit atâtea suspiciuni, tocmai asupra aspectului cultural se aplică (nu exclusiv). Sub acest aspect, el are două componente majore. Unul vizează cunoașterea culturii celor cu care conviețuim (sau am conviețuit), ori ne învecinăm. Ni se pare nepotrivit să ne intereseze numai marile culturi și să nu ne intereseze ce au creat și creează cei apropiați de noi și cu care am făcut parte odată din aceeași Istorie.

Livius Ciocârlie

(Continuare în pag. 15)

Alexandru Ciorănescu

S-A STINS din viață în insulele Canare, la numai două săptămâni după împlinirea, la 11 noiembrie, a venerabilei vârste de 88 de ani, marele cărturar român, prin vocație și prin destin, Alexandru Ciorănescu.

Personalitate de excepție, Al. Ciorănescu se alătură celorlalte nume de prestigiu ale exilului românesc - Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran, Vintilă Horia -, onorând cultura noastră și ideea de rămânere în genere și înscriindu-se pe firmamentul culturii universale contemporane, căci, după fericita exprimare a lui Vintilă Horia, "profilul cultural și uman al lui Al. Ciorănescu este acela al uneia din personalitățile cele mai integre din câte au ființat pe pamânturile - deloc sărace, din acest punct de vedere - ale Europei contemporane."

Coordonatele operei acestui savant, umanist și maestru, literat și lingvist, istoric, bibliograf, scriitor, profesor și traducător, dobândesc contururi semnificative, fiindcă se întemeiază constant, pe parcursul lungului drum al vieții sale curmate la acest sfârșit de noiembrie, pe adevărul că nimic nu este mai presus de cunoaștere.

Curiozitatea intelectuală vie, fecundul neastâmpăr al spiritului, l-au însoțit pe Al. Ciorănescu de timpuriu. Cele câteva repere ale biografiei sale pe care le consemnăm în continuare sunt justificatoare pentru împlinirea la care avea să ajungă, prin comunicarea majoră cu știința și cultura, menire căreia i s-a dăruit generos, călăuzit mereu de o dreaptă cumpănire.

S-a născut la Moroeni (județul Dimbovița), la 11 noiembrie 1911, într-o familie cu tradiții intelectuale: tatăl său, Ion Ciorănescu, institutor cu studii în Germania, a fost director și inspector școlar, autor de manuale, iar dintre frați doi aveau să ajungă poeți și alți doi oameni de știință. După școala primară în satul natal și liceul la București, la "Spiru Haret", a urmat Facultatea de Litere din capitală, obținând în 1933 două licențe, de literatură română și de literatură franceză, odată cu diploma de Studii Superioare de Arhivistică și Paleografie. Atracția pentru literatură pe care o simte încă din copilărie - la 13 ani publică în revista liceului, *Vlastarul*, fondată de fratele său, poetul Ion Ciorănescu, iar în 1930, răspunzând solicitării lui George Calinescu, colaborează la revista *Capricorn* - este în curând dublată de pasiunea pentru cercetarea istorică. După absolvirea facultății, petrece două luni la Venetia, adunând în arhive documente privitoare la istoria României, pe care le va publica în anii următori, în două volume. Ales de N. Iorga pentru specializare la cunoscuta Școală Română de la Fontenay-aux-Roses, de lângă

Paris, urmează aici cursuri de literatură comparată și, în 1938, susține un doctorat strălucit la Sorbona, cu o teză despre *Ariosto în Franța*. Colaborează la *Revue de Littérature Comparée* și *Bulletin hispanique* și întreprinde cercetări în Spania, în arhivele de la Simancas. Este numit lector de limbă română la Universitatea din Lyon (1938-1940) și atașat cultural al Ambasadei Române la Paris. În 1941 se întoarce în țară, desfășurând în următorii cinci ani o rodnică activitate: este director la Editura Contemporană, secretar al "Asociației culturale pentru studiul Renașterii" și al "Asociației culturale hispano-române", director al Teatrului Național și al revistei *Universul literar*, inspector general al artelor etc. Este trimis din nou la Paris, în 1945, în calitate de consilier cultural al Ambasadei, post din care este destituit anul următor. Timp de doi ani lucrează ca secretar de redacție la revista *Le Livre* și ca cercetător la Centre National de la Recherche Scientifique, pentru ca, în 1948, să plece în Spania, dând curs invitației Universității din La Laguna (oraș lângă Santa Cruz de Tenerife, capitala insulei Tenerife, cea mai mare din cele șapte ale arhipelagului Canarelor). La această universitate a profesat peste 30 de ani, ținând cursuri în principal de limbă și literatură franceză, dar și de literatură italiană, galiciană și portugheză, limbă și literatură română și literatură comparată, fiind un adevărat deschizător de drumuri, pentru această ultimă disciplină, în Spania. Pe parcursul timpului a funcționat și ca *visiting professor* de literatură comparată la universitățile din Bordeaux, Bahía Blanca (Argentina), Londra, Oxford și Bologna. A fost membru de onoare sau corespondent al mai multor Academii - Academia Româno-Americană, Real Academia Sevillana de Buenas Letras și al Academiei Române, al Institutului de Studii Canare (ale cărei secții de Bibliografie și Istorie le-a condus ani în șir în calitate de președinte), a numeroase societăți și instituții culturale de pretutindeni, și doctor *honoris causa* al universităților din La Laguna și București. Orașul Santa Cruz de Tenerife, unde a trăit peste 40 de ani, i-a acordat titlul de "cetățean de onoare".

Impresionantă prin cuprinderea sa proteică, opera lui Al. Ciorănescu îngemănează preocupări și domenii de cercetare complexe: *filologia* - este autorul cunoscutului *Diccionario Etimológico Rumano*, operă fundamentală a lexicografiei românești și românice (aflat în pregătire în traducere românească); *literatură română* - dintre valoroasele sale contribuții menționăm monografiile dedicate lui Vasile Alexandri, Al. Depărățeanu și Ion Barbu (aceasta din urmă publicată și în română, Editura Fundației Culturale Române, 1996), studiile *Teatrul românesc în versuri și izvoarele lui*, *Clasicism și romantism în literatura română* etc.; *literatură franceză* - monumentală Bibliografie a literaturii franceze din secolele XVI-XVIII, care însumează peste 5000 de pagini fiind, prin rigooarea informației și amploarea erudiției, un autentic model al genului; *literatură italiană* - pe lângă monografia *Ariosto în Franța*, se grupează aici traducerile, cu introduceri și note, ale unor capodopere ale literaturii italiene, în franceză (Dante, *La Divine Comédie*), în spaniolă (Tasso, *Jerusalén libertada*) și în română (Benvenuto Cellini, *Viața mea*, traducere inedită); *literatură spaniolă* - *Bibliografia franco-españolă*, 1600-1715, studiul despre "Secolul de Aur", în deosebi Tirso de Molina și Calderon, *Estudios de literatura española y comparada* etc.; *literatură comparată* - alături de multe din lucrările menționate mai sus, întemeiate pe o viziune comparatistă mereu prezentă la Al. Ciorănescu, se cuvine să pomenim aici marile sale opere critice: *Principios de literatura comparada* (tradus și în română, Cartea Românească, 1997), *El Barroco o el Descubrimiento del drama* (tradus și în română, Editura Dacia, 1980), *Le masque et le visage. Du baroque espagnol au classicisme français* etc.; *literatură generală* - fascinantul eseu *L'Avenir du passé. Utopie et littérature* (tradus și în română, Cartea Românească, 1996), *Les mots magiques* etc.; *istoria României* - studii despre Mihai Viteazul, Petru Rareș, ediții de documente, originala lucrare *La Roumanie vue par des étrangers*, culegere de mărturii provenite de la autori din toată lumea și din toate tim-

purile despre România etc.; *istoria și cultura Insulelor Canare* - *Historia de Santa Cruz de Tenerife, Canarias y Francia*, numeroase ediții critice ale unor opere de istorie, literatură, bibliografie etc.; *Cristofor Columb și America* - volumele *Colón y Canarias*, *Colón humanista*, *La primera biografía de Cristóbal Colón* etc.

În sfârșit, spre a întregi imaginea de ansamblu, adăugăm și creația literară originală a lui Al. Ciorănescu: drama *Don Carlos de Viana*, romanele *Le couteau vert* (tradus și în română, Ed. Fundației Culturale Române, 1994) și *Care Daniel?* (Cartea Românească, 1995), precum și interesantele *Aminții fără memorie*, vol. I (1911-1934), Editura Fundației Culturale Române, 1996 (al doilea volum este în pregătire la aceeași editură, iar la ultimul autorul încă lucra). Dintre manuscrisele rămase, de excepțională valoare sunt studiile *Renașterea*, redactat în română, și *Mi Don Quijote*.

Dacă ne-am încumeta să deslușim caracteristicile generale ale bogatei opere a lui Al. Ciorănescu, s-ar cuveni să evidențiem temeinicia documentării, spiritul creator ce se avintă fără nici o discriminare, capacitatea de sinteză și discernământul nuanțat, ampla erudiție, talentul comparatist, toate acestea întemeindu-se în chip fericit pe un fond polivalent de cunoștințe umaniste.

Iar calitățile omului care a plasmuit o astfel de operă sunt pe măsura valorii sale științifice și culturale: distincția sufletească, eleganța și caldura umană, umorul blind și ironia fină, și, mai presus de orice, taria morală de a nu accepta nici un fel de compromis. Opera lui Al. Ciorănescu - care nu și-a întrerupt niciodată legăturile sufletești cu țara, iar în anii '90 a revenit de nenumărate ori în România - merită cu prisosință să fie editată, răspândită și studiată, căci este o culme a creativității românești, reprezentându-ne cu strălucire în lume. Încheiem acest modest omagiu adus marelui dispărut cu frumoasa caracterizare făcută de Vintilă Horia: "Dacă ar fi să cîntărim în cumpăna metafizicii opera culturală a lui Alexandru Ciorănescu, ne-am afla, de bună seamă, pe tariful plenitudinii."

Tudora Șandru Mehedintzi

"Quel Panama!"

(Urmare din pag. 11)

ÎNTÎMPLAREA a făcut ca, foarte curînd după descoperirea demersului ce implica, în mod fraudulos, ziarul *Neue Zürcher Zeitung* să petrec două zile în compania unor oameni de marcă ai culturii române. Dacă toți, fără nici o excepție, s-au arătat scandalizați de cele întîmplate, nici unul din ei nu a avut inițiativa de a întreprinde ceva. Mai mult chiar, unul din acești oameni minunați ne-a întrebat, pe dl Manolescu și pe mine: "*Bine, dar voi chiar luați în serios asemenea atacuri?*" Dl Manolescu a zîmbit, cum face de atîtea ori cînd înțelege că nu e nimic... de înțeles. În ceea ce mă privește, nu îmi rămînea altceva de făcut decît să constat, a căta oară?, lipsa noastră cronică de solidaritate pe care o semnalăm într-un eseu de acum cincisprezece ani. "Ei" știu foarte bine că probabilitatea de a ne solidariza în jurul unei idei este mai mică decît cea de a fi loviți de fulger. Și de aceea ne "trăsnesc" cînd, cum și de unde vor. Unul din atuurile importante ale unor asemenea oameni rămîne chiar comportamentul nostru - falimentar, în care solidaritatea este văzută, în mod aberant, drept o șosea cu sens unic. Există și idei, principii, care oricît de drepte ar fi rămân vulnerabile, atîta vreme cît sînt aparate sporadic și doar de cîțiva. Asemenea batalii se pierd prin neprezentare. Sau, mai grav, prin compromiterea ideilor și principiilor respective, chiar de către cei care le apără. Căci, acolo unde cei cu adevărat chemați să le apere dau înapoi, asemenea subiecte sînt luate în antrepriză de cei mai nechemțați cu puțință. Isteria ia locul argumentului, reaua-credința ia locul demonstrației, in-

juria ia locul prezentării cazului. Este cozonacul pe care-l oferim zilnic, tot prin neprezentare, aceluia pe care îi numim, cu dispreț, extremiști. Ei vor fi (de toate părțile) cu atît mai mulți și mai agresivi, cu cît noi, ceilalți, ne vom retrage în reveriile noastre vinovate.

Pînă la realizarea acestui proiect, recunosc utopic, *Liga Antidefăimare*, nu-mi iau la revedere doar de la cititorii *României literare*, dar în primul rînd de la ei. Am descoperit, așa, dintr-o dată (oare de ce?), că a venit vremea să încerc ceva pentru care am considerat, întotdeauna, că nici nu am vreo îndrituire, nici cea mai plapîndă vocație - confortul indiferenței.

"Quel Panama!"

P.S. Abia termin de scris aceste pagini, că sună telefonul: "*Bătrîne, îți dau o temă de meditație. Să zicem că postul de radio unde v-au făcut-o ție și lui Manolescu are și o emisiune în ebraică. Și că, prin minune, în departamentul ăla lucrează și un român. Și că românul ăla face împotriva a doi israelieni, 'de prestigiu' tău și al lui Manolescu, ce a făcut Iancu ăsta împotriva voastră. În cîte ore crezi că îl zboară pe tip?*" "Nu înțeleg", răspund. "*Ce vrei să spui?*" "Printe altele, bătrîne, că tipul care v-a făcut-o nu va fi niciodată dat afară de acolo. Legea dublului standard." "Termină cu tîmpeniile", zic. "Ai ras prea multă vodcă. Mersi de așa solidaritate." "Oi fi tras", zice "dar tu fazan ai fost, fazan ai rămas." Și telefonul se închide la fel de neașteptat cum a sunat. Îl scot din priză, nu de alta, dar sînt sătul de asemenea acte de "solidaritate". Cît privește teme de meditație, am destule în această *Thanksgiving Day/ Ziua Recunoștinței*. Una dintre ele: să nu mai avem altă opțiune, în afară de a fi fazani ori de a fi porci?

Emil MANU

Ascultând Grieg

Numai dimineța se întorc amintirile,
Dimineța când toate cuvintele devin flori de ger,
Scuturate din arbori de sare.
Pentru toate aceste jocuri târzii
Am inventat un instrument nou
(Un instrument din familia flautelor),
Din care se scurg peisaje, lacuri, păduri...

Toate instrumentele vechi au obosit, domnule Grieg,
De când dumneavoastră, personal,
Ați semnat pe portative boreale
Interzicerea iernilor în muzica sudică.

Reveriile noastre au înghetat în orchestre silvestre,
Am uitat vechile rânduiele ale muzicii,
Oamenii și-au cumpărat pianе mecanice
Și-n finuta de vis s-a interzis lavaliera!

Dragoste

Ne-așteaptă morile de vânt
Câte-au rămas după diluviu
Și scutul rupt și-o Rosinantă
Uitată dincolo de fluviul
Acestui prea ciudat cuvânt
Pe care viata curge-n pantă.

Ne-așteaptă ultima amantă
Dintr-un imperiu al candorii,
Uitat în cărți, uitat în Flandre,
Citit cu inimele tandre,
De se întrebă călătorii
Ce-atât de mulți în lume sunt,
Ce-avem cu morile de vânt?

Ne-așteaptă-n vechi ulcioare grele
Atâtea vinuri de rubinuri
Prin înserările ce vin
Cu redingote și giubele
Și ne-ntrebăm prin legământ,
Când mângâiem moderne sânuri,
Ce știm de morile de vânt?

Pe atunci...

Pe atunci Dumnezeu locuia aproape de noi,
Pe o stradă cu salcâmi și castani mereu înfloriți,
Avea o casă mică, făcută din chirpici și nuiele.
Iar la poartă avea un câine legat cu un lanț de cristal.

Dormea singur pentru că era un celibatar convins.
Vorbea încet și vorbele-i erau albe ca slovele lui
Neculce

Era prin 15 ianuarie 1850 și se pregătise de drum lung,

Să vadă ce mai fac oamenii din Moldova de sus
Îl convocase de cu seară și pe portarul Raiului.
Dar Petru întârziă; asta era năravul lui.

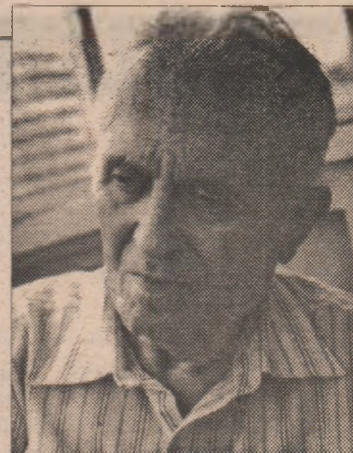
Așteptându-l, Dumnezeu s-a mai uitat odată prin registrele

Făcute ferfeniță, pe care le ținea pe o lavită albastră -
Dorea să scrie ceva și nu-și găsea plaivazul.
(Și îngeriiăștia erau tare neastâmpărați și i-l
ascundeau mereu)

(Și chicoteau ascunși după un nor de ivoariu)
Neaflându-și instrumentul de scris pe care nu
îndrăznea nimeni să îl ascundă, a amânat totul până
la întoarcere.

(Cu îngerii se purta
ca un bunic tare
demodat).

Și totuși... se mira
stăpânul cerului și
al pământului
de ce semnase un
singur certificat de
naștere
Pe numele: Mihai
Eminescu!

Toate geografiile-au murit

Toate geografiile-au murit.
Cu minuni în ochii mici și pali
Vor dispărea tragic într-o noapte
Cei din urmă intelectuali.

Vor încălzi cu opera lui Kant
Barăcile cu visuri reci, de tuș,
Și vor ciopli suporturi de căciuli
Din Pasărea Măiastră-a lui Brâncuși.

Mi-e rușine c-am citit atât,
C-am visat iar bolile din lume.
Viata bate-ncet în câte-un geam
Cu papuci de ape și de gume.

Aș fi vrut să scriu un cântec mare
Pentru sânii tăi tociți de palme,
Dar seara trec convoaiele de cărți
Spre alte lumi mai drepte și mai calme.

(din *Vesperalia II*,
în curs de apariție la Ed. Eminescu)

Timișoara, oraș european sau oraș fundamentalist?

(Urmare din pag. 13)

NOI, românii, trăim cu frustrarea că nu ne sunt recunoscute valorile în plan european, dar ignorăm la rândul nostru valori - uneori mari - create în preajma noastră. A le cunoaște este cu atât mai firesc și benefic cu cât am conviețuit și într-o a doua Istorie cu popoarele care le-au creat: în lagărul socialist. Avem o experiență comună și am convingerea că există șansa ca din această experiență comună să rezulte în viitor o cultură consistentă a acestei părți a Europei. De ce m-ar atrage mai mult Jean d'Ormesson decât Danilo Kis, Hrabal, Eszterházy? Mărturisesc că între a-l citi pe Kusniewicz, sau a-l citi pe Pascal Bruckner nu ezit nici un moment. Bineînțeles, când mă refer la o viitoare cultură consistentă a fostului lagăr socialist, am în vedere întreaga Românie, dar era firesc ca pentru cunoașterea părții central-europene a acestei zone inițiativa s-o luăm noi. Există scriitori, cum ar fi Kafka sau Musil, a căror valoare a fost de mult stabilită și pe care îi citește orice român cultivat. Noi o facem și cu un sentiment de "recunoaștere", de regăsire a unei ambianțe. În plus, am vrea ca toți acești scriitori să nu ne apară - ca sud-americanii - izolați de cultura și de lumea de unde provin.

Pe de alta parte, ne interesează - este a doua componentă majoră a proiectului - să aflăm ce au comun cu universul central-european scriitorii ai noștri, ca Slavici, Rebreanu, Sorin Titel, Breban. Nu e nimic mai rău intenționat în această curiozitate decât în a ști ce e "balcanic" la cei doi Caragiale, sau la Ion Barbu. Nu-i preferăm pe unii altora, nu despărțim domeniul românesc în două literaturi. Pe Cornel Ungureanu, unul dintre fondatorii grupului amintit,

un pasionat al literaturii Europei Centrale, îl pasionează la fel de mult Mircea Eliade, despre care a scris două cărți, iar Adriana Babeți a publicat o carte despre "turciful", moldoveanul, dar și cât de europeanul Dimitrie Cantemir. Pe Șerban Foarță, severinean, n-am bagat de seamă că cineva ar vrea să-l expulzeze. Mai degrabă, dăm toți slavă cerului că împrejurările vieții l-au adus să se stabilească aici.

IN EUROPA actuală se observă două tendințe opuse. Fiecare e rea acolo unde se manifestă exclusiv, sunt rele amândouă când se manifestă antagonic, iar bune nu sunt decât dacă se manifestă complementar. În Spania, se comit atentate pentru ca Țara-bascilor să devină independentă. Invers, în Serbia se ajunge la război pentru ca albanezii din Kosovo sunt discriminați. N-are rost să spun ce ar însemna o Europă cu țări învrăjbite între ele și învrăjbite, fiecare, în interior. Dar o Europă unită unde nu s-ar cultiva specificul părților componente și-ar pierde sufletul. E destul să observi cum se răspândește același tip de casă familială în toată Europa ca să-ți dai seama că, la alt nivel, efectul e de același tip ca acela care face să nu poți deosebi blocurile din Balta Albă de blocurile din timișoreanul cartier Circumvalațiunii II. Ca să reiau sloganul Alianței Civice, noi, românii, nu putem reuși decât împreună, *dar nu oricum*. N-ar avea nimic de câștigat ieșenii dacă nici la Timișoara n-ar fi apă caldă în permanență și caldura în apartamente, n-ar avea nimic de câștigat bucureștenii dacă și străzile din Timișoara ar fi (la fel de) pline de gropi. În loc să ni se reproșeze aroganța, mai bine am fi întrebați cum de la noi s-a putut. Nu un astfel de specific ne dorim noi. Ne-am bucura să-l pierdem cât mai curând, dar nu în sensul de

a ne gospodări la fel de prost ca alți români. Sau nu învățând să-i urâm și noi pe concetățenii noștri care nu se trag din Decebal. Există evidențe cum a fost aceea că atâta timp cât ne-am mândrit cu Victor Vlad Delamarina și Ion Popovici-Banățeanul mai aveam mult drum de parcurs. La ce ne-ar fi folosit atunci dacă am fi pretins - să nu zic Eminescu și Caragiale - că nici Ion Ghica și Macedonski nu erau mai grozavi?

"Aroganța" noastră e temere ca egalizarea să nu se facă, așa cum nu lipsesc premise, la nivelul de jos. Dacă ea capătă accente disprețuitoare, devine ciocoism. În cazul acesta, civilitatea cu

care ne mândrim ce-ar mai fi? De aceea, spun - și nu sunt ipocrit -: afirmații de ordin general nu ne folosesc; în schimb, ne-ar face un bun serviciu oricine ne-ar atrage atenția că în cutare text, ori gest, al nostru sunt rabufniri de suficiență și de exclusivism. Dacă domnul Patapievici ar vrea s-o facă, i-am fi recunoscători. Îl asigur, oricum, ca articolul Domniei Sale n-a stârmit în noi animozitate, că nu pentru atâta lucru vom uita ce alte articole - și cărți - admirabile îi datorăm. Ar fi o mare satisfacție pentru mine să-i regătesc semnătura, devenită familiară, în *Orizont*.

POLIROM

NOUȚĂȚI
decembrie '99

N.V. Gogol
Opere (volumul I)

Vladimir Tismăneanu (coordonator)
Revoluțiile din 1989
Între trecut și viitor

Ileana Mălăncioiu
Linia vieții - Antologie

Liviu Papadima
Literatură și comunicare
Relația autor - cititor în proza pașoptistă și postpașoptistă

În pregătire:

Gheorghe Drăgan
Dan Mănuță

Poetică eminesciană. Temeiuri folclorice
Pelerinaj spre ființă. Eseu asupra imaginarului poetic eminescian

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978
Brașov, str. Toamnei nr. 7, bl. 4, Tel. & Fax: (068)150318
E-mail: pollirom@mail.dntis.ro

Politica de dumping

F OARTE la modă, astăzi, ideea de târg răspunde dinamicii actuale a valorilor artistice. Răspunde ideii de globalizare ce presupune circulația, dinamica acestor valori, inclusiv în baza relației firești între cerere și ofertă. La noi, în partea de Est a Europei, o știm cu toții, după aproape cinci decenii de totalitarism, particularități speciale au creat și creează în continuare situații speciale. Există inestimabile valori cultural-artistice; și nu de azi, nu de ieri. Există un circuit financiar important, există un capital autohton în formare. Sunt două fronturi care nu se cunosc, dar se tatonează reciproc. Și în domeniul artistic, inclusiv în cel al muzicii, rolul impresarului rămâne inestimabil. Este factorul de legătură. Este cel care poate dinamiza piața valorilor de artă, cel care o poate echilibra. Într-o situație de normalitate! A existat și există în continuare, la noi, o agenție impresarială de stat girată de Ministerul Culturii. Alte agenții, marunte, au apărut în anii din urmă. Rezultatele unora dintre acestea sunt notabile. Este un semnal al posibilei normalități. O știm la fel de bine, piața internă a valorilor de artă, inclusiv cele muzicale, este susținută - cât se poate și cum se poate - de mijloace financiare modeste ce provin în mare parte de la bugetul central oferit culturii. Și acesta modest.

În aceste condiții, pătrunderea pe marea piață vest-europeană a valorilor de artă devine o prioritate absolută. Nu mă refer la valorile individuale, la cazurile particulare, la personalități ce dispun de cotații aparte. Am în vedere circuitul ansamblurilor, al formațiilor ce provin din partea de est a bătrânului continent. Sunt, în genere, valori remarcabile, preferate în mod special atunci când costurile sunt dintre cele mai modeste. Să o spunem deschis, politica de dumping - vrând nevrând - este acceptată de ambele părți, de impresarii, de agenții din Vest și de artiștii din Est. Aceștia din urmă preferă cotații modeste în schimbul integrării mai mult sau mai puțin iluzorii, în marele circuit al valorilor de artă. Puțini reușesc această performanță. Sunt probleme pe care Târgul de Artă încearcă a le soluționa. De această dată la Palatul Cotroceni, prin bunăvoința instituției prezidențiale și sub înaltul patronaj al Președintelui României, Domnul profesor Emil Constantinescu, Târgul de arte - TIAV'99 - a avut loc pentru a doua oară la București. Problemele de ordin administrativ organizatoric, cele de ordin financiar, gelozii și ranchiune, neînțelegeri și inabilități de tot felul, i-au întâmpinat pe organizatori, pe membrii Fundației "Societa" și pe artiști; unele au fost coplesitoare, altele par să-i fi depășit. Important rămâne faptul că târgul a avut loc. Chiar dacă, decalări și translații calendaristice ale evenimentelor, au dat peste cap înțelegeri și relaționări anterioare.

Ca și la precedentă ediție, zona muzicii a fost deschisă prioritar tinerilor. Lor trebuie să se acordăm deschideri către circuitele interne și cele externe ale vieții de concert. S-au făcut cotații, iar cele mai valoroase dintre acestea vor intra pe circuitele contactelor impresariale.

Multe dintre aceste valori ne sunt, deja, cunoscute. Olimpiadele tinerilor performeri, competițiile naționale, cele internaționale, fac officii dintre cele mai utile tinerei generații de muzicieni. Și totuși, audițiile de la Cotroceni au oferit prilejul cunoașterii unor laturi speciale revelate anevoie în condițiile competiției obișnuite, cu programe și etape strict rostuite. Mă refer la libertatea de a le alege pentru a te pune cel mai convenabil în valoare. Unii au știut să o facă. Mă voi referi în primul rând la aparițiile entuziasmante. Mă gândesc la comunicarea intimă, atât de cordială, la bogăția expresivă a tonului pe care îl dezvoltă, în Piesele de Schumann, spre exemplu, violoncelista Olga Mănescu, încă elevă a Liceului de Muzică "George Enescu" din București. Îl am în vedere pe tânărul pianist Matei Varga, recent absolvent al Liceului "Dinu Lipatti", un tânăr pentru care performanța reprezintă bucuria comunicării coerente, atent structurată dar vijelios condusă, în Toccata de Prokofiev. Distingem, de asemenea, la pianistul Răzvan Dragnea, o pertinentă - inclusiv din punct de vedere timbral - apropiere de universul muzicii lui George Enescu. Auz timbral armonios bine pus în valoare demonstrează, de asemenea, Andrei Licareț în cunoscuta pagină enesciană Pavana op. 10. Consistență a expresiei, o bună orientare stilistică, etalează și pianista Ana Szel, în marele opus schumannian care este Fantezia în do major. Justă orientare stilistică, perspective de a îmbogăți mijloacele adecvate expresiei, distingem la pianistele Alexandra Costin, Anca Șerban Lacea, la Caterina Savu Mreș. Există și un nivel al tinerilor muzicieni profesioniști prezenți în audiții de la stadiul unei experiențe cu totul remarcabile. Mă gândesc la diversitatea tipurilor de expresie pe care o etalează mezzosoprana Claudia Codreanu, la cultura timbrală funcțional adaptată muzicii în cazul *altistului* Romeo Vasut, la tipul condensat al expresiei pe care o dezvoltă, în zona lied-ului, mezzosoprana Adriana Alexandru. Este salutară lărgirea repertorială - înafara convențiilor obișnuite - în cazul pianistei Violeta Ștefănescu. Frumoase calități, demne de a fi îngrijite, etalează tenorul Călin Brătescu, inclusiv în pretentiosul repertoriu mozartian. Dintre ansambluri... Corul de fete "Symbol", condus de maestrul Jean Lupu, a impresionat prin prospețimea timbrală atent adecvată valorilor muzicii. Situată în apropierea zonei muzicii de divertisment, formația de suflători "Brass-quintet București", solista acesteia, mezzosoprana Claudia Hanghiuc, au probat cote alese de profesionalism în teritorii de muzică pe care, pe nedrept, le atașăm câmpului de acțiune al amatorilor. Un veritabil spirit al swing-ului jazzistic îl dezvoltă cuplul voce-pian al muzicienilor Ozana Barabancea și Sorin Terinte; acesta din urmă probează o abilitate pianistică ce dezvoltă un spectaculos joc al timbrelor, încadrate, totuși, domeniului cameral al genului.

La nivelul spectacolelor de seară, și în calitate de invitați de onoare, au evoluat colectivele Teatrului de Balet "Oleg Danovski", din Constanța, și cel al Operei Comice, din București. În ambele cazuri ne-am bucurat de premiere bucureștene, de noi producții primite cu

Invizibilul vizibil

S PECTACOLUL *Ioana D'Arc*, conceput și montat de Mihai Măniuțiu pe scena Atelier a Teatrului Național din București, ar putea fi încadrat cu ușurință formulei teatru-dans, deoarece, înainte de cuvânt, debutează prin mișcare, mișcarea însoțește apoi tot timpul cuvântul, pentru ca aproape jumătate din ideile vehiculate de spectacol să se emancipeze de rostire și să fie exprimate prin dans pur.

Cei doi actori Marius Gâlea și Gabriel Spahiu, interpreții primului și celui de al doilea Judecător ai Ioanei D'Arc, marchează imaginea de început a piesei prin mișcări frânate, înrudite cu cele de break street, după care, pe tot parcursul spectacolului, îngemănează textul cu mișcarea.

Eroina piesei, Ioana D'Arc, și totodată Actrița contopită cu personajul, are în interpretarea Oanei Pellea o încărcătură dramatică care se materializează scenic prin conținutul cuvintelor, prin sunete ale glasului care coboară în zone ale expresiei primare, din preajma subumanului, și prin mișcări care pornesc și ele din străfundurile ființei. Pentru a doua oară, după *Dama cu camelii*, cu Maia Morgenstern, întâlnim o actriță la care gestul are o încărcătură expresivă maximă. Nici cei care au învățat ani îndelungați să-și modeleze corpul în conformitate cu cerințele dansului, nu au întotdeauna capacitatea să se întoarcă la izvorul mișcării, adică la nevoia interioară care i-a dat naștere și să încarce gestul cu toată forța de expresie care l-a generat, cum, iată, reușesc uneori actorii.

Asimilind, în bună parte, dansul cu zborul, regizorul Mihai Măniuțiu a încredințat rolul Îngerului unui dansator francez, Sylvain Groud. Alegerea anume a acestui artist a fost cu atât mai bună cu cât Sylvain Groud este un dansator cu un larg evantai de posibilități, stăpânind la fel de bine mijloacele dansului clasic, ca și pe cele ale dansului contemporan, și nu mai puțin pasul de caracter, derivat prin stilizare din cel popular. Toate mijloacele îi stau deci

special interes de publicul bucureștean. În primul caz, "Mozartissimo", de Gigi Căciuleanu - cunoscutul coregraf francez de origine română - este rodul unei experiențe de-o viață, emoționante prin valoarea crezului, prin perseverența cu care este urmărită concretizarea coregrafică.

Impresionant pe ansamblul său, spectacolul Operei Comice - o spun nu pentru prima oară - completează o lacună importantă a vieții noastre artistice, anume aceea în domeniul genului liric cameral. Directoarea companiei, publicistul și omul de muzică Smaranda Oțeanu Bunea, știe să evalueze cu pertinentă zonele de necesitate, știe să configureze o echipă. "Telefonul" de Gian Carlo Menotti, este o reușită, de această

la îndemână dansatorului, iar coregraful Sylvain Groud are deplina capacitate să le topească în compoziții adecvate diferitelor stări pe care le trăiește Ioana D'Arc, în timpul celui de al doilea proces, în care este condamnată și arsă pe rug.

Cineva îmi împărtășa părerea că între Ioana și Îngerul ei nu există comunicare în spectacol. Dar îngerul nu este o prezență văzută, auzită și simțită, ci doar presimțită în preajma noastră, mai ales în situații limită. Pe Ioana, Îngerul o ia în brațe când e pe rug, iar ea îl vede abea după ce a trecut acest prag. Atunci ea vrea să ingenuchieze în fața lui, dar Îngerul nu o lasă să facă acest gest, pe care socotește de cuviință că el trebuie să îl facă în fața Ioanei. Oricât de încărcate de miez au fost toate momentele de dans ale lui Sylvain Groud, a cărui mișcare în sine te poate face să o urmărești cu încântare, dincolo de orice motivație, acest final simplu, exprimat prin curba spatelui său, ușor îndoit, dar degajând o încărcătură de respect fără de margini în fața fecioarei martire, valorează cât o mie de gesturi la un loc.

Spuneam la începutul acestor rânduri că spectacolul *Ioana D'Arc. Pagini de dosar* poate fi încadrat, cu ușurință, genului de teatru-dans, dar mai potrivit mi se pare a-l socoti un poem teatral, deoarece în prim plan se situează metaforele poetice și simbolurile, adică acel "invizibil vizibil", pe care autorul și regizorul piesei, Mihai Măniuțiu, a vrut să parieze.

Liana Tugearu

Dumitru Avakian

Salonic, Ithaka cinefililor

EDIȚIA aniversară - a 40-a - a Festivalului Internațional de Film de la Salonic a început pentru mine la București, cu o săptămână înainte, când Sala Mare a Palatului s-a dovedit neîncăpătoare cu ocazia concertului oferit de Orchestra de stat de muzică grecească dirijată de Stavros Xarhacos, faimosul compozitor cu înfățișare diavolească și spirit ludic angelic.

Aceeași electrizantă formație avea să prezinte melodii din filme grecești celebrând deopotrivă mileniul și "Retrospectiva unui secol de cinema elen" asociindu-se Ansamblului Nino Rota care a prelucrat teme din filmele patrimoniului universal deschizând festivalul din capitala Macedoniei-Thrace. O manifestare de elita căreia directorul Michel Demopoulos, secondat de Dimitri Eipides (director "New Horizons") și un destoinic și constant staff (coordonator Alexis Grivas), i-a conferit o individualitate distinctă, perfecționată perpetuu. Dacă anul trecut un modern cineplex fusese surpriza ambientală, anul acesta insolitul a fost coplesitor căci noua locație a fost totul renovat spectaculos, docurile transformându-se peste noapte în comode săli de cinema, birouri, spații de expoziție sau recepții, întâlniri profesionale, conferințe de presă etc. Feeria nocturnă a orașului a fost astfel completată printr-un cinematografic decor marin cu nave luminate de pe chei, plus pe faleză un marcaj inedit al căii de acces rapid spre somptuosul cinematograful al proiectiilor de gală, Olympion.

Asemeni unui Odyseu modern, criticul de film care sint m-am îndreptat în această toamnă spre această adoptivă patrie cinematografică pentru a mă pune la curent cu "noutățile" și "antichitățile" sezonului, lăsându-mă călăuzită de gustul sigur și profesionalismul impecabil al organizatorilor. Figura de stil mitologic mi s-a impus datorită unuia dintre filmele grecești intitulat chiar *Drumul spre Ithaka* (regia Kostas Dimitriou): povestea unei

tinere care nu încetează să-și caute iubitul pentru care a făcut sacrificii imense și de care au despărțit-o ocupanții turci, cosmarul războiului bintuindu-i visele de speranță și disperare.

Conceput parcă "în oglindă", *Pământ și apă* (regia Panos Karkanevatos) înfățișează un tinar de o candoare absolută care, abandonat de partenera unei aventuri pasagere, își părăsește universul bucolic și pleacă în căutarea fetei, confruntându-se cu un sordid mediu citadin contemporan.

Patetismul tipic elen - care rimează cu o îndelung exersată teatralitate imprumutată și artei a 7-a - și-a aflat o cheie persiflantă, articulată ingenios printr-o sofisticată îngemănare a ritmului narativ al lui Kazantzakis cu melodia lui Vivaldi, într-o hazlie și pilduitoare odisee a po-

Drumul spre Ithaka cu Berna Rife

liștilor de țară: *Primăvara seceră paznicii lanurilor* (regia Dimos Aveliodis). Raccordul dintre specificul autohton și modelele transoceanice apare ilustrat fantezist în *Black Milk* (regia Nikos Triantafyllidis): un june creator, pentru care realitatea nu mai are contur, profită de capacitatea sa excepțională de a se teleporta în timp și spațiu acolo unde mintea, dar mai ales

inima își dorește. Iar surprizele se țin lanț în această comedie semnată de un cineast ce s-a născut la Chicago, a studiat sociologia la Atena și filmul la Londra.

Cosmopolitismul este un dat congenital pentru intelectualul din Grecia modernă care nu s-a sfiit să-l avertizeze pe președintele Clinton "Elada nu e țara ta!", deși își petrece parte din viața în străinătate. Ca de exemplu Dimitri Eipides care lucrează și pentru festivalul pereche de la Toronto. Din Canada a fost invitată pe malurile Egeei Léa Pool, cineastă stabilită la Montreal, metropolă evocată la propriu printr-un lung contraplonjeu-travling de pe targa salvării ce o poartă în zori pe o sinucigașă ce-și rememorează întreaga viață în cele 20 de minute ale filmului *Rispondetemi*. Același suflu, același elan o poartă spre descoperirea de sine pe adolescența din *Eliberează-mă*, ce se închipuie asemeni protagonistei din *Ași trăi viața* a lui Jean-Luc Godard, care la rindu-i se identifica cu Falconetti a lui Dreyer. Această simbioză între Karine Vanasse și Anna Karina reprezintă un discret omagiu adus *noului val francez* care - după atâtea decenii - continuă să ozonizeze. Acest film ce tatonează zonele incerte ale sensibilității umane în formare a fost revendicat în mod abuziv de Festivalul de filme gay de la San Francisco, Léa Pool fiind obligată să declare: "Filmele mele vorbesc despre emoții și trăiri intime, legate nu de homosexualitate sau sexualitate, ci de probleme de identitate."

Efectiv despre identitatea sexuală vorbește în termeni de docudramă *Einstein al sexului*, dedicat de germanul Rosa von Praunheim lui Magnus Hirschfeld (1868-1935). Film căruia i s-ar putea subsuma majoritatea peliculelor pe care mi-am propus să le văd la această ediție, oscilând între inhibiție și dezinhibiție, interdicție și permisivitate. Ieri și astăzi, în mod disimulat sau ostentativ așiat.

De la un festival atât de bogat, struc-

Karine Vanasse și Miki Manojlovic în *Eliberează-mă*

turat pe multe secțiuni și programe paralele, competiția internațională și cea națională; întrecerea dintre "opera prima" și "seconda"; retrospectivile consacrate unor personalități ca Tonino Guerra, Pedro Almodovar, Vassilis Georgiadis; spoturile asupra noului cinematograful german ori francez; asupra americanilor independenți ori asupra cineastelor; la care se adaugă retrospectiva portugheză și "expertiza" balcanică, plus proiecțiile speciale și chiar una surpriză - *The Blair Witch Project*, controversatul *film cult* al cuplului Daniel Myrich - Eduardo Sanchez; decernarea trofeului onorific Alexandru de aur lui Abbas Kiarostami, vedetă masculină concurată de starurile feminine Catherine Deneuve și Marisa Paredes, etc.), de la o astfel de manifestare relațiile succinte nu pot fi decât incomplete.

Așa că voi reveni doar la o producție a țării gazdă și anume la un film care pentru mine a marcat finalul (oficial, festivalul s-a încheiat - culmea ironiei - în nota autoperisflanta a filmului lui Sam Mendes, *American Beauty*: *Ne revedem în iad, iubito!* (în original "agapi mou" pentru noi, românii, are conotații arhaice) - un thriller sexy, superb cinematografiat și inteligent compus ca o alegorie ultramodernă. Hărțuirea între două femei și un bărbat ce se totucid reciproc, o moarte a Morții...

Irina Coroiu

Salonul internațional de gravură mică

Baia Mare, 1999

AM MAI VORBIT și cu alte prilejuri despre întâlnirile rare, dar cu atât mai prețioase, dintre omul de afaceri și omul de artă sau chiar dintre cel dintâi și arta însăși. O asemenea întâlnire, unică pînă acum prin profunzimea și prin amplitudinea ei, este cea de la Baia Mare care îi are ca actori principali pe omul de afaceri Victor Florean și pe artistul plastic Mircea Bochiș. Victor Florean este la origine inginer de mine și a intrat în afaceri în anul 1992, transformînd două grajduri ale unui fost C.A.P. în spații de tăiere și prelucrare a marmorei. Extinzîndu-se apoi și la exploatarea și la desfășurarea acesteia, el a descoperit un lucru aparent foarte simplu: anume acela că materialul cu care lucrează nu este doar un bun economic, un produs industrial și o simplă marfă, ci și una dintre cele mai importante și mai autoritare șanse pe care natura le-a oferit spiritului uman. Că marmora, dincolo de calitățile sale strict decorative și igienice, este un adevărat depozit al umanității în care s-au strîns, de-a lungul a peste două milenii, gândurile, frământările și aspirațiile sutelor de generații care s-au succedat în acest interval. Și atunci s-a decis, asistat de Mircea Bochiș, să transfere și în plan simbolic ceea ce pînă atunci avusese doar o expresie economică, inițiind un simpozion de sculptură ambientală în marmoră. Acest simpozion are deja vîrsta a două ediții și în urma contactului nemijlocit cu artiștii, cu practica și cu modul lor de gândire, Victor Florean a ajuns la concluzia, împreună cu același Mircea

Bochiș, că un simplu simpozion, fără o altă finalitate și fără un context mai larg, nu este decît o soluție culturală provizorie și insuficientă. Și atunci a decis că singura formă instituțională din spațiul culturii care ar putea asigura o altă logică și o altă finalitate acestei acțiuni este realizarea, într-un termen mediu, a unui Muzeu de Artă Contemporană la Baia Mare. Această idee nu este deloc nouă în plan național și ea bîntuie obsesiv atît nivelurile oficiale, cum ar fi Ministerul Culturii, cît și unele fundații private, cum ar fi aceea înființată de Lia și Dan Perjovschi. Numai că în vreme ce primii gestionează doar reverențele lui Remeș, iar ceilalți administrează speranțele unei aluviuni spontane de capital, Victor Florean a cumpărat, la vreo treizeci de kilometri de oraș, în inima unei păduri, dar la numai un pas de șoseaua națională, vreo cincisprezece hectare de teren (poiană + pădure), la a cărui amenajare complexă a început să se gîndească deja, și a finanțat, în vederea constituirii patrimoniului, prima ediție a unui Salon internațional de gravură mică. Coordonat și organizat nemijlocit de către Mircea Bochiș, acest salon, găzduit în spațiile de expoziție ale Coloniei de pictură din Baia Mare, a strîns laolaltă cel mai impresionant număr de artiști care a intrat vreodată, simultan, într-o expoziție din România, în jur de patru sute, iar numărul lucrărilor expuse a depășit și el cifra de o mie cinci sute. Dar performanța acestui eveniment nu stă doar în numărul participanților și în cantitatea de lucrări, deși nu

sînt lipsite de importanță nici aceste aspecte, ci în calitatea propriu-zisă a lucrărilor și în aria geografică din care acestea provin. Atît la o privire exterioară, cît și la o analiză aprofundată, expoziția de gravură de la Baia Mare este simultan un curs de geografie artistică și un studiu subtil despre imaginar și despre comportamentul simbolic dintr-o arie culturală care cuprinde, practic, toate marile zone ale lumii. Din Maroc și pînă în Lituania, din Egipt și pînă în China, din Cuba pînă în Iran, din Statele Unite ale Americii pînă în Bulgaria și din Mexic, Argentina, Republica Dominicană pînă în Polonia, Iugoslavia și Rusia, artiștii au răspuns cu o promptitudine incredibilă dacă ne gîndim cam care este cota de credibilitate în lume a României de astăzi. Toate genurile de gravură, de la cele realizate prin acțiune mecanică și pînă la cele obținute prin atacuri chimice, au demonstrat cîteva lucruri care merită remarcate și, unele dintre ele, chiar analizate cu un plus de atenție. În primul rînd, că la majoritatea manifestărilor internaționale din ultimii ani, și aici s-a manifestat un adevărat asalt al artiștilor chinezi. Fie că se păstrează, la nivelul limbajului și al convențiilor formale, în limitele unei tradiții deja acreditate sau încercă o integrare din mers în ritmurile și în codurile artei europene, ei fac un continuu efort de a fi acolo, de a-și marca prezența și de a convinge chiar cu prețul "pierderii identității". De altfel, trebuie remarcat că un aspect nu doar de natură artistică și culturală, ci și ca unul de natură socio-politică,

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șuşană

faptul că artiștii cu o puternică amprentă locală, cu o iconografie și cu o cromatică ușor de identificat din pricina unei discursivități specifice, sînt cei proveniți din zone mai speciale, atît din punct de vedere politic, cît și din punct de vedere cultural și religios: Maroc, Iran, Egipt și, parțial China, Rusia și Mexic. În rest, fără ca identitatea profundă a artistului sau a culturii din care el provine să fie în vreun fel alterată, retorica identitară dispăre și ea este suplinită cu elemente subtile de ordin stilistic și temperamental. În acest sens, deși nu există nimic polonez, lituanian, portughez, cubanez sau israelian la nivel explicit retoric, în fond artiștii din aceste zone sînt ușor de recunoscut printr-un anumit tip de gândire a formei, de realizare tehnică nemijlocită și printr-o imponderabilă emisie spirituală. Cele trei premii ale salonului, premiul I, II și III, în valoare de 1500, 1000 și 500 \$, acordate, evident de către Victor Florean, au fost obținute după cum urmează: premiul III, MIEC COPPENS din Austria, premiul II, EGLE VERTELKAITE din Lituania și premiul I, AC NESA din Franța. Întreaga expoziție a fost introdusă pe Internet, iar fiecare artist participant primește din partea organizatorului cîte un CD-rom ce cuprinde lucrările expoziției și date importante despre participanți. Iar în ceea ce privește lucrările, ele rămîn în patrimoniul organizatorului, ca un pas marunt, dar hotărîtor către viitorul Muzeu de Artă Contemporană.

PREPELEACde Constantin
Toiu

Cum petrece lumea la Paris

... "UITE o dansatoare de gradul trei, dar una care nu există decît prin atotputerea unui jurnal. Dacă angajamentul ei nu ar fi fost reînnoit, ministrul ar fi avut un inamic în plus. La Operă, puterea o deține corpul de balet: în sferele înalte ale modei și politicii este de mai mult bonton să ai relații cu baletul, decît cu cîntecul. În fotoliile de orchestră, pe unde stau obișnuiții operai, cuvintele acestea: "Domnul e cu cîntăreții" sînt un fel de luare peste picior.

Un ins oarecare, cu o figură comună, simplu îmbrăcat, trecu pe lîngă ei.

- În fine, exclamă Bixiou, iată cealaltă jumătate a rețetelor Operii, - tenorul. Nu mai există poezie, nici muzică, niciun fel de reprezentare fără un tenor celebru... Tenorul este iubirea, este vocea care atinge coarda simțitoare a inimilor, care îți vibrează în suflet, ceea ce se cifrează la un venit mai mare decît al unui ministru. O sută de mii de franci pentru un gitlej, o sută de mii de franci pentru o pereche de glezne, iată cele două prăpăduri financiare ale Operii.

- M-au făcut praf sutele astea de miare care circulă pe-acia, făcu Gazonal.

- Ai să fi și mai și, dragă Verișoare, să vezi, ține-te după noi... O să punem mina pe Paris cum ia în mină un artist violoncelul său, și o să te facem să vezi cum cîntă, mă rog, cum petrece lumea la Paris...

- Înainte de a-l pilota pe domnul, mă duc să mă văd cu Gaillard, spuse Bixiou.

- Dar Gaillard poate să ne fie de folos cu procesul (lui Gazonal, n.n.).

- Cine-i mașinaria asta? se interesă Gazonal.

- Nu-i mașinarie, spuse Leon verișorul, e un mașinist.

- Gaillard este unul din prietenii noștri... El poate să te facă să câștigi procesul.

- E un om pierdut.

- Cred că e timpul să câștigăm procesul asta, zise Bixiou.

La Théodore Gaillard, care pe vremea aceea locuia pe strada de Ménars, valetul de cameră îi făcu pe cei trei amici să aștepte într-un buduar zicînd că domnul avea o convorbire secretă.

- Cu cine? întreba Bixiou.

- Cu un domn care îi vinde încarcerarea unui debitor pe care nu-l prinde nimeni, răspuse o cucoană magnifică și care apărură într-o delicioasă toaletă de dimineață.

- În acest caz, dragă Suzanne, spuse Bixiou, putem intra cu toții, nu?

- O, ce criatură frumoasă, exclamă Gazonal.

- E madam Gaillard, îi atrase atenția Leon de Lora, șoptindu-i la ureche varului său. Vezi, dragul meu, este femeia cea mai modestă din Paris; avea la picioarele ei un public întreg, și s-a mulțumit cu un singur barbat.

- Ce doriți, *monsieurii* mei? spuse gazda văzîndu-i pe cei doi amici ai săi imitîndu-l pe Frédéric Lemaître.

Théodore Gaillard, odinioară un om de duh, sfîrșise prin a deveni un individ stupid rîmînd în același mediu, fenomen moral ce se întimpla des la Paris. Plăcerea lui cea mare era să-și presare dialogul cu expresii luate de prin piesele la modă, rostindu-le pe tonul apăsător pe care îl dau cei mai vestiți actori.

- Venirăm la niște *gogoși*, răspuse Léon.

- Iarși, *tinere domn?* (Odry în *Saltimbancii*).

- În fine, cred că de data asta îi venim de hac, spuse interlocutorul secret al lui Gaillard, în chip de concluzie.

- Ești sigur, taicută Fromenteau? îl întrebă Gaillard; uite că de unșpe ori seara îl avem în mîinile noastre, și dimineața ia-l de unde nu-i.

- Ce vrei! de cînd sînt, n-am văzut un debitor ca ăsta, e ca o locomotivă, seara se culcă la Paris, și dimineața se trezește în Seine-et-Oise. E un *lacăt cu combinații*.

Văzînd un suris fluturînd pe buzele lui Gaillard, omul adăugă:

- Așa se zice în *meseria* noastră. A *prinde în clește* pe cineva, a-l băga la mijloc, adică a pune mina pe el, a-l aresta. În poliția judiciară se zice altfel. Vidock zice cînd se pune pe treabă: *Ești servit*. E mai nostim, că-i vorba de ghilotină.

Simțînd că Bixiou îi da un ghiont, Gazonal deveni numai ochi și urechi.

- Domnul se gîndește cumva la un bacșiș? se interesă Fromenteau pe un ton amenințător, deși rece.

- E vorba de *cincizeci de centime* (Odry în *Saltimbancii*), răspuse Gaillard scoțînd o sută de franci și întinzîndu-i lui Fromenteau.

- Și pentru canale? făcu omul.

- Care? întreba Gaillard.

- Cea de care mă folosesc, răspuse liniștit Fromenteau (...).

- Deci sinteți de la poliție? spuse Gazonal privîndu-l curios neliniștit și pe omul acela uscat, nepăsător și îmbrăcat ca un portărel de gradul trei.

- De care poliție vorbiți? întreba Fromenteau.

- Da' ce, or fi mai multe?

- Au fost pînă acu vreo cinci, răspuse Fromenteau. Poliția judiciară, a lui Vidock! Contra-poliția, al cărei șef nimeni nu-l știe. Poliția politică, cea a lui Fouchet. Apoi poliția afacerilor străine; poliția castelului (a împăratului, a lui Ludovic XVIII etc.).

Léon de Lora, Bixiou, Gazonal și Gaillard se priviră toți în ochi, același gînd trecîndu-le prin minte: "La cîți le-o fi tăiat ăsta capul?"

(Fragmente din Comedianți
fără a ști, traducere C.T.)

P.S. Întîmplarea a făcut să uit că fotografia-portret de pe coperta romanului meu *Barbarius*, recent apărută la Editura Allfa, a fost executată pe vremuri de Tudor Jebeleanu. Fac precizarea cuvenită față de regretabila omisiune, asigurîndu-l pe bine-cunoscutul artist plastic de toată stîmă și prețuirea mea.

OCHEAN

de Paul Miron

Sfîrșitul vacanței (I)

"C ONCEDIUL a fost o delectare neîntreruptă. Marea ne bucura ceas cu ceas prin palmierii de pe terasă. N-am văzut niciodată atîtea flori laolaltă ca în fața hotelului nostru, încercat de prea multe stele. Miresmele cele mai felurite emanau din sutele de calicii; un vînt răspîndit în evantaiuri adia împăciuitor, întîrînd cutremurul suav al pleoapelor.

Întoarcerea acasă a fost stăpînită de un sentiment pe care îl cunoașteți mai degrabă din literatura: eram melancolici. Căzusem într-o anumită stare psihică numită în cercurile elitare 'lehamite'. Așa ceva s-a întîmplat unui scriitor de frunte care, în ultimul roman, pentru a accentua schimbările de plan, folosește cuvîntul îngropat la noi de vechi neamuri teutonice. 'Lehamite' ni se păru la amîndoi traducerea potrivită. Vorba rămasă în țărîna mult-îngăduitoare a evului de mijloc, păstră ceva din rădăcinile adînci. Sămînța germană, purtată în virful coifurilor de fier prin cetăți și războaie, capătă umbra semnificație de 'Leichnam' - hoit. În mine creștea frigul din peșterile ancestrale, dar doamna mea mă întoarse cu fața spre soare: "Cînd voi termina încîntătoarele romane ale Soficai Nădejde, o să-ți dau prima carte s-o citești. Ai să descoperi acolo că lehamite iese din borta timpului în însoțiri transcendente. Ascultă! >Un lehamite îi copleşii sufletul< sau, mai profund, >Dădea sufletului o situație de lehamite și de tristețe<." Moldovenii îl repetă cu mereu alte nuanțe. Eram liberi să ne alegem înțelesul, acolo pe platforma tramvaiului zgomotos, pe cînd din cămașa vecinului din dreapta urca fără

îndurare mirosul bucătăriei comunale, amestecîndu-se cu acela al vecinului din stînga, care părea uns cu toate alifiile industriei farmaceutice germane.

Cînd deschisei ușa, imi veni în minte dictonul 'n-adeuce anul ce aduce ceasul'. M-a mirat ordinea desăvîrșită care domnea peste tot. "A, vasăzică Lucreția, secretara mea, și-a ținut promisiunea. A udat florile și...", un țipăt groaznic mă lovi în moalele capului. "Ce e?" - "Calculatoarele, uite!... sînt împreună. Florentin și Florentina." Aici va sînt dator cu o explicație. Hitri ca toți proprietarii de asemenea aparate, le-am personificat, dăruindu-le nume și calități omești. Florentin, masculin, este un adolescent atrăgător, luminat și bine lustruit, care iubește pe Florentina, cea frumoasă, ținută sever de părinți acasă, sub cheie. Nu le era îngăduit să se apropie unul de altul, tangența lor provoca scurtcircuite și scînteii. Dintr-o camera într-alta, corespondau prin suspine electronice languoase. Acum - să nu leșini? - iată-i pe amîndoi pe mașina de cusut, unde n-aveau voie să se suie. Încalcarea legilor și disprețuirea dispozițiilor noastre n-ar fi fost așa de gravă, dacă n-am fi văzut ce vedeam: pe pat și sub pat, pe mese, pe sub blidare și scaune mișunau zeci de computere mici, care pe roate, care pe talpici; unii sîrînd fără picioare, toți agresivi și gălăgioși, gîndind diavolește ca niște godaci. Mi-am revenit destul de repede din spaimă, nevasta mea în schimb nu se mai liniștea. Arătătorul dreptei sale țintea ca un jungher pe cei doi: blestemații, nu știau că sînt frați! "

Radio România-cultural

Dintre emisiunile redacției Literatură-Arte-Știință vă invităm să ascultați:

● Miercuri, 8 decembrie, pe Canalul România Cultural (CRC), la ora 9.50 - *Poezie românească*. Demostene Botez. Versuri în interpretarea actorului Eugen Cristea. Redactor Ioana Diaconescu. La ora 21.30, pe CRC - *Literatura ca destin*. Invitatul emisiunii Ștefan Aug. Doinaș. Redactor Anca Mateescu.

● Joi, 9 decembrie, la ora 12.30, pe CRC - *Miorița*. Noutăți la muzeul Astra din Sibiu; Apariții editoriale - Monografia etnofolclorică a comunei Giurgulești din Republica Moldova de Maria Mocanu. Redactor Ion Moanță. La ora 18.30, pe CRC - *Invitatul special. Literatură, critică, istorie literară*. Simplitate și ambiguitate. Redactor Emil Buruiană. La 21.30, pe CRC - *Lecturi în premieră*. "Studentul", roman de Cătălin Șuşu (frag.). Redactor Ion Filipoiu. La 23.50, pe CRC - *Poezie universală*. Versuri de Valery Larbaud în traducerea Florinei Jianu și în lectura actorului Nicolae Pomoje. Redactor Dan Verona.

● Vineri, 10 decembrie, pe CRC, la ora 9.50 - *Poezie românească*. Mariana Dumitrescu. Versuri în interpretarea actriței Lucia Mureșan. La ora 12.30, pe CRC - *Arte frumoase*. Maestri ai artei românești moderne: Gh.D. Mirea. Colaborează Silvan Ionescu; Grupuri artistice contemporane. Colaborează Adrian Guță. Redactor Aurelia Mocanu. La ora 21.30, pe CRC - *Dicționar de literatură universală*. John Osborne - dramaturgul rebel al unei generații frustrate (85 de ani de la naștere); Vicente Aleixandre (Premiul Nobel pentru Lite-

ratură 1977) sau Poezia ca "Umbră a Paradisului". Redactor Titus Vîjeu. La 23.50, pe CRC - *Poezie universală*. Versuri de Salvatore Quasimodo în lectura actriței Atena Demetriad. La 23.50, pe Canalul România Actualități (CRA) - *Revista revistelor de cultură*. Redactor Valentin Protopopescu.

● Sâmbătă, 11 decembrie, la ora 11.30, pe CRC - *Cultură și civilizație*. Academia Franceză a lui Ludovic al XIV-lea versus Academiiile de Științe, de Pictură și Sculptură, de Muzică. Triumful culturii și artelor europene. Redactor Costin Nastac. La ora 16.30, pe CRC - *Artele spectacolului*. Redactor Julieta Țîntea. La ora 19.45, pe CRA - *Scriitori la microfon*. Ion Gheție. Redactor Liviu Grăsoiu. La 23.50, pe CRA - *Din marea poezie a lumii*. Emil Loteanu (II). Redactor Titus Vîjeu.

● Duminică, 12 decembrie, la ora 12.00, pe CRC - *Revista literară radio*. Redactor Maria Urbanovici. La ora 21.30, pe CRC - *Meridianele poeziei*. Pagini din lirica românească. Șoimul în iarnă. Versuri de Ștefan Radof. Redactor Liliana Moldovan.

● Luni, 13 decembrie, pe CRC, la ora 9.50 - *Poezie românească*. Nichita Stănescu. Versuri în interpretarea actorului Ion Caramitru.

● Marți, 14 decembrie, pe CRC, la ora 12.30 - *Dicționar de literatură română*. Scriitori de ieri: Gheorghe Asachi; Dicționar de personaje: Adela din romanul omonim de G. Ibrăileanu. Participă prof. univ.dr. Mircea Angheliescu, prof. univ. dr. Paul Cornea, asist. univ. Ioana Părvulescu. Redactor Eugen Lucan.

**CĂRȚI
STRĂINE**

prezentate de
**Andreea
Deciu**

● **Actualitatea editorială** ●

STILISTICA REDESCOPERITĂ

ÎN ZILELE noastre, chiar și pentru studenții filologi cuvinte precum "zeugmă", "poliptoton" sau "asindet" par menite mai curînd a isca amuzată mirare, decît semne de recunoaștere. Stilistica însăși, știința formelor limbajelor, pe terenul căreia le șade bine și zeugmei și altor asemenea vorbe spăimîntoase, e rătăcită parcă în norii unor vagi amintiri structuraliste, dacă nu pierdută de-a binelea în negura imemorială a tratatelor retorice din Antichitate și Ev Mediu. Ceea ce nu înseamnă că nu există cercetare în domeniul stilisticii, departe de mine asemenea șovinisme disciplinare. Ci doar că acesta nu e un domeniu *in vogă*, nu doar în sensul că nu agită la modul relativ superficial mințile oricum neinteresante ale oportuniștilor. Mai important este că, nefiind socotit acut actual, cîmpul stilisticii nu a produs în ultimul deceniu teorii într-atît de noi și de spectaculoase încît ele să fi depășit cercul strîmt al specialiștilor și să fi devenit valută intelectuală de uz larg. Ba dimpotrivă, alte discipline au invadat stilistica, preluînd concepte și largindu-le sfera de înțeles și de aplicație. Cel mai la îndemînă exemplu e acela al metaforei, care încă de la sfîrșitul anilor '70 nu mai reprezintă obiectul privilegiat de investigație al retoricii sau stilisticii, inspirînd ipoteze mult mai interesante pe teritoriul științelor cognitive, filozofiei, psihologiei, sau filozofiei limbajului. Captivă într-o anumită măsură prejudecăților de metodă ale structuralismului, stilistica părea să fi pierdut partida, în competiția cu alte domenii de cercetare, mai înclinate spre inovație conceptuală, cu apetit mai mare pentru schimbare și disponibilitați mai spectaculoase de a da conținut concret schimbării.

Sau cel puțin așa am fi crezut, unii dintre noi, mai receptivi la teoriile unor Lakoff și Johnson decît Jakobson. În vreme ce volumul publicat de curînd de prestigioasa Oxford University Press, *Rhetorical Figures in Science*, confirmă migrația unor instrumente tradițional atribuite stilisticii către alte orizonturi disciplinare, o apariție recentă la Editura Univers ne atrage atenția asupra existenței unei perspective noi, radical noi, asupra problemelor de stil și a faptelor de limbaj, o perspectivă în egală măsură diferită atît de aceea a structuralismului clasic, cît și de cea a cognitivismului contemporan. Apa-

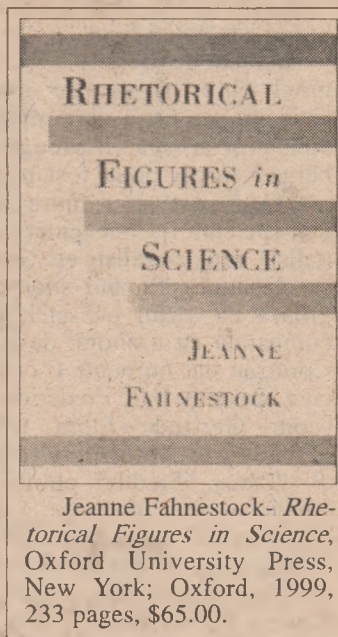
riția cu pricina este *Rostirea singulară* a lui Laurent Jenny, un nume probabil străin, pînă acum, publicului roman. Cartea apare în condiții impecabile în varianta românească tradusă de universitară clujeană Ioana Bot, care e și autoarea unei postfețe, Jean Starobinsky fiind cel ce semnează prefața. Ioana Bot mărturisește cititorului un lucru de altminteri lesne de dedus de la primele paragrafe ale volumului: că stilul lui Jenny nu e defel lesne de talmăcit, că el pune la grea încercare inventivitatea, și mai ales erudiția unui traducător. Din fericire, nu e Ioana Bot traducătorul care să ducă lipsă de vreuna din aceste două calități fundamentale. Soluțiile ei de talmăcire, la care autorul însuși a consimțit, sînt probabil cele mai fericite cu putință. Voi pomeni doar una, care mi se pare atît cea mai curajoasă, cît și cea mai valoroasă: decizia de a folosi cuvîntul "rostire" pentru saussureanul "vorbire" (fr. *Parole*), justificată prin poziția antisaussureană a lui Jenny, precum și prin filiația semantică din românește a lui rost-rostire. De asemenea, postfața Ioanei Bot e foarte valoroasă prin informațiile pe care le furnizează despre autor, altminteri imposibil de știut. Jenny este una dintre cele mai prestigioase figuri ale poststructuralismului de expresie franceză, iar *Rostirea singulară*, inițial apărut în 1990, este al doilea volum al său, precedat de *La Terre et les Signes*. Demersul său e ușor de definit cu termenul comod și încăpător "poststructuralism", dar destul de dificil de particularizat de îndată ce ne decidem să renunțăm la etichete facile. În

ciuda laudelor pe care Starobinsky i le aduce lui Jenny pentru felul în care acesta știe să se servească, servînd la rîndu-i, de modernism, precum și de competentele identificări pe care i le face Ioana Bot, ca poetician și stilistician, lectura cărții mie mi-a descoperit un filozof postmodern al limbajului, ca hibrid intelectual fascinant, de pragmatician și fenomenolog. Jenny circumscrie problemele tradiționale ale stilisticii sub umbrela unui termen cu rezonanțe întemeiat wittgensteiniene, *jocul figuralului*. Tropul, sau, în vocabularul tradițional, figura de stil, reprezintă pentru autor o virtualitate a discursului, o potență a limbajului, nu doar un fapt manifestat cu anumite intenții expresive. Existent permanent în subsidiarul limbajului, figuralul este totodată sursa de autoritate și de putere a cuvîntului. Spune Jenny din chiar primul paragraf al cărții: "Dacă e adevărat că vorbim, ba chiar și ascultăm, aceasta nu se întîmplă doar în funcție de toate cerințele sociale, practice, contractuale ale comunicării, ci și pentru că, din miezul vorbirii, ne așteptăm la o <altă> actualitate, care deoacă motivele comunicării, îi desface formele contractuale, jocurile, îi decupează chiar conturul articulațiilor." Figuralul este tocmai această aventură abia întezărită, sperată, în hățișul de senzuri și intenții ale rostirii. Ca aventură, el este, prin definiție, eveniment, înțelegîndu-se prin aceasta că fiecare întîlnire cu figuralul are o valoare de inițiere, pentru că ne deschide efectiv ochii asupra unei noi lumi, ne trece pe neașteptate dincolo de hotarul cotidianului lingvistic, undeva unde orice devine posibil. Dar figuralul este, în viziunea autorului, cu toată aura sa evenimentială, o modalitate de existență a discursului, nu un fenomen conceput ca distanțare de un prag al firescului și uzualului. Poetica structuralistă s-a hrănit decenii la rîndul cu o lungă tradiție retorică a faptelor de stil, deschisă de Aristotel, conform căreia tropii reprezintă abateri de la limbajul obișnuit, sau, cum au decis structuraliștii mai tîrziu, de la cel științific. Jenny readuce figuralul și literalul pe nivele paralele, co-existente, dînd o nouă semnificație conceptului de *divergență* sau *abatere* (fr. *écart*): este suficient ca doi interlocutori, în sens generic, să aibă reprezentări diferite asupra limbajului, fie și din pricini strict circumstanțiale precum apartenența socială sau dis-

tanța în timp, pentru ca rostirea unuia să fie figurală pentru celălalt. Dar chiar și în lipsa unor motive contingente, figuralul se naște din însăși esența inter-locuției, care, așa cum o elementară analiză a cuvîntului o arată, presupune un spațiu de trecere, un prag, "o distanță de cucerit între mine și celălalt care îmi motivează vorbirea". Cuvintele fiecărui dintre noi acționează o breșă în limbă, pe care eu, ca interlocutor, sînt provocat să o asum și să o repar. În măsura în care ne obligă permanent să depășim riscul unei posibile neînțelegeri, figuralul este, la urma urmelor, efigia incomunicabilului, amintirea tăcerii care se poate oricînd instaura în spațiul de suspensie dintre două conștiințe lingvistice separate în chip fundamental, nu doar prin accident istoric.

Jenny nu propune doar o nouă stilistică, pentru care tropul nu mai este obiect de investigație, substituit fiind de figural ca proces estetic-semantic, ci pune implicit în discuție statutul retoricii, leagănul figurilor de stil. Ca disciplină, retorica e obligată să își delimiteze terenul, să opereze cu clasificări și să își impună o metodologie exact acolo unde îi e inevitabil imposibil să o facă: pe nisipurile mișcătoare ale limbajului. Aspirînd la o clasificare cu putere de generalizare și exhaustivitate, retorica mizează pe conceptul de normă, de la care se străduiește apoi să identifice deviațiile, ignorînd astfel un fapt esențial, și anume că "norma e un prag meu retrasat între doi vorbitori de către competența lingvistică a fiecărui și de către mutațiile limbii". Dar oare ce i-ar rămîne de făcut retoricii, din clipa în care ar recunoaște zădărnici eforturile sale de sistematizare? Dacă figuralul e un fel de fantomă, sau poate înger păzitor al limbajului, depinde cum îl primim, niciodată nu vom ști de unde poate să se ivească o figură. Și totuși, Jenny vede în chip caritabil soarta retoricii, recunoscînd că simpla năzuință de a descoperi "deviațiile" limbii e un mod de a fi permanent alert la figuralitatea immanentă a discursului. Retorica își atinge astfel scopul pe care teoretic nu l-ar putea satisface niciodată: de a trezi conștiința limbajului.

Concluzia lui Jenny privitoare la figuralitate și modul în care înțelegerea acesteia modifică și viziunea noastră asupra unor discipline precum stilistica sau retorica e coincidentă în chip fericit cu premisele studiu-

lui lui Jeanne Fahnestock, *Rhetorical Figures in Science*, un impozant compendiu de figuri întîlnite în discursul științific. A analiza stilistic texte de fizică sau geometrie nu mai este o noutate sau o blasfemie disciplinară, cum ar fi trecut cu siguranța acum douăzeci, sau poate chiar și numai zece ani. Fahnestock discută rolul antitezei, antimetabolei, poliptotonului, și plochei în construcția argumentativă a unor texte aparținîndu-le lui Leibniz, Lavoisier, Gilbert sau Priestley, fără ca ideea în sine să fie originală sau contestabilă. La un anumit nivel, cartea ei este rodul unei munci enorme, aceea de a depista ocurența unor figuri de stil relativ subtile, nu evidente precum metafora sau analogia, în texte științifice din toate timpurile, precum și de a parcurge cu răbdare principalele tratate antice, medievale și renaștiste despre figurile cu pricina. Mai puțin fascinată și personală decît a lui Jenny, cartea lui Fahnestock are un grad de sîrg și subtilitate analitică deloc de lepădat într-o lume înclinată prea mult spre speculație și improvizatie. Figuralul, susține autoarea, este un mod de a argumenta, de a construi raționamente, de a avansa și respinge ipoteze. Cu alte cuvinte, este emblema unei conștiințe lingvistice, întocmai definiția lui Jenny.

Lectura paralelă a celor două volume e pasionantă intelectual și instructivă cultural, căci ea reflectă un mod anume de a înțelege limbajul, comunicarea, literatura și știința (ce spațiu mai vast ar putea cuprinde o carte?), precum și diferențele discrete dintre scriitura europeană, orgolios personală, și cea americană, sirguincios integrată unui cor de voci. Important este însă că ideile circulă și se întîlnesc, indiferent de modele și convenții.

Laurent Jenny - *Rostirea singulară*, prefață de Jean Starobinsky, traducere și postfața de Ioana Bot, Editura Univers, București 1999, 198 pagini, preț nementionat.

PAUL BOWLES se plîngea, într-un interviu din 1993, de "prostul obicei al prietenilor" săi de a muri și adăuga: "E cam greu să menții legătura cu ei după aceea..."

Anunțându-i moartea la jumalele de actualități din seara zilei de 18 noiembrie, mai multe televiziuni au evocat personajul Bowles, cel care, "în dezacord cu valorile de familie americane, a preferat să duca o viață neconvențională la Tanger, în Maroc". Euronews a comis și gafa de rigoare, vorbind despre el ca "membru al generației Beat"...

În realitate, Bowles a fost un marginal chiar și printre marginali. Evident, n-a făcut parte dintre beatnici, deși aceștia (Burroughs, Ginsberg, Kerouac) i-au fost prieteni; și n-a făcut parte nici dintre suprarealiști (pe care i-a frecventat), existențialiști, magic-realiști etc. Proza sa elegantă, prinzînd straniețate și groază cu vîrfurile pensetei, poate fi comparată cu a altora, de la Poe la Cortázar, dar nu poate fi confundată cu a nimanui. Paul Frederick Bowles (doar Gertrude Stein îl numea "Freddy"; în *Autobiografia lui Alice B. Toklas*, "Freddy" plimba cîinele "madonei artei moderne") ar fi împlinit pe 30 decembrie, 89 de ani. Pentru unii, a fost un "far". Pentru alții, "ultimul împărat al Tangerului". Dincolo de folclor și de acolade conjuncturale, rămîne un artist. Ineluctabil.

SE NĂSCUSE în hotelul în care lucra mama lui. Hotelul nu avea decît trei camere întunecoase care dădeau înspre o curte din spatele barului. Dincolo de aceasta mai era un patiu mai mic cu multe uși. Aici locuiau servitorii, și aici își petrecu Allal copilăria.

Grecul care era proprietarul hotelului o izgonise pe mama lui Allal. Era indignat ca ea, o fată de cincisprezece ani, îndrăznise să facă un copil în timp ce era în serviciul lui. Refuza să-i spună cine era tatăl și, în plus, îl infuriase gîndul că nu profitase el însuși de ea atunci cînd avusese ocazia. Îi plăti fetei salariul pe trei luni și-i spuse să se întoarcă acasă la Marrakech. Întrucît bucătarul și soția lui o îndrăgiseră pe fată și se oferiseră să o ia la ei pentru o perioadă, fu de acord să o lase să mai stea pînă cînd copilul ar fi fost destul de mare ca să călătorească. Cîteva luni, ea rămase în patioul din dos împreună cu bucătarul și cu soția acestuia, apoi într-o bună zi dispăru, lasînd copilul. Nimeni nu mai auzi vreodată de ea.

Îndată ce Allal fu destul de mare ca să ajute la cărat, îl puseră la treabă. În scurt timp ajunse să aducă apă de la fîntina din spatele hotelului. Bucătarul și cu soția sa nu aveau copii, așa că obișnuia să se joace singur.

Cînd se făcu ceva mai mare începu să bată coclaurile pustii de afară. Aici nu erau decît niște barăci înconjurate de un zid înalt de chirpici roșu. Toate celelalte se găseau jos, în vale: orașul, grădinile și rîul șerpuiind spre sud printre miile de palmieri. Se așeza cît mai sus pe o stîncă și privea oamenii care se plimbau pe aleile orașului. Abia mai tîrziu avea să-l viziteze și să vadă cum arătau locuitorii lui. Pentru că fusese parăsit de maică-sa îl numeau copil din flori și izbucneau în ris cînd le ieșea în cale. I se părea că în felul acesta ei sperau să-l transforme într-o umbră, ca să nu fie obligați să se gîndească la el ca la ceva viu și real. Aștepta cu groază clipa cînd ar fi trebuit să meargă zilnic în oraș ca să muncească. Deocamdată ajută la bucatărie și servea ofițerii din barăci, precum și pe cei cîțiva automobiliști care treceau prin partea locului. La restaurant primea mici bacșișuri, hrană și locuință pe gratis, altminteri grecul nu-i plăcea nici-un salariu. În cele din urmă ajunsesse la o vîrstă

Paul BOWLES

cînd această situație devenea rușinoasă, așa că se hotărî să coboare în oraș și-ncepu să muncească cot la cot cu alți băieți de vîrsta lui, ajutînd la fabricarea caramizilor de lut pe care oamenii le foloseau la case. Viața la oraș era întocmai așa cum și-o închipuise. Timp de doi ani locui într-o cameră din dosul dughenei unui fierar, ducînd o viață fără certuri și punînd deoparte acei bani pe care nu era nevoit să-i cheltuie pentru cele zilnice. Departe de a-și face prieteni, în tot acest timp își formă în schimb o ură statornică față de locuitorii orașului, care nu-l lasau să uite că era copil din flori și deci altfel decît ceilalți, *meskhot* - blestemat. Apoi își găsi o căscioară, un fel de colibă, în crîngul de palmieri de la marginea orașului. Chiria era mică și nu locuia nimeni prin preajmă. Se duse să stea acolo, unde nu se auzea decît vîntul trecînd prin copaci, și se feri cît putu de oamenii din oraș.

Într-o seară fierbinte de vară, puțin după apusul soarelui, se plimba pe sub arcadele din dreapta pieței centrale a orașului. La cîțiva pași în fața lui un bătrîn cu turban alb se opinea să mute povara unui sac de pe un umăr pe celălalt. Deodată sacul căzu la pămînt și Allal rămase cu privirea ațintită la cele două siluete întunecoase care se scuseră din el și disparură în umbră. Bătrînul se repezi să lege gitul sacului și începu să țipe cît îl ținea gura: Atenție la șerpi! Ajutați-mă să-mi găsesc șerpii!

Mulți să răsuciră în loc și o luară iute înapoi. Alții rămăseră la o oarece depărtare, privind. Cîțiva strigară: Gasește-ți șerpii mai repede și ia-i de aici! De ce i-ai adus? Nu vrem șerpi în orașul ăsta!

Țopăind de colo-colo cuprins de panică, bătrînul se întoarse spre Allal. Ai grijă de astea o clipă, fiule. Arată spre sacul așezat la picioarele lui și, apucînd la repezeală un coș, dădu numaidecît colțul unei alei. Allal rămase pe loc. Nu se apropie nimeni.

Nu trecu mult și bătrînul se întoarse, gîfîind triumfător. Cînd toți acei gurăcască din piață îl zăriră din nou, începură să strige, de data asta către Allal: Du-l pe *berrani* afară din oraș! N-are dreptul să aducă asemenea lucruri aici. Afară! Afară!

Allal ridică sacul și-i spuse bătrînului: Hai.

Ieșiră din piață și merseră pe alei pînă cînd ajunseră la marginea orașului. Atunci bătrînul se uită în sus, văzu palmierii negri pe cerul care asfințea și se întoarse către băiatul de lîngă el.

Hai, zise Allal din nou, și o luă la stînga pe poteca pietroasă ce ducea spre casa lui. Bătrînul se opri nedumerit.

Poți să stai la mine în noaptea asta, îi spuse Allal.

Și astia? spuse el, arătînd mai întii spre sac, apoi spre coș. Nu mă despart de ei.

Allal zîmbi: Pot să vină și ei.

Pe cînd ședea în casă, Allal privi spre sac, apoi spre coș. Eu nu sînt ca cei de aici, spuse el.

Îi făcu bine să rostească aceste cuvinte cu glas tare. Făcu un gest de dispreț. Le e frică să treacă prin piață din cauza unui șarpe! I-ai văzut doar. Bătrînul se scărpină în barbă. Șerpii sînt ca oamenii, spuse el. Trebuie să-i cunoști. Atunci poți să te împrietenești cu ei.

Allal ezită înainte de a-l întreba: Îi scoți vreodată afară?

Întotdeauna, spuse bătrînul cu putere. E rău pentru ei să stea închiși. Trebuie să fie sănătoși cînd ajungem la Troudant, altfel omul nu îi mai cumpără. Începu să istorisească o poveste lun-

gă despre viața lui ca vîntor de șerpi, explicîndu-i că în fiecare an face o călătorie pînă la Taroudant unde un om de acolo îi cumpără pentru imblinzitorii Aissaoua din Marakech. Allal făcu ceaiul în timp ce asculta, și aduse un castron cu pastă de *kif* ca s-o mănince la ceai. Mai tîrziu, pe cînd ședea tolăniți în mijlocul fumului de pipă, bătrînul chicoti. Allal se întoarse să-l privească.

Să le dau drumul?

Fie.

Dar nu trebuie să te miști nici un pic. Adu lampa mai aproape.

Desfăcu sacul, îl zgîlții puțin și se așeză din nou la locul său. Apoi, în liniște, Allal urmări corpurile lungi ieșind prudente la lumină. Printre cobre erau unele cu desene atit de delicate și de perfecte încît păreau pictate de un artist. Pe unul dintre șerpi, unul roșcat-auriu încolăcindu-se leșe în mijlocul podelei, îl găsi nespuse de frumos. Pe cînd se uita la el simți o dorință puternică să fie al lui și să-l aibă mereu alături. Bătrînul sporovăia. Mi-am petrecut toată viața cu șerpii, spunea el. Aș putea să-ți spun cîteva lucruri despre ei. Știi că dacă le dai *majoun* poți să-i pui să facă ce vrei, chiar fără să scoți o vorbă? Martor mi-e Allah!

Pe chipul lui Allal apăru o umbră de îndoială. Nu nega adevărul spuselor cealalt, ci mai degrabă posibilitatea ca el să fie în stare să pună în practică aceasta informație. Se gîndi că, dacă avea de gînd să facă ceva, trebuia făcut repede, căci bătrînul pleca în zori. Simți deodată o mare nerabdare.

Aduna-i ca să pot pregăti cina, șopti el. Apoi se așeză din nou, admirînd ușurința cu care bătrînul îi apuca de cap unul cite unul, strecurîndu-i în sac. Iarăși, pe doi dintre ei îi vîri în coș, și unul dintre aceștia, observă Allal, era cel roșu. I se păru că zărește strălucirea solzilor lui prin capacul coșului.

Cînd se apuca de gătit, Allal încercă să se gîndească la alte lucruri. Dar oricare ar fi făcut, șarpele îi stăruia în minte, așa că începu să caute o modalitate de a-l fura. Ghemuit într-un colț, deasupra focului, amestecă niște pastă de *kif* într-un castron cu lapte și-l puse deoparte.

Bătrînul continua să vorbească. Am avut mare noroc să-i prind pe amîndoi, în plin oraș. Niciodată nu poți să știi ce vor face oamenii atunci cînd descoperă că duc șerpi cu tine. O dată, în El Kelaa, i-au luat pe toți și i-au omorît în fața mea, unul cite unul. Munca mea de-un an întreg. A trebuit să mă întorc acasă și s-o iau de la capăt.

Încă de pe cînd mîncău, Allal observă că oaspetele său trăgea la somn. Cum să fac oare? se întrebă el. Nu exista nici un mod de a ști dinainte exact ce avea de făcut, iar ideea că trebuia să apuce șarpele cu mîna îl neliniștea: S-ar putea să mă omoare.

Îndată ce terminară de mîncat, băură ceaiul și fumară cîteva pipe de *kif*, bătrînul se întinse pe dușumea spunînd că vrea să doarmă. Allal sări în picioare. Aici! îi spuse el, ducîndu-l spre scoarța care-i servea drept pat într-un colț. Bătrînul se așeză și adormi numaidecît.

În următoarea jumătate de oră Allal se duse de mai multe ori în colțul unde dormea bătrînul să tragă cu ochiul, dar nici trupul înfașurat în *bumuz*, nici turbanul de pe cap nu se mișcaseră.

Mai întii scoase cuvertura și, după ce legă trei dintre colțurile ei împreună, o întinse pe podea, cu cel de-al patrulea colț înspre coș. Apoi puse castronul cu lapte și pastă de *kif* pe cuvertură. Tocmai începuse să desfăcă șiretul de la capacul coșului cînd îl auzi pe bătrîn tu-

Allal

șind. Allal rămase nemișcat, așteptîndu-se s-auda vocea lui spartă. Afară se stîrnise o adiere care făcea ca ramurile palmierilor să se frece ușor una de alta, dar dinspre colțul în care dormea bătrînul nu răzbatea nici un sunet. Se tîrî, pînă în celălalt colț al camerei și se ghemui lîngă perete, cu privirea ațintită asupra coșului.

De cîteva ori i se păru că vede capacul mișcîndu-se încet, dar de tot atîtea ori se convinsese de eroarea lui. Și, deodată, își făcu răsufletul. Umbra de la baza coșului se mișcă. Una dintre fapturile acelea se strecurase afară prin cealaltă parte. Așteptă o clipă înainte de a continua în lumină, dar în momentul în care o făcu, Allal șopti o rugăciune de mulțumire. Era cel roșu și auriu.

Cînd se hotărî în fine să se apropie de castron, făcu un înconjur complet de-a lungul marginii, uitîndu-se înăuntru din toate părțile înainte de a-și cobori capul spre lapte. Allal privea, temîndu-se ca nu cumva aroma necunoscută de *kif* să-l indeparteze. Șarpele rămase acolo nemișcat.

Așteptă o jumătate de oră, poate mai mult. Șarpele stătea unde era, cu capul în castron. Din cînd în cînd Allal se uita spre coș, ca să se convingă că cel de-al doilea șarpe încă mai era acolo. Adierea suflă-n continuare, impletind ramurile de palmier. Cînd hotărî că sosise momentul se ridică încet și, cu un ochi la coș, unde părea că celălalt șarpe adormise, se întinse și adună cele trei colțuri legate ale cuverturii. Apoi ridică cel deal patrulea colț, în așa fel încît șarpele și castronul alunecară pe fundul aceluia sac improvizat. Șarpele se mișcă încet, dar nu avu impresia că era furios. Știa exact unde să-l ascundă: printre pietrele din albia secată a rîului.

Ținînd cuvertura în fața lui, deschise ușa și ieși afară sub stele. Nu era prea departe: în susul drumului, pînă la un pîlc de palmieri și-apoi la stînga, în jos, spre *oued*. Știa un loc între bolovani unde bocceaua ar fi fost invizibilă. O împinse înăuntru cu grija și se grabi înapoi spre casă. Bătrînul dormea.

Nu putea ști cu certitudine dacă celălalt șarpe mai era în coș, așa ca Allal își strînse *bumuzul* pe el și ieși afara. Închise ușa și se întinse jos pe pămînt să doarmă.

BĂTRÎNUL se trezi înainte ca soarele să se ridice pe cer. Ședea într-un colț și tușea. Allal sări în capul oaselor, intra în casa și se apuca să facă focul în *mijmah*. Puțin după aceea îl auzi pe celălalt exclamînd: Iar au scăpat! Au ieșit din coș! Rămii unde ești și-o să-i găsesc.

Nu trecu mult și bătrînul mormăi satisfăcut. L-am prins pe al negru! strigă el. Allal nu ridică ochii din colțul unde se ghemuise și bătrînul se apropie de el, agîtînd o cobră. Acum trebuie să-l găsesc și pe celălalt. Puse șarpele deoparte și continua să caute. Cînd focul se ițișe bine, Allal se întoarse și spuse: Vrei să te ajut să-l cauți?

Nu, nu! Rămii unde ești.

Allal fierse apa și făcu ceaiul, dar bătrînul încă se mai tîra în genunchi, ridicînd cutiile și mutînd sacii de colo-colo. Turbanul i se desfăcuse iar fața îi șiroia de nădușală.

Vino să-ți bei ceaiul, îi spuse Allal.

Bătrînul nu păru să-l audă la început. Apoi se ridică și se duse în colțul în care dormise, legîndu-și turbanul. Cînd ieși din nou, se așeză lîngă Allal și amîndoi se-apucară de mîncat.

Șerpii sînt foarte deștepți, spuse bătrînul. Se pot băga în locuri care nici nu

există: am întors toate lucrurile din casa asta!

După ce terminară de mâncat, ieșiră afară și căutară șarpele printre trunchiurile palmierilor, care creșteau lipite unele de altele în apropierea casei. Cînd bătrînul se convinse că a dispărut, intră din nou înăuntru, amărît.

Era un șarpe bun, spuse el în cele din urmă. Și-acum trebuie s-o iau spre Taroudant.

Își luară rîmas-bun iar bătrînul își adună sacul și coșul și se îndreptă în susul drumului înspre șosea.

Allal se gîndi la șarpe toată ziua în timp ce muncea, dar numai la apusul soarelui izbuti să se ducă în *oued* ca să scoată cuvertura dintre pietre. Plin de nerăbdare, o aduse acasă. Înainte de a desface cuvertura, umplu o farfurie adîncă cu lapte și pastă de *kif* și o așeză pe podea. Mîncă el însuși trei linguri de pastă, apoi se lăsă pe spate, bătînd cu degetele în masa joasă de ceai. Totul se petrecu întocmai așa cum sperase. Șarpele ieși încet din cuvertură și, foarte curînd, găsi castronul și începu să bea laptele. În tot acest timp, Allal continua să bată ușor în masă; cînd termină și-și înălță capul să-l privească, el se opri din bătut iar șarpele se tîri înapoi în cuvertură.

Mai tîrziu, în aceeași seară, turnă iarăși puțin lapte și din nou bătut ușor în masă. După cîtăva vreme apărură capul șarpelui, apoi tot restul corpului, și în-
tr-un ritm ritual se repetă.

IN NOAPTEA aceea și în toate nopțile care urmară, Allal stătu împreună cu șarpele, căutînd, cu nesfîrșită răbdare, să și-l facă prieten. Nu încercă niciodată să-l atingă, dar nu peste mult putu să-l cheme și să-l țină în fața lui oricît ar fi vrut, doar bătînd ușor cu degetele în masă, apoi să-l îndepărteze, după plac. În prima săptămînă se folosi de pasta de *kif*; apoi încercă fără ea. În ambele cazuri, rezultatul fu la fel. După aceea îl hrăni numai cu lapte și ouă.

Apoi, într-o seară, pe cînd prietenul său stătea încolăcit grațios în fața lui, începu să se gîndească la bătrîn și în mintea lui se plămădi o idee care îl acapară cu totul. De cîteva săptămîni nu mai avea pastă de *kif* în casă, așa că se hotărî să mai facă. În ziua următoare, cumpără ingrediente și, după ce termină lucrul, pregăti pasta. Cînd aceasta fu gata, amestecă o cantitate mai mare într-un castron cu lapte și o așeză jos pentru șarpe. Apoi mîncă el însuși patru linguri, bînd puțin ceai ca să alunece mai ușor. Se dezbracă la repezeală și, mutînd masa în așa fel încît să poată ajunge la ea, se întinse gol pe o rogojină lîngă ușa. De data aceasta continua să bata cu degetele în masă chiar și după ce șarpele terminase de bătut laptele. Ședea nemișcat, observîndu-l, ca și cum nu era sigur dacă bătaia familiară în masă provenea de la trupul măsliniu din fața lui.

Văzînd că și după o lungă perioadă de timp rămîne în același loc, privindu-l cu ochii lui galbeni ca niște pietre, Allal începu să-i spună fără încetare: *Vino aici*. Știa că nu-i poate auzi glasul, dar credea că-i poate simți mintea care-l chema. Poți să-l pui să facă ce vrei, fără să scoți o vorbă, îi spusese bătrînul.

Deși șarpele nu se clintea, continua să-i repete porunca, știînd de-acuma că în cele din urmă va veni. Și, după încă o așteptare lungă, brusc își lăsă capul în jos și începu să se tîrască înspre el. Îi atinse șoldul și alunecă de-a lungul piciorului. Apoi urcă de-a lungul aceluiași picior și rămase o vreme pe pieptul lui.

Trupul îi era greu și umed, solzii minunat de netezi. După un timp, se opri să se odihnească, încolăcit în spațiul dintre capul și umărul lui.

Pasta de *kif* pusesese de-acuma complet stăpînire pe mintea lui Allal. Stătea întins, pătruns de o plăcere limpede în timp ce simțea capul șarpelui atingîndu-i-l pe al său, și singurul său gînd era că erau împreună. Desenele care se formau și se topeau în dosul pleoapelor sale păreau să fie aceleași care acopereau spinarea șarpelui. Din cînd în cînd, cu o uriașă mișcare frenetică, ele se împrăștiau spîrgîndu-se în fragmente care deveneau rapid un ochi galben imens, despicat la mijloc de o pupilă verticală foarte subțire care pulsa în propriul său ritm. Apoi, ochiul se îndepărta, printr-o alternanță de umbră și soare orbitor, pînă cînd nu mai rămîneau decît tiparele solzilor învîlmășindu-se cu reînnoită stăruință în timp ce se îmbinau și se desfaceau. În fine, ochiul se întoarse, atît de enorm de data aceasta încît nu mai avea margine, iar pupila sa se dilată formînd o deschizătură îndeajuns de largă ca să poată intra. În timp ce privea bezna dinăuntru, înțelese că era atras lent înspre acel orificiu. Întinse miinile ca să atingă suprafața șlefuită a ochiului de ambele părți și, făcînd aceasta, simți atracția de dinăuntru. Alunecă prin crăpătura și fu înghițit de întuneric.

Trezindu-se, lui Allal i se păru că s-a întors de undeva de foarte departe. Deschise ochii și văzu, foarte aproape de el, ceea ce părea a fi partea laterală a unei bestii uriașe, acoperite cu păr aspru și des. Era o vibrație repetată în aer, ca un tunet îndepărtat rostogolindu-se dincolo de marginile cerului. Oftă, sau își imagina că oftează, căci respirația lui nu produse nici un sunet. Apoi își întoarse puțin capul, ca să încerce să vadă dincolo de masa de păr de lîngă el. Mai întîi văzu urechea, și-și dădu seama că se uita la propriul său cap, dinafară. Nu se așteptase la asta; sperase numai ca prietenul său să intre, împărțindu-și mintea cu el. Dar nu i se păru ciuși de puțin ciudat; își spuse doar că acum vedea prin ochii șarpelui mai degrabă decît prin ai săi.

Acum înțelese și de ce șarpele fusese atît de prudent în legătură cu el: văzuse aici, băiatul era o creatură monstruoasă, cu toți țepii aia ieșindu-i din cap și cu răsufierea care clocotea înăuntru său ca o furtună.

Se descolăci și alunecă pe dușumea pînă la colțul alcovului. Există acolo o crăpătură în peretele de lut, îndeajuns de mare ca să iasă. Cînd reuși să treacă prin ea, se întinse cît era de lung pe pămînt, în lumina sticloasă a lunii, hlizindu-se la straniețate peisajului unde umbrele nu erau umbre.

Se tîri în jurul laturii unei case și-și începu călătoria în susul drumului înspre oraș, bucurîndu-se de un sentiment de libertate mai puternic decît tot ce își imaginase pînă atunci. Nu exista senzația că ar fi avut vreun trup, căci era perfect conștient în pielea care îl acoperea. Era minunat să poată să mîngîie pămîntul cu lungimea pîntecului său în timp ce înainta pe drumeagul tăcut, mirosînd nervurile ascuțite ale pelinului. Cînd glasul muezzinului pluti dinspre moschee pînă la el, el nu putu să-l audă, nici să știe că, într-un ceas, noaptea avea să se sfîrșească. Zărînd silueta unui om în fața lui, părăsi drumul și se ascunse după o piatră pînă cînd primejdia trecu. Dar apoi, cu cît se apropia de oraș, începură să-și facă apariția tot mai mulți oameni, așa că se lăsă în jos, dispărînd în șanțul adînc care mărginea drumul. Aici, pietrele și cioturile ierburilor us-

cate îi făceau înaintarea mult mai anevoioasă. Pe cînd se chinuia, tîrîndu-se de-a lungul acelei albușii și făcîndu-și loc pe lîngă bolovani și printre mărăci-nișurile moarte lăsate de apă, începu să se crape de ziua.

VENIREA zorilor îl neliniști. Se cățără pînă la capătul șanțului, săltîndu-și capul pentru a examina drumul. Un bărbat care tocmai trecea îl văzu, se opri locului, apoi se întoarse și o luă la fugă înapoi. Allal nu așteptă; acum nu mai vroia decît să ajungă acasă cît mai repede cu putință. La un moment dat simți bufnitura unei pietre izbînd țărîna, undeva în spatele lui. Se aruncă iute peste marginea șanțului și se rostogoli șerpînd în josul malului. Cunoștea terenul aici: acolo unde drumul traversa *ouedul* existau două țevi de canalizare destul de apropiate. Un bărbat stătea la o oarecare distanță în fața lui cu o lopată, cercetînd cu privirea fundul șanțului. Allal se tîri mai departe, conștient că v-a ajunge la prima țevă înainte ca omul să-l prindă. Pardoseala tunelului de sub drum era brăzdată de mici valuri întărite de nisip. Mirosul munților era adus de aerul care-l mătura. Existau locuri în care s-ar fi putut ascunde, dar el continua să se tîrască și, în curînd, ajunse la gura cealaltă. Apoi se strecură pînă la cea de-a doua galerie și merse pe sub drum în direcția opusă, ieșînd din nou afară în șanț. În spatele lui, mai mulți oameni se adunaseră la intrarea în prima galerie. Unul dintre aceștia stătea în genunchi, cu capul și umerii vîrîți în orificiu.

El o porni acum în linie dreaptă spre casă, traversînd terenul viran și tîntuind cu privirea pîlcul de palmieri care-l mărginea. Soarele tocmai răsărise iar pietrele începuseră să arunce lungi umbre albastrii. Deodată, un băiețel apărură de undeva din spatele unor palmieri și, văzîndu-l, rămase cu ochii și gura căscate de spaimă. Era atît de aproape că Allal se duse direct la el și-l mușcă de picior. Băiatul o luă la fugă înspre grupul de oameni. Allal se grăbi mai departe spre casă, uitîndu-se înapoi abia în clipa cînd

ajunse la crăpătura în peretele de lut. Cîțiva oameni alergau printre copaci înspre el. Lute, se furișă în colțul alcovului. Trupul măsliniu încă zăcea acolo, în apropierea ușii. Dar nu mai avea răgaz, și Allal avea nevoie de răgaz ca să se întoarcă la el, să se apropie de capul său și să-i spună: *Vino aici*.

Pe cînd fixa cu privirea trupul acela, simți o bubuitură puternică în ușa. Băiatul sări în picioare la prima lovitură, ca și cum s-ar fi discordat un arc, iar Allal văzu expresia de teroare disperată de pe chipul lui, din ochii în dosul cărora nu mișca umbra niciunei minți. Băiatul stătea gîfîind, cu pumnii încheștați. Ușa se dădu de perete și cîțiva dintre oamenii aceia aruncară un ochi înăuntru. Atunci, cu un răget, băiatul își lăsă capul în jos și o zbughi prin ușa deschisă. Unul dintre barbați încercă să-l prindă cu mîna, dar se dezechilibră și căzu. O clipă mai tîrziu se întoarseră cu toții și începură să alerge prin crîngul de palmieri după trupul acela gol.

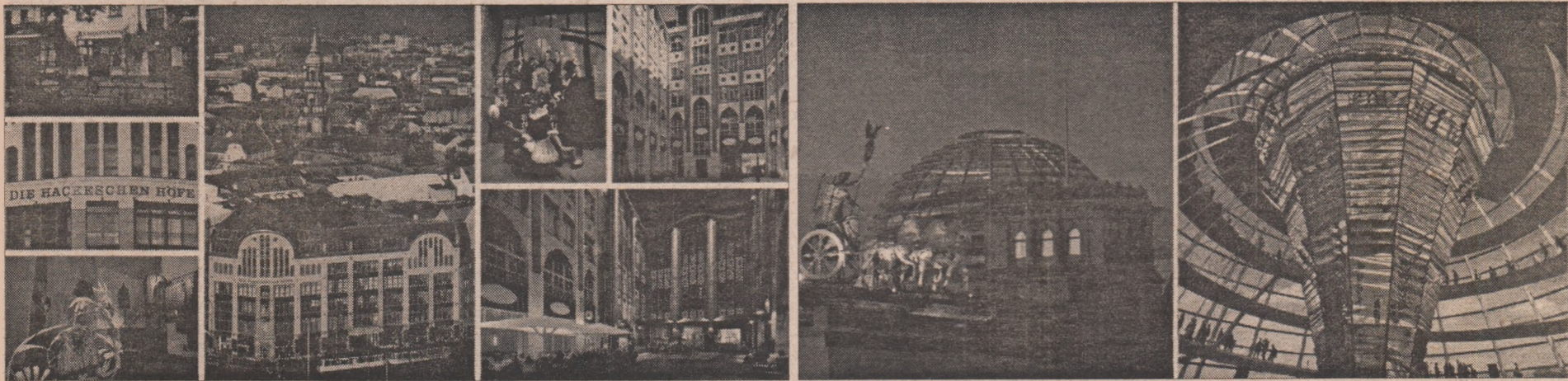
Chiar și cînd îl mai pierdeau din vedere, îi puteau auzi, țipetele, și imediat îl zăreau, alergînd, printre tulpinile palmierilor. În cele din urmă, se împiedică și căzu cu fața la pămînt. Abia atunci izbutiră să-l prindă; îl legară, îi acoperiră goliciuma și-l duseră cu ei, pentru a fi trimis într-o bună zi la spitalul din Berrechid.

În aceeași după-amiază, același grup de oameni reveni în casă pentru a continua cercetările începute mai devreme. Allal zăcea în colțul alcovului, picotînd. Cînd se trezi, ei erau deja înăuntru. Se întoarse și se strecură prin crăpătură. Îl văzu pe omul care aștepta acolo, cu un ciomag în mînă. Ura fusese dintotdeauna în sufletul său; acum se dezlănțui. Ca și cum trupul său ar fi fost un bici, țîșni înapoi în cameră. Oamenii cel mai aproape de el erau în patru labe, și Allal simți bucuria de a-și înfige colții în doi dintre aceștia înainte ca un al treilea să-i reteze capul cu un topor.

Tanger 1976

Prezentare și traducere de
Alex. Leo Șerban

ACASĂ, LA BERLIN

ARGUMENT: E un truism faptul că, astăzi, Berlinul pare mai curînd o virtualitate, un loc în permanentă transformare. Un ipotetic și posibil București. Absolut necesar. Fără să fiu neapărat filogermană, cred că e de prisos să ne mai întrebăm de ce, din toate locurile de pe lumea asta, Caragiale s-a dus tocmai la Berlin.

Poate că și acestea au fost unele dintre motivele care au determinat-o pe Larisa Schippel, bună cunoscutoare a României și a civilizației românești, să proiecteze, cu mai bine de un an în urmă, colocviul româno-german "1989-1999: Transformare și dialog", desfășurat în toamna care tocmai se încheie.

Colocviul a fost, fără urmă de îndoială, o *opera seria*. Tocmai de aceea, fiecare *intermezzo*, aparent frivol, mi s-a părut aproape la fel de însemnat ca și dezbaterile în plen.

Libretul ce urmează e, desigur, subiectiv. Dar se bazează, pînă la detalii, pe date exacte, controlabile. *Actorii*, de asemenea, sînt cît se pare de reali. Lucrările au fost deschise de Prof. Dr. Helmut Pfeiffer, decanul Facultății de Filozofie de la Universitatea Humboldt din Berlin. Apoi, pe parcursul celor trei zile de desfășurare, în ordinea intrării în scenă, au susținut prelegeri: Friedrich Schorlemmer (Wittenberg), Cristian Preda (București), Gerhardt Klussmann (Berlin), Klaus Bochmann (Leipzig), Hartwig Kalverkaemper (Berlin), Klaus Heitmann (Heidelberg), Mariana Lăzărescu (București), Mariana Hausleitner (Berlin), Sabine Krauss & Vasile Dumbravă (Leipzig), Flavius Solomon (Iași), Brigitte Mihok (Berlin), Andrei Cornea (Londra), Wolfgang Dahmen (Jena), Dietmar Mueller (Berlin), Joachim Krauss (Berlin), Heinrich Stiller-Chiose (Viena), Alexander Roth (Berlin/București), Elsa Lueder (Freiburg), Michèle Mattusch (Berlin), Liviu Papadima (București), Ilina Gregori (Berlin), Florin Manolescu (Bochum), Gheorghe Ceaușescu (București), Mariana Neț (București), Rodica Zafiu (București/Pisa), Doina Sandu (București), Ion Lăzărescu (București), Larisa Schippel (Berlin).

Sala a fost totdeauna plină. Universitari germani, membri ai diasporei românești, studenți germani la română sau români aflați cu diferite burse la Berlin asistau cu interes, adesea așezați direct pe jos, la comunicări și la discuții, puneau întrebări (iar în pauze, cereau bibliografii).

Trebuie precizat, de asemenea, că participanții berlinezi proveneau de la toate cele trei universități ale metropolei: Humboldt, Tehnică și Liberă, adică deopotrivă din est și din vest, venite din nou, de o vreme încoace, simple puncte cardinale.

Timpul acțiunii: 4-7 noiembrie 1999. Timpul este însă expandat.

Locul acțiunii: Berlin, Universitatea Humboldt (și împrejurimile, în antracte).

Conform regulilor clasice, unitățile de timp și loc au fost deci respectate.

Tot așa și cea tematică. S-a vorbit despre istoria socială, media, literatură, politețe; despre sociologie și mentalități; despre manuale; despre câteva dintre iluziile pierdute ale românilor; despre toleranță și cinism și despre intoleranță și ipocrizie; despre extremism, ca și despre marginalități; despre dreptul constituțional; despre minorități etnice din interiorul, dar și din afara granițelor României și despre imaginea acestora în ziare și reviste și în mentalul colectiv; despre strategii ale umorului în presă, însă și despre ideea integrării europene, reflectată tot în presă. S-a vorbit despre literatura culpei (de la Dinicu Golescu la Breban), despre naționalismele lui Blaga, Eminescu, Iorga și felul cum au fost receptate acestea în diferite epoci, despre Mihail Sebastian, Emil Cioran, Steinhardt și Radu Petrescu; despre strategii ale implicării în presa culturală românească; despre ideea de Europa la Hugo von Hoffmanstahl, dar și îndelung, despre memoriile de detenție românești.

S-au purtat discuții de substanță despre teme grave, dar, cel mai adesea, în tonalități minore. Chiar cu detașare; uneori - cu o undă de umor. Pot spune că nu de puține ori aveam impresia că citec articole din *22, România literară* sau *Dilema*.

Teme și variațiuni, instrumente și soliști se interferau/se succedau sau "își răspundeau"/se regăseau la interval de ore, de minute sau de zile.

Libretul era coerent, iar *opera seria* nu se dezmințea.

Limbile colocviului au fost germana și româna - vorbite mai mult sau mai puțin corect, cu diverse intonații și accente, însă înțelese deopotrivă de participanți și asistență. Deși cei mai mulți români și-au ținut comunicările în românește și absolut toți germanii - în nemțește, limba n-a fost nici o clipă o barieră.

N-am prea remarcat nici tensiuni. Dacă au fost - și era inerent să fie, căci

dezbaterile au neîncetat menirea de a le provoca - eleganța atitudinii a prevalat.

Și mai important îmi pare însă altceva. A fost exprimat un spectru de păreri destul de larg. Nu cred totuși că participanții s-au împărțit (nici chiar implicit) în germani din Est vs. germani din Vest sau români vs. germani sau români din țară vs. români din diaspora. Asemănările de opinie sau diferențele în abordare nu aveau la bază nici criterii etnice, nici geografice și nici opoziția (oricum revolută în Germania) între centru și periferie. Și identitatea și alteritățile erau, în același timp (firește, diferit dozate), atît fețe ale eului, cît și ipostaze ale Celuilalt.

Fiecare a găsit întotdeauna un limbaj comun cu măcar o parte a asistenței, chiar dacă acest fapt a necesitat dese schimbări de cod (și de configurație - abstractă - a sălii de dezbateri).

Cum spunea Larisa Schippel în loc de concluzii, colocviul a dovedit că (în România) *transformarea* s-a produs, iar *dialogul* e posibil.

Antractele erau, firește, pline de ispite. Fără de ispite, un traseu nu este doar lipsit de farmec, ci încetează chiar a fi *traseu*. Pauza de prînz era, de regulă, de două ore. Timp destul ca să te regalezi, în grabă, însă nu sub presiune, cu un *snack* în stația de metro "Friedrichstrasse", să faci o plimbare pe Unter den Linden, într-o zi să urci chiar în noua cupolă a *Reichstagului*, iar în alta zi să mai admiri o dată splendid și sofisticat moderna arhitectură a galeriilor Lafayette (un design ce-ți taie, pur și simplu, răsufarea). Cel mai greu era să te abții de a coborî în subsol, unde nu erau numai bistrouri elegante, ci - hêlâs! - și o librărie franțuzească, unde aveai posibilitatea să faci și comenzi, care-ți puteau fi livrate chiar direct la București. Dar cite comenzi puteai să faci? Și apoi, te întrebai - retoric, însă deocamdată, inutil - de ce să fie nevoie, pentru asta, să mergi tocmai la Berlin?! Cînd le vom putea, din nou, face direct de acasă?!

Am lăsat la urmă, intenționat, cea mai mare din tentații. Pe aceea careia i-am succumbat cel mai adesea. La doi pași de sediul unde se desfășura colocviul, era magazinul *Dussmann*, cel mai mare magazin de muzică din toată țara. Pe cinci nivele și pe multe zeci de metri cubi. Tot subsolul era dedicat muzicii clasice. (Oare de ce cultura "înaltă" e adesea la subsol? Poate fiindcă e "de bază".) Nu am cifre, dar cred că numai CD-urile *expuse* se puteau număra cu zecile de mii. Un "in-

ventar" sumar și parțial al muzicii medievale și renascentiste (căci m-am uitat exclusiv la ce țineam neapărat să cumpăr) mi-a luat, cu două zile înainte de colocviu, fix trei ore, după ceas. Puteai chiar să și ascuți, manevrîndu-ți singur aparatul, pentru a te lamuri asupra vreunui amănunt. Cum orice libret - deci și acesta - are valoare numai pus pe muzică, interludiile mele la colocviul despre care a fost vorba aici s-au petrecut la *Dussmann*.

O operă - fie ea și *seria* - care nu-i urmată de supeu își pierde nu valoarea, ci o bună parte din savoare. Iar germanii nu puteau să își dezmințe reputația de organizatori serioși. În drum spre cite un restaurant - în genere, exotic și, de fiecare dată, altul - am avut ocazia să discutăm și *off the record* și să aflăm ce gîndesc berlinezii de la est și de la vest de Poarta Brandenburgică despre partidele fasciste (care au, "ca peste tot", 10% din sufragii), despre reunificare, despre deschiderea arhivelor STASI, despre jocul dublu sau chiar triplu al spionilor, despre disidenți și disidența, despre profanarea cimetirelor, despre cum se simțeau - unii și alții - înainte de căderea zidului și cum se vedeau unii pe alții, cînd știau (dar oare o știau, într-adevăr, *atunci?*) ca se află într-un fel de acvariu, de vitrină a (!) propagandei, despre... Cred că nu greșesc prea mult dacă afirm că, dacă lucrările colocviului s-au axat, aproape exclusiv, pe România și problemele românilor, în antracte, în centrul discuțiilor s-a aflat Germania.

Tot în drum spre cite un restaurant exotic, am avut ocazia să constat *de visu* faptul că sinagoga e păzită, zi și noapte, de un polițist, dar și să revăd, *by night, die Haeckschen Hoffe*, un complex de blocuri Jugendstil, perfect restaurate. Cafenelele, cinematografele, anticariatele, tipărițiile și magazinele de modă din cele opt curți interioare reconstituie perfect atmosfera de la 1900 și ceva, pe cînd Caragiale se plimba pe acolo, prin preajma pieței unde, cu cincizeci de ani mai înainte, locuise, temporar, Kogălniceanu.

M-am simțit *acasă* la Berlin, în timpul colocviului "1989-1999: Transformare și dialog" și în cele zece zile ce l-au precedat. În seara următoare - nu întimplator, pe 8 noiembrie - s-a deschis acolo Centrul cultural român "Titu Maiorescu". Dar eu am plecat în zori. Am plecat cu o convingere ce încă nu m-a părăsit: Lui Caragiale i-ar fi plăcut la *Dussmann*.

Mariana Neț

Premiul Caine

● O nouă dezbateră pasionată scriitorii și criticii africani. Ea a fost lansată în vară, prin anunțarea creării, la Londra, a Premiului Caine pentru literatură africană, în amintirea lui sir Michael Caine, un mecena ce a jucat un rol important și în crearea principalului premiu literar britanic, Booker. Dotat cu suma de 15.000 de dolari, Caine Prize va fi atribuit, începând din iunie 2000, în fiecare an, unei cărți scrise de un african, desemnate prin vot de un juriu european, și va avea prestigiul unor premii precum Goncourt, Planeta, Pulitzer sau Booker. Dacă nigerianul Ben Okri - în imagine - (recompensat în 1992 cu Booker Prize pentru romanul sau *Drumul foamei*) a primit cu entuziasm vestea, alți colegi ai săi, printre care Wole Soyinka (Nobel 1986) sau poetul Christopher Okigbo (care a refuzat în 1966 Negro Arts Prize) cred că însuși înființarea noii distincții e discriminatoare. "Nu există lite-

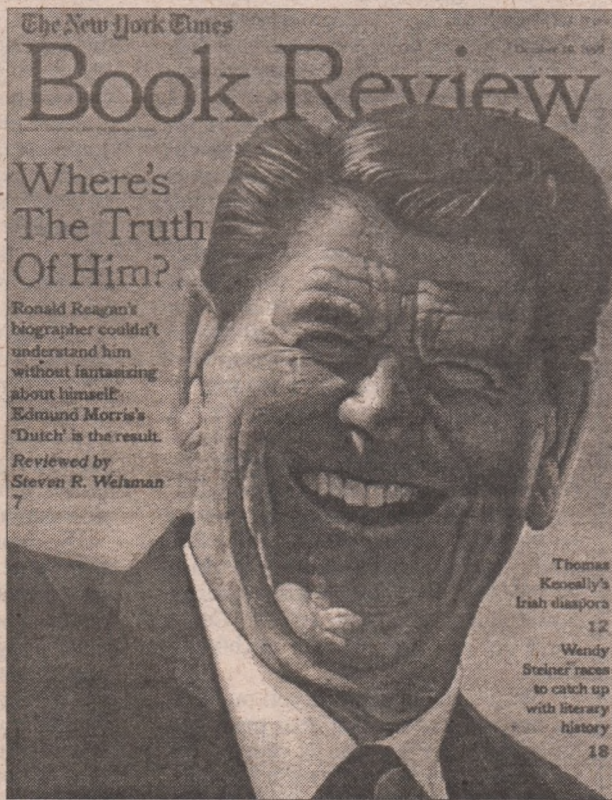

ratură africană - a spus Okigbo - există doar literatura bună și literatură proastă".

Admiratorul lui Poe

● Peter Fawn, cadru superior la o societate de credit din Brighton, e un fan Edgar Allan Poe. El a investit 250.000 de dolari într-un festival dedicat scriitorului sau favorit, cu ocazia comemorării a 150 de ani de la moarte. Latura și mai surprinzătoare a inițiativei este că acest festival s-a desfășurat la Praga. Din iulie până în octombrie, în capitala cehă au avut loc conferințe și simpozioane cu participare internațională, spectacole de teatru și proiecții de filme inspirate din opera lui Poe, recitaluri, expoziții de ediții rare și de obiecte ce i-au aparținut (între care un baston, ciorapi și chiar o bucată din coșciugul poetului). De ce tocmai Praga? a fost întrebat Peter Fawn de către "Time". Fiindcă, a răspuns el, "în timpul comunismului, Poe a fost unul dintre puținii scriitori străini publicați în ediții de opere complete și i-a influențat pe mulți artiști cehi". Deși festivalul n-a avut succesul scontat, Fawn nu se descurajează. Pentru 2009, la bicentenarul nașterii lui Poe, el pregătește "ceva cu adevărat spectaculos".

Biografia lui Reagan

● Edmund Morris are la activ un National Book Award și un Premiu Pulitzer pentru biografia consacrată lui Theodore Roosevelt. De aceea, președintele Reagan și consilierii săi l-au desemnat în 1985 ca biograf oficial al celui de-al 40-lea președinte al SUA, iar Editura Random House i-a oferit un avans de trei milioane de dolari. Cartea apărută recent, după 14 ani de muncă, *Dutch - A Memoir of Ronald Reagan* (Dutch era porecla lui Reagan în satul lui natal din Illinois) suscită o dezbateră națională din pricina deciziei autorului de a amesteca ficțiunea și realitatea. În ce constă ficțiunea? Morris își

reinventează propria viață, ca martor al existenței lui Reagan, folosind documente inventate pentru a da credibilitate propriului personaj. Unii sint de părere că acest artificiu narativ ar pune în discuție și evenimentele biografice reale ale lui Reagan, cartea fiind bizară, iresponsabilă și de un narcisism edificator asupra autorului, alții apreciază că puține biografii politice clasice au știut să restituie atât de viu trecutul eroului lor. În orice caz, modul "à la Forrest Gump" de a înfățișa istoria al lui Edmund Morris și scandalul stîrmit în jurul biografiei lui Ronald Reagan au propulsat cartea în fruntea listei de vânzări.

Lucian Boia în Franța

● În colecția "Poche-Essais" a Editurii La Découverte a apărut volumul lui Lucian Boia *La fin du monde. Une histoire sans fin*, cu o postfață inedită a autorului. "La Quinzaine littéraire" nr. 771 conține o prezentare elogioasă a cărții istoricului român, care trece în revistă spaimile cu privire la "sfîrșitul lumii", de-a lungul istoriei, de la Potop și pînă la angoasele ecologiste contemporane. Lăudat pentru limpezimea științifică și ușurința seducătoare cu care scrie, Lucian Boia "are darul de a descifra imaginarul colectiv, talentul de a ne face să-i împărtășim inteligența, și are eleganta eseistilor din Secolul Luminilor". După ce îi citești cartea - spune revista condusă de Maurice Nadeau - te simți pregătit să întîmpini anul 2000.

Cutia cu orgon

● Wilhelm Reich spunea despre el că e un geniu, un profet și un martir. Pentru unii a fost un guru, pentru alții - doar un paranoic obsedat de idei stranii. El a conceput "cutia cu orgon", un soi de cabină telefonică ce concentra energia cosmică - antidot al tuturor relelor. "Dumnezeu este orgonul cosmic" - se poate citi în *American Odyssey* - volum apărut recent la Ed. Farrar, Straus & Giroux, ce reunește *Jurnalul* și corespondența lui Reich din 1940-47. Obsesia sa era pe atunci Albert Einstein, căruia îi scria pentru a-l convinge să se întîlnească și

să-i arate "orgonoscopul". Întîlnirea a avut loc în ianuarie 1941 la Princeton și a durat patru ore. În *Jurnalul* lui Reich e notat: "Cînd l-am întîlnit pe Einstein, m-am simțit imediat «acasă». Este un om simplu și clar. I-am simțit slăbiciunile și mi-am dat seama că opiniile lui erau citeodată incorecte, dar asta nu m-a făcut deloc să mă bucur. Cînd i-am spus, în concluzie, că sint luat drept nebun, răspunsul lui a fost «Aș vrea foarte mult să pot să cred și eu așa»" - citează "The New York Times Book Review", în cronica la *American Odyssey*.

Cei mai premiați

● În fiecare an, editorii spanioli organizează 1500 de competiții pentru premii literare. Ca și în Franța, ele urmăresc în primul rînd interese comerciale, astfel încît sforăria de culise - adesea deconspirată - le subminează credibilitatea: "La Vanguardia" constată că 13 scriitori au acaparat principalele recompense literare spaniole, astfel încît deși listele cu nominalizați sint lungi, se știe dinainte cui va reveni premiul. În fruntea cumularzilor de lauri se situează Camilo José Cela care, pe lângă Nobel, deține și cele trei mari premii instituționale - Cervantes, Príncipe de Asturias și Nacional de letras - precum și cel mai prestigios premiu comercial, Planeta. E urmat, cu cite trei premii fiecare, de Mario Vargas Llosa, Gonzalo Torrente Ballester, Francisco Ayala și de poetul José Hierro. Editurile cu cel mai puternic cuvînt în desemnarea premiilor sint Planeta, Alfaguara și Columna.

Prévert 100

● Editura Gallimard a anunțat pentru începutul anului viitor publicarea foarte așteptatei biografii a lui Jacques Prévert, scrisă de Yves Courrière. Apariția biografiei va deschide seria manifestărilor consacrate centenarului nașterii celui mai popular poet francez al acestui secol, dispărut în 1977.

Jurnalul Sylviei Plath

● Banuim că doar problema copy-right-ului și costul unui volum de aproape 500 de pagini îi

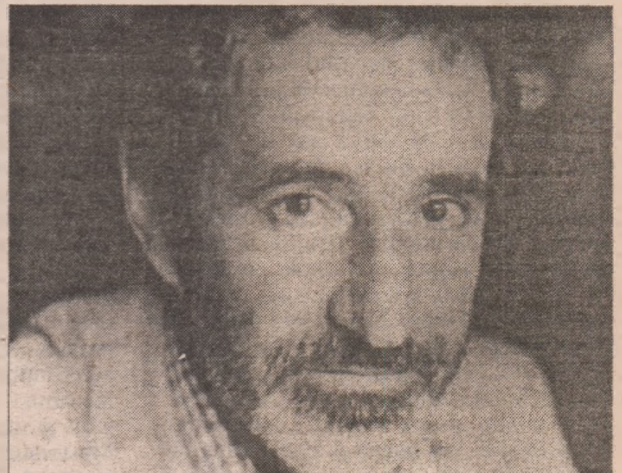
împiedică pe editorii noștri să publice *Jurnalele* Sylviei Plath, devenită o scriitoare mitică de la sinuciderea sa din 1963. Acoperind perioada 1950-1962, *Jurnalele* traduse acum la Gallimard, după ce au apărut, cum se cuvine, și poemele, romanul și corespondența Sylviei Plath, sint o adevărată revelație pentru cititorii francezi care, în ciuda prețului de 185F, au epuizat un prim tiraj.

Premiul "Sebastian Costin"

CERCUL CULTURAL din Ierusalim, care reunește intelectuali israelieni originari din România stabiliți în capitala Israelului, a decernat anul acesta, pentru a doua oară, Premiul "Sebastian Costin" menit să perpetueze memoria poetului, ziaristului și traducătorului de la a cărui prematură dispariție s-au implinit doi ani. Amintim că anul trecut premiul a fost acordat criticului literar

Lucian Raicu. Juriul din acest an - format din Virgil Duda, Michael Finkenthal, Z. Ornea, Costel Safirman și Leon Volovici - a decis să acorde premiul scriitorului Alexandru Sever, "unul dintre marii prozatori români de astăzi" (Z. Ornea). Scriitorului, stabilit din 1990 în Israel, i-a fost înmănat premiul marți 16 noiembrie a.c., cu ocazia unei festivități organizate la Cinemateca din Ierusalim.

Întoarcerea

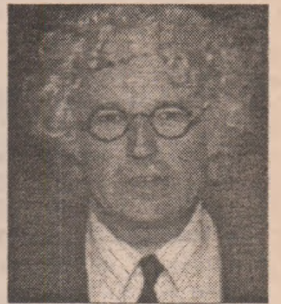

● Cea mai recentă carte a scriitorului sud-african Breyten Breytenbach, *Dog Heart* (Ed. Harcourt Brace & Co, New York), este un fel de jurnal al întoarcerii pe locurile natale, în vales unde s-a născut în urmă cu 60 de ani. Ariel Dorfman, cronicarul de la "The New York Times Book Review", scrie că tonul cărții "este al unui om care a crezut

destul în libertate pentru a-și risca viața, suportînd șapte ani de închisoare ca deținut politic, și care este azi un străin plin de amărăciune, căruia nu-i place viitorul pentru care a luptat". Călătoria emoțională a exilatului în locurile natale - conchide cronicarul - se aseamănă cu întoarcerea acasă a unui ciine ce a supraviețuit unui cutremur.

Bătălia Stalingradului, turnată în Germania

● Regizorul Jean-Jacques Annaud, în vîrstă de 56 de ani, e celebru pentru superproducțiile sale (pentru *Numele trandafirului* a reconstruit o întreagă minastire medievală în apropierea Romei, iar pentru *Șapte ani în Tibet*, filmat în Anzii argentinieni, a folosit o uriașă desfașurare de forțe). Acum el vrea să facă cel mai scump film turnat vreodată în Europa, *Dușmanul la porți*, în care să reconstituie batalia pentru Stalingrad, inspirată dintr-un fapt real: un țaran rus, Vasili, ajunge trăgător de elită în Armata Roșie și e transformat de propaganda sovietică într-un supererou. Pentru a-l anihila, nemții îi trimit pe urme un ofițer de origine nobilă. Înfruntarea dintre ei are loc pe ruinele în flăcări ale Stalingradului. Annaud ar fi vrut să filmeze la Volgograd, dar a renunțat din cauza haosului și corupției din Rusia. Apoi s-a gîndit la România, de care e de mai multă vreme îndrăgostit pentru "farmecul morbid al acestei țări ruinate, cu uzinele ei ruginite și satele parăsite"(!). Dar, pînă la urmă s-a decis pentru studiourile Babelsberg, de la Potsdam. Filmul, avînd în rolurile principale pe Ed Harris, Jude Law, Joseph Fiennes și Rachel Weisz, va fi gata în decembrie 2000.

Modelizare

● După ce au centralizat și studiat numărul biletelor vindute la 35 de filme difuzate în 14 țări, doi cercetători de la universitățile din Colorado și Chicago au alcătuit un model matematic ce permite previziunea succesului comercial al unui film. Factorii luați în consi-

derare sint: preferințele culturale, tipul filmului, vedetele lui, modul de difuzare local ș.a. Astfel, cei doi au stabilit că în Japonia și Mexic au succes thriller-urile, în timp ce americanii, suedezii, nemții și sud-africanii preferă filmele romantice - scrie "The Economist".

Revista revistelor

O țară discret sexistă

Zeci de ani de feminism au creat în SUA o vastă bibliografie ce crește mereu (într-un număr recent din "The New York Review of Books" sînt recenzate nu mai puțin de șase cărți de gen apărute în ultimul timp). Feminismul academic are acolo ecou în opinia publică, contribuie cu adevărat la schimbarea mentalității și determină adoptarea unor măsuri serioase, de care nu ride nimeni. Scrise de antropologi, sociologi, biologi, psihologi sau de specialiști ai științelor de graniță - nu numai femei și nu neapărat militanți în războiul sexelor - aceste studii au modificat simțitor raportul de forțe: femeile, câștigînd încredere și putere, au devenit competitive în toate domeniile. La noi, feminismul academic, importat de cîțiva ani în special prin bursierii la universități americane care s-au mai întors, nu are decît puține specialiste în *gender studies*, grupate în Societatea de Analize Feministe ANA, astfel încît, atunci cînd unele publicații își propun să abordeze tema sexismului, apelează la aceleași patru-cinci ANAliste dedicate. Așa face și SFERA POLITICII NR. 71-72, care își rezervă jumătate din sumar feminismului. În articolul *România - o țară discret sexistă*, Laura Grünberg explică inteligent și fără patimă de ce sexismul nu e resimțit ca o problemă la noi, deși în democrația preponderent masculină inegalitatea există. Dar nu e luată în serios, fiindcă nu e stridentă: "România este după opinia mea o țară discret sexistă atît la nivel individual, cît și la nivel organizațional, instituțional și mai ales cultural. Se pot identifica în România forme variate și ingenioase de sexism subtil, aflate la granița dintre lucruri serioase, grave și gesturi / atitudini care colorează, dau specificitate locului, nu dăunează instantaneu. Fața de aceste forme de sexism există în România un grad mare de permisivitate și toleranță din partea societății." Printre formele subtile de discriminare Laura Grünberg enumeră și *cavalerismul condescendent* de fapt, zice feminista, o for-

mă protector-politicoasă de exercitare a autorității, pe care retardatele românce o acceptă cu plăcere, ignorînd că "Plasată într-un context mai larg, combinată cu alte forme subtile și pigmentată cu specificitățile economice, culturale ale locului, ea poate deveni deranjantă, apăsătoare". Părerea Cronicarului e că această atitudine protector politicoasă față de femei nu mai e de mult una din "specificitățile locului", nu se mai poartă, din păcate (cavalerismul, fie el și condescendent, mai poate fi întîlnit doar la unii domni în vîrstă), deranjantă și apăsătoare e mitocănia generalizată. ● O altă formă de sexism specific local ar fi, după autoarea articolului, *hărțuirea prietenoasă*, comportamente aparent nevinovate, dar care pot crea disconfort. Între ele - glumele și bancurile despre femei (blonde, soacre, prostituate etc.). Nu știm cum o fi pe aiurea, dar la noi, dacă bancul e grozav și unei femei în loc să-i vină să ridă, îi vine să-și certe serios prietenii că fac discriminări de gen, înseamnă că e o caraghioasă. Cronicarul - care de data asta poartă fustă și nu e scoțian - mărturisește fără rușine că hărțuirea prietenoasă cu bancuri bune îl/o distrează de minune, scuzați rima. Ceea ce nu înseamnă că nu apreciază cultura în temă și raționamentele profesoarei de la Masteratul de Gender din cadrul Școlii Naționale de Științe Politice și Administrative, care recunoaște ea însăși că "Sexismul în manifestările lui discrete pare însă ceva natural, normal, parte inevitabilă a vieții de zi cu zi. De aceea nici nu este receptat ca o problemă. De aceea există mai mulți nonfemiști sau antifemiști decît feminiști în țara asta. Pentru că sexismul de zi cu zi este mai ales discret decît explicit. Ceea ce nu înseamnă că este mai puțin periculos." ● Mai aplicat și mai convingător ni s-a părut studiul Cristinei Cărtărescu Ilinca despre dimensiunea de gen a educației din țara noastră, de la modul în care sînt concepute manualele, la structura de personal din învățămînt. Am aflat astfel că, datorită salarizării mizerabile și, în consecință, diminuării prestigiului social, învățămîntul primar, gimnazial și liceal s-a "feminizat" 83%. În învățămîntul superior însă, unde deși lefurile sînt mici, prestigiul titlului încă se păstrează, femeile reprezintă doar 31,8%, dintre care puține au grade universitare superioare (9% - profesoare) și nu există nici o femeie rector. Mai mult, "deși există în viața publică românească o mulțime de bărbați recunoscuți de opinia publică drept «intelectuali de marcă», cu greu s-ar putea spune că femeile, deși multe cu opere comparabile cu ale colegilor lor, au fost etichetate astfel. (Personal nu cred să fi auzit de vreo «intelectuală de marcă».) Dacă ele ajung, totuși, la recunoașterea comunității științifice sau a opiniei publice, acest lucru constituie mai degrabă o excepție, adeseori datorându-se unor factori circumstanțiali exteriori competenței lor (cum ar fi, de pildă, implicarea în activități politice sau ajungerea în poziții administrative importante)."

Morala și ambiția la un fost

După ce a fost primar general al Capitalei și prim-ministru, Victor Ciorbea candidează și la președinția României. Cel puțin aceasta e sarcina care i-a fost trasată la primul congres al proaspăt-

LA MICROSCOP

Revoluția și ceaușismul

A FOST sau nu revoluție? Întrebarea asta reapare în fiecare an, după Lăsata Secului, în plin sezon al petardelor. Ziariști în căutare de subiect și politicieni dormici de publicitate scutură praful de pe dosarele cu ipoteze și se pun pe treabă. Vin la rînd drepturile la replică, protestele indignate, comunicatele de presă și cînd încep să guște porcii a Ignat, chestiunea e pusă la păstrare, pentru anul următor.

Din nenorocire, toată această detectivistică, pe lingă marelui consum de timp și de energie, a surpat treptat o parte însemnată din sentimentul antitotalitar din România. Un sentiment care trebuia ocrotit, nicidecum contrariat în zeci de chipuri, de cele mai multe ori prostește.

La noi, personificarea totalitarismului era în decembrie '89 Ceaușescu. Dacă acelui sentiment general de atunci i se tot aduc antidoturi încă din 1990, cînd a apărut în presă ipoteza loviturii de stat, nu e de mirare că azi o cincime din populația României vede în Ceaușescu cel mai mare făcător de bine al țării.

Mi se pare o prostie să ceri publicului opțiuni antitotalitare doar pentru că au trecut zece ani de la căderea lui Ceaușescu, ani în care diverse forțe politice și de influență n-au făcut altceva decît să-i plîngă dispariția.

În acest interval, din motive politice, s-au depus mari strădanii pentru a demonstra că la București a avut loc o lovitură de stat de inspirație moscovită. Să zicem că așa a fost. Era, totuși, un început de proces antitotalitar, nu înlocuirea unui *ism* cu al altuia. Efectul favorabil pentru dl Iliescu e că fiind receptat acum drept un fel de continuator al lui Ceaușescu, chiar și cei care îl

regretă pe cel din urmă, nu-l socotesc vinovat de dispariția lui pe cel dintîi. Or asta nu e decît o dovadă că regretele după Ceaușescu sînt confecționate, cu sau fără materialul clientului, dar oricum ele nu sînt convingeri profunde.

Am mari îndoieli că în țările din apropierea noastră sentimentul antitotalitar al populației era mai puternic decît acela al românilor. În schimb apucăturile de tip totalitar ale politicianilor care au luat puterea în țări precum Polonia, Cehoslovacia și Ungaria nu au fost atît de agresive ca în România.

Comportamental, unde te întorci descoperi diverși ceaușești în lumea politică de la noi, lipsiți însă de companiamentul care făcea din adevăratul Ceaușescu o voce credibilă - o presă aservită și posibilitatea de a face orice îi trecea prin cap cu energiile creatoare ale României.

E semnificativ că actualul parlament al României s-a cuibărit în cea mai costisitoare clădire din această țară, clădire ridicată la ordinul lui Ceaușescu și care, deja a început să intre în paragină. Pentru opinia publică e bizar să te ridici împotriva totalitarismului bătînd culoarele unei construcții care a simbolizat totalitarismul. Lipsa de măsură a lui Ceaușescu e continuată de tot soiul de ceaușești care compromit democrația ca picătura chinezească.

De la un punct încolo, nu mai e cazul să ne întrebăm dacă a fost revoluție sau nu, ci în ce măsură revoluția a fost revoluție. O asemenea întrebare ar contribui poate la sensibilizarea lumii politice autohtone pentru a scădea așa-numita moștenire involuntară a ceaușismului fără Ceaușescu.

Cristian Teodorescu

născutului său partid, din punct de vedere legal. *CURIERUL NAȚIONAL* notează în relatarea de la Congresul Alianței Naționale Creștin Democrat citeva dintre afirmațiile fostului premier: "Dacă PNȚCD nu ar fi urmărit puterea cu orice preț, situația era alta." sau "Principala caracteristică a guvernului Radu Vasile o constituie lipsa de credibilitate." În *COTIDIANUL* ni se spune: *Ciorbea a dat lovitură cu un Congres strălucit*. Care e strălucirea acestui Congres? Potrivit *Cotidianului* "fostul premier țărănist Victor Ciorbea a reușit la acest sfîrșit de săptămînă un lucru care în urmă cu cîțiva ani părea incredibil: organizarea primului Congres al unui partid desprins din PNȚCD." În această privință, cu puteri mai mici, și partidul rupt din PNȚCD înainte de apariția celui condus de dl Ciorbea, adică PNȚ-ul dlui Ion Puiu o fi avut vreo formă de congres, doar că pe atunci numai *ZIUA* în prima sa variantă era interesată de asemenea congrese. Iată că acum Victor Ciorbea dă lovitură în ziarul unui țărănist, în vreme ce *ROMÂNIA LIBERĂ*, ziar oricum mai apropiat de dl Ciorbea, e mult mai rezervat la capitolul strălucirilor, ba chiar îi aplică fostului premier o interesantă formă de cenzură, ceea ce ar fi posibil să semnifice că Alianța Civică nu e de acord cu afirmațiile belicoase ale fostului premier. ● Pe de altă parte, în *ADEVĂRUL*, Cristian Tudor Popescu încearcă să sublinieze tocmai legătura dintre Alianța Civică și partidul dlui Ciorbea: "Totul respiră morală și austeritate: de la sticlele singuratiche de borsec la jumătăți de pe masa prezidiului, neîncărcată cu opulențe gen Coca sau Fanta, pînă la costumele bleumarin și cafenii, ușor demodate, ale onorabililor membri și simpatizanți, ca să nu mai vorbesc de severul tair în pătrățele al d-nei Ana Blandiana. Elevul domniei-sale, dl

Ciorbea a progresat mult ca prestație a discursului." În textul d-lui Popescu se poate sesiza mai mult o proză tendențioasă decît un reportaj onest, proza cuiva care cu cîțiva ani în urmă anunța că se desparte de Ana Blandiana, ca și cum aceasta din urmă ar fi avut vreun contract cu dl Popescu. În pofida tairului cu pătrățele, se pare că Ana Blandiana continuă să fie o obsesie pentru redactorul șef al *Adevărului*. De unde și loviturile care de fapt o țintesc pe ea, cu aerul că îl nimeresc pe fostul premier. Citează, din memorie, dl Popescu zisele d-lui Ciorbea - că de 10 ani România e controlată de neocomuniști care au cîștigat și alegerile din '96. Dar, pe de altă parte, nu-i putem rezilia d-lui Popescu propria noastră afirmație că vede ceea ce altora le scapa cînd scrie că la respectivul congres unul dintre cei care făceau oficial de șoptitori oficiali a fost dl Liviu Petrina, țărănist discutat și în acest partid, de unde și faptul că și-a luat talpașita în partidul d-lui Ciorbea. ● Totuși Cronicarul rămîne să-și explice afirmația dlui Ciorbea despre lipsa de credibilitate a actualului premier. Lipsa de credibilitate față de primele mișcări sindicale de la Roman, cînd dl Ciorbea, atunci premier, a dat înapoi? Lipsa de credibilitate față de propriul său partid de tip angajarea în polemici personale împotriva membrilor PD, cum a făcut dl Ciorbea? În primăvara anului 1997, voci bine informate vorbeau de alegerile anticipate despre care s-a lamentat dl Ciorbea pentru a-și justifica punctul de vedere. Dacă alegerile generale ar avea loc miine, iar partidul fostului premier ar încăpea în parlament, cu cine ar mai face dl Ciorbea alianțe politice, dacă ținem cont că și-a depus candidatura și la funcția de președinte?

Cronicar

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente în 1999: 3 luni - 52.000 lei; 6 luni - 104.000 lei; 1 an - 208.000 lei. ISSN 1220-6318

Tipărit la
IMPRIMERIILE MEDIAPRO

24 pag - 4.000 lei
La redacție: 3.000 lei